

Suomalaisten koulutusrakenne ja sen kehittyminen kansainvälisessä vertailussa

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:17

Aleksi Kalenius

Suomalaisten koulutusrakenne ja sen kehittyminen kansainvälisessä vertailussa

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:17

Alexi Kalenius

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

www.minedu.fi/julkaisut

Taitto / Ombrytning: Teija Metsänperä

2. korjattu painos

ISBN 978-952-263-321-7 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja /

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2014:17

Tiivistelmä

Työikäisen väestön keskimääräisillä koulutusvuosilla mitattuna suomalaisten koulutus-taso kuuluu maailman korkeimpiin. Laskentatavasta riippuen Suomi sijoittuu 146 maan vertailussa sijojen 20 ja 48 välille, yltämättä koulutustasossa aivan maailman terävimpään kärkeen. Keskimääräisten koulutusvuosien ikäluokittaisessa tarkastelussa Suomi menestyy paremmin vanhemmissa kuin nuoremmissa ikäluokissa.

Matalasti koulutettujen väestöosuus on Suomessa työikäisessä väestössä kansainvälisesti vertaillen varsin alhainen, myös verrattaessa OECD-maihin tai eurooppalaisiin maihin. Perusasteen jälkeisiä tutkintoja suorittaneiden osuus on pääosin korkea myös verrattaessa suurten eurooppalaisten maiden sisäisiin alueisiin. Matalasti koulutettujen osuus työikäisessä väestössä on Suomessa kuitenkin korkeampi kuin Yhdysvaltojen osavaltioissa sekä suuressa osassa Itä-Euroopan maita.

Matalasti koulutettujen ikärakenne on Suomessa kansainvälisesti vertaillen varsin tasainen. Perusasteen jälkeisiä tutkintoja suorittaneiden osuus on tyypillisesti korkein nuorissa ikäluokissa ja alin vanhimmissa ikäluokissa. Suomessa 55–64-vuotiaat ovat olennaisesti nuorempia ikäluokkia harvemmin suorittaneet perusasteen jälkeisen tutkinnon, mutta 25–54-vuotiaassa väestössä osuus on varsin tasainen. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus on Suomessa kansainvälisesti vertaillen alhainen myös nuorissa ikäluokissa, niin OECD-maiden kuin eurooppalaistenkin maiden joukossa.

Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus työikäisestä väestöstä on laskenut kansainvälisesti verraten nopeasti. Suurten länsieurooppalaisten maiden alueisiin verrattuna perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus on Suomessa noussut varsin samalla vauhdilla. Saksassa, jossa vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on Suomeen verrattuna korkea, nousu on ollut Suomea hitaampaa kaikilla maan sisäisillä suuralueilla.

Korkeasti koulutettujen osuus työikäisestä väestöstä on Suomessa maailmanlaajuisesti korkea, Suomen sijoituessa globaalissa vertailussa sijalle 20. Ero maailman kärkeen on kuitenkin merkittävä. Vertailussa OECD-maiden kärjessä olevaan Kanadaan ja Venäjään Suomi jää korkeasti koulutettujen osuudessa merkittävästi jälkeen kärkisijoista. Ero sekä kärkeen vastaa noin 400 000 korkeasti koulutettua työikäistä suomalaista.

Verrattaessa Yhdysvaltojen osavaltioihin ja suurten Euroopan maiden alueisiin korkeasti koulutettujen työikäisten osuus on Suomessa yli keskitason. Korkeasti koulutettujen osuus on Suomessa varsin selvästi jäljessä terävimmästä kärjestä verrattaessa Yhdysvaltojen osavaltioihin sekä Iso-Britannian ja Espanjan alueisiin, mutta korkeampi kuin millään Puolan alueella.

Kansainvälisesti korkeasti koulutettujen osuus on tyypillisesti alin vanhimmissa ikäryhmissä, nousten siirryttäessä nuorempiin ikäluokkiin ja ollen korkeimmillaan nuorimmissa

ikäluokissa. Suomi poikkeaa tästä tyypillisestä ilmiöstä ja kuuluu maihin, joissa korkeasti koulutettujen osuus on hyvin samalla tasolla kaikissa ikäryhmissä. Kansainvälisessä vertailussa Suomen kannalta erityisen kiinnostavia ovat kaksi nuorinta ikäluokkaa, 25–34- ja 35–44-vuotiaat. Joissakin maissa korkea-asteen tutkinnon suorittaminen tapahtuu suhteellisen vanhana, minkä seurauksena kuudessa maassa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on 35–44-vuotiaiden ikäryhmässä korkeampi kuin 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Suomessa ero on poikkeuksellisen suuri, 7,4 prosenttiyksikköä.

Nuorena 25–34-vuotiaissa ikäryhmässä korkeasti koulutettujen osuus on Suomessa OECD-maiden keskitasolla. OECD-vertailussa Suomen ero OECD-maiden kärkeen on nuorissa ikäluokissa varsin huomattava. Ero vertailun kärjessä olevaan Etelä-Koreaan on 24,4 prosenttiyksikköä ja kymmenen kärkimaan joukkoon nousu edellyttäisi 5,6 prosenttiyksikön nousua. Ikäluokkaan suhteutettuna edellinen ero vastaa Suomessa noin 167 000 ja jälkimmäinen hieman yli 38 000 tutkinnon suorittanutta.

Eurooppalaisessa 30–34-vuotiaiden vertailussa korkeasti koulutettujen osuus jää Suomessa varsin selvästi jälkeen eurooppalaisesta kärjestä. 45,3 prosentin tason saavuttavan Suomen ero Euroopan kärjessä olevaan Irlantiin (51,9 %) on 6,6 prosenttiyksikköä, mikä vastaa tuossa ikäluokassa noin 22 500 korkeasti koulutettua. Koko työikäisessä väestössä vastaava ero olisi yli 200 000 korkeasti koulutettua.

Sama asetelma vallitsee verrattaessa Suomea suurten eurooppalaisten maiden alueisiin. 30–34-vuotiaiden ikäluokassa korkeasti koulutettujen osuus on Suur-Lontoossa 19,2 prosenttiyksikköä ja Skotlannissa 9,7 prosenttiyksikköä Suomea korkeampi. Espanjan ja Ranskan alueiden joukossa Suomi sijoittuu keskijoukkoon, vertailussa Puolan alueisiin hieman alle maan kärkitason.

Suomen suhteellinen asema kansainvälisessä koulutustasovertilussa on heikentynyt. Korkeasti koulutettujen osuus 25–64-vuotiaista on Suomessa ollut 2000-luvulla kasvanut olennaisesti hitaammin kuin OECD-maissa keskimäärin. Suomea hitaammin osuus on kasvanut vain neljässä OECD-maassa. Hitaamman kasvun seurauksena korkeasti koulutettujen osuus työikäisistä on jäänyt yhä enemmän jälkeen maailman kärkimaista. 2000-luvun alussa Suomen ero Kanadaan korkeasti koulutettujen osuudessa oli noin 7,5 prosenttiyksikköä. Vuoteen 2011 mennessä ero oli kasvanut noin 12 prosenttiyksikköön. Suhteessa Japaniin Suomi oli vuonna 2000 Japania yhden prosenttiyksikön jäljessä. Vuoteen 2011 mennessä ero oli kasvanut 7,1 prosenttiyksikköön.

Korkeasti koulutettujen osuus työikäisestä väestöstä on Euroopassa muuttunut voimakkaasti viimeisen vuosikymmenen aikana, vuodesta 2004 vuoteen 2013. Suomi erottuu vertailussa selvästi tyypillistä hitaamman koulutusrakenteen muutoksen maana. Sekä Suomi että Tanska olivat vuonna 2004 kolmen koulutetuimman Eurostat-maan joukossa. Vuoteen 2013 mennessä Suomen sijoitus oli pudonnut sijalta yksi sijalle kuusi ja Tanska sijalta kolme sijalle 13. Eurooppalaisessa vertailussa Suomen edelle korkeasti koulutettujen työikäisten määrässä sijoittuvissa maissa korkeasti koulutettujen osuuden nousu on ollut huomattavasti Suomea nopeampaa.

Tarkasteltaessa nuoria 25–34-vuotiaita ikäluokkia on 1990-luvun alun jälkeen tapahtunut huomattava muutos eri maiden asemassa. Suomessa korkeasti koulutettujen osuus nuorista 25–34-vuotiaista on kehittynyt muista OECD-maista poikkeavalla tavalla. Vuosina 1991–2011 korkeasti koulutettujen osuus ikäluokasta kasvoi Suomessa noin 6 prosenttiyksiköllä kun kahdeksassa OECD-maassa nousu on ollut yli 20 prosenttiyksikköä. 1990-luvulla Suomi jäi kasvuvauhdissa jälkeen ja putosi OECD-vertailussa kärjestä jaetulle 3. sijalle. 2000-luvulla korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden kasvu on Suomessa käytännössä pysähtynyt ja Suomen sijoitus OECD-vertailussa on laskenut vuoden 2000 jaetulta 3. sijalta sijalle 18.

Suomen aseman muutos Euroopan sisäisessä vertailussa kehitys on paljolti samansuuntainen kuin OECD-vertailussa. Kymmenvuotiskaudella 2003–2013 korkeasti koulutettujen osuuden nousu 30-34-vuotiaissa on Suomessa ollut Euroopan hitainta ja suhteellisen sijoituksen lasku hyvin nopea. Vielä vuonna 2007 korkeasti koulutettujen osuus oli meillä eurooppalaisen vertailun kärjessä. Vuonna 2013 Suomi sijoittuu eurooppalaisessa vertailussa sijalle 9. Ikäluokkaosuuden laskiessa Suomessa se on varsin nopeassa nousussa myös eräissä eurooppalaisissa maissa, joissa osuus vielä on Suomea alempi. Toteutuneen kehityksen perusteella voidaan ennakoida, että vuoteen 2020 mennessä 8-9 eurooppalaista maata ohittaa Suomen korkeasti koulutettujen nuorten osuudessa. Tällöin Suomi sijoittuisi hyvin lähelle eurooppalaista keskitasoa.

Suomalaisten koulutustaso tulee nykyisellä koulutustarjonnalla lähes vakiintumaan 2020-luvun alussa. Suomen koulutustaso säilyy kansainvälisesti korkeana ennusteissa, joissa suomalaisten koulutustason odotetaan jatkavan vuosina 1970–2000 toteutunutta nousuaan.

Kun huomioidaan, että nuorten ikäluokkien koulutustaso on Suomessa vakiintunut 1990-luvun loppupuolella, voidaan odottaa, että Suomen työikäisen väestön koulutustaso tulee vuonna 2030 olemaan EU ja OECD-maiden keskitasolla, todennäköisesti hieman keskitason alapuolella.

Sisältö

Tiivistelmä	3
Työikäisten koulutustaso kansainvälisessä vertailussa	8
Koulutustaso kokonaisuutena	8
Matalasti koulutetut	12
Matalasti koulutetut työikäisessä väestössä	12
Matalasti koulutetun väestön ikärakenne	16
Matalasti koulutetut nuorissa ikäluokissa	18
Matalasti koulutettujen määrän kehitys	19
Korkeasti koulutetut	21
Työikäinen väestö	21
Korkeasti koulutettujen ikärakenne	26
Korkeasti koulutettujen määrän kehitys	32
Tuleva kehitys	45
OECD:n trendiennuste 2008	45
IIASA/VID-projektio	49
Koulutustasoerot eri ikäluokkien välillä OECD-maissa	50
Koulutustasoerot eri ikäluokkien välillä Euroopassa	55
Yhteenveto tulevasta kehityksestä	60
Huomioita koulutustason kansainvälisestä vertailusta	61
Korkeakoulutetut ja korkeasti koulutetut	61
Aloittamisaste, läpäisyaste ja valmistumisaste	64
Osallistumisaste	65

Työikäisten koulutustaso kansainvälisessä vertailussa

Koulutustaso kokonaisuutena

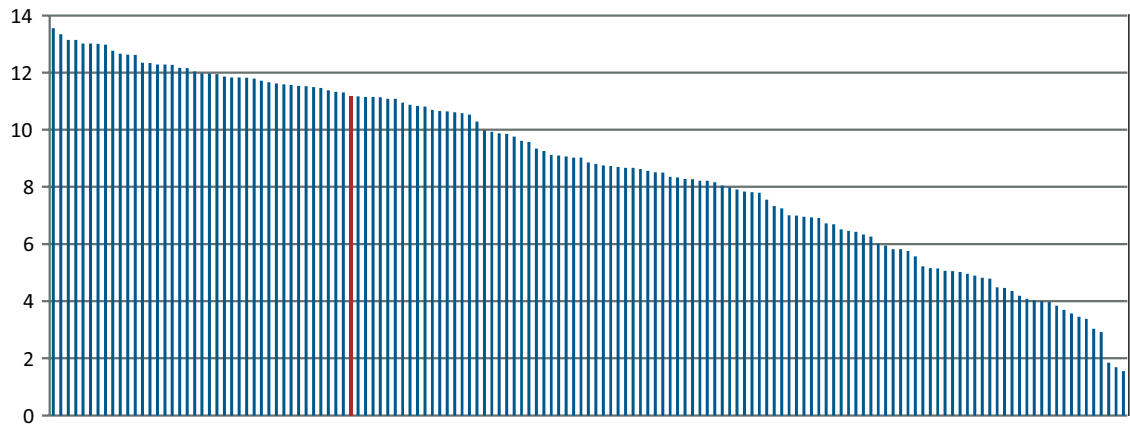
Koulutustason kansainvälisessä ja ajallisessa vertailussa koulutustason mittarina käytetään usein keskimääräisten koulutusvuosien määrää.

Laajuudeltaan, sisällöltään ja vaativuudeltaan erilainen koulutus tehdään koulutusvuositarkastelussa yhteismitalliseksi painottamalla kunkin koulutustason tutkinnon suorittaneiden määrä kussakin ikäryhmässä koulutuksen keskimääräisellä kestolla.¹ Esimerkiksi se, että 50 % ikäluokasta on suorittanut 9-vuotisen koulutuksen, tekee 4,5 keskimääräistä koulutusvuotta. Mittari ei ota kantaa koulutusvuosien jakautumiseen tai kasautumiseen, vaan vastaava 4,5 keskimääräistä koulutusvuotta voidaan saada myös jos 100 % ikäluokasta suorittaa 4,5-vuotisen tutkinnon.

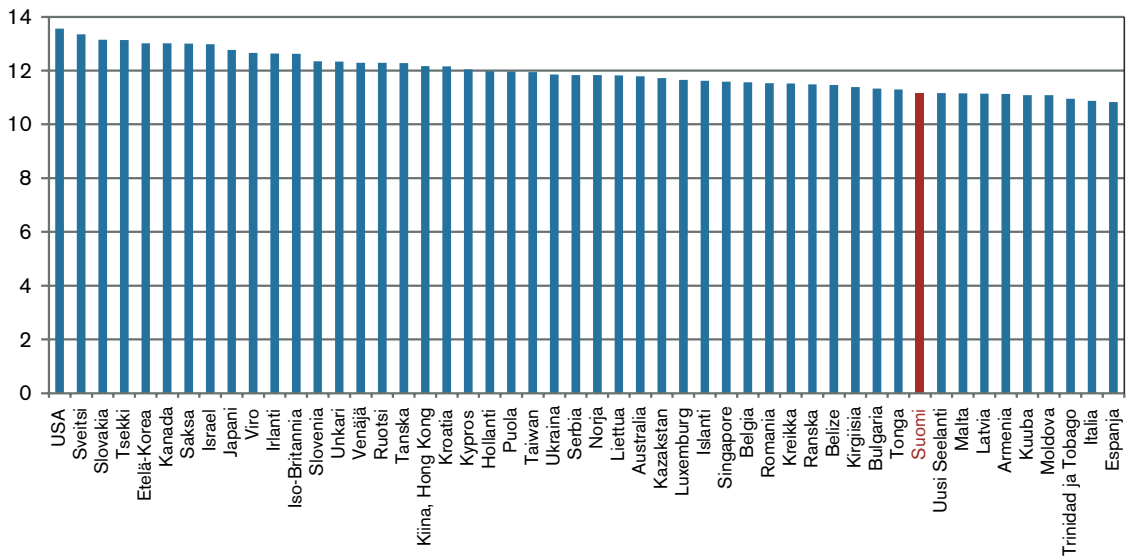
Kokonaiskoulutusvuosien määrää tarkasteltaessa Suomi sijoittuu vuoden 2010 keskimääräisellä 11,18 koulutusvuodellaan selvästi kehittyneiden maiden joukkoon. 146 maan aineistossa Suomi sijoittuu sijalle 41, jääden jo varsin kauas tiukimmasta kärjestä. Työikäisen väestön keskimääräisillä koulutusvuosilla mitattuna 5 vertailussa parhaiten menestyvässä maassa koulutusvuosia on keskimäärin 13,24 ja parhaiten menestyvissä 10 maassa keskimäärin 13,11 koulutusvuotta. Suomen ero kärkikymmenikön keskiarvoon on 1,93 keskimääräistä koulutusvuotta. Vertailussa kärkeen sijoittuvassa Yhdysvalloissa työikäisellä väestöllä on keskimäärin 13,56 koulutusvuotta ja ero Suomeen on noin 2,38 keskimääräistä koulutusvuotta. Jos kaikki perusasteen varassa olevat työikäiset suomalaiset suorittaisivat toisen asteen tutkinnon, keskimääräisten koulutusvuosien määrä nousisi hieman yli yhdellä vuodella.

Suomen koulutusvuosia selittää osin oppivelvollisuuskoulutuksen kesto, joka on kehittyneiden maiden vertailussa varsin lyhyt, mikä laskee perusasteen koulutuksessa suoritettujen koulutusvuosien määrää. Erityisesti vertailussa koulutusvuosilla mitattuna Suomea korkeamman koulutustason maihin Suomen sijoitusta laskee myös edellä oleviin maihin verrattuna alhainen korkea-asteen koulutusvuosien määrä. Suomen edelle sijoittuvissa 40 maassa on keskimäärin 8 % Suomea enemmän keskimääräisiä korkea-asteen koulutusvuosia. Korkea-asteen koulutukseen panostaneissa kärkimaissa, kuten Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Etelä-Koreassa, korkeasti koulutettujen keskimääräisten työvuosien määrä on lähes kaksinkertainen Suomeen verrattuna.

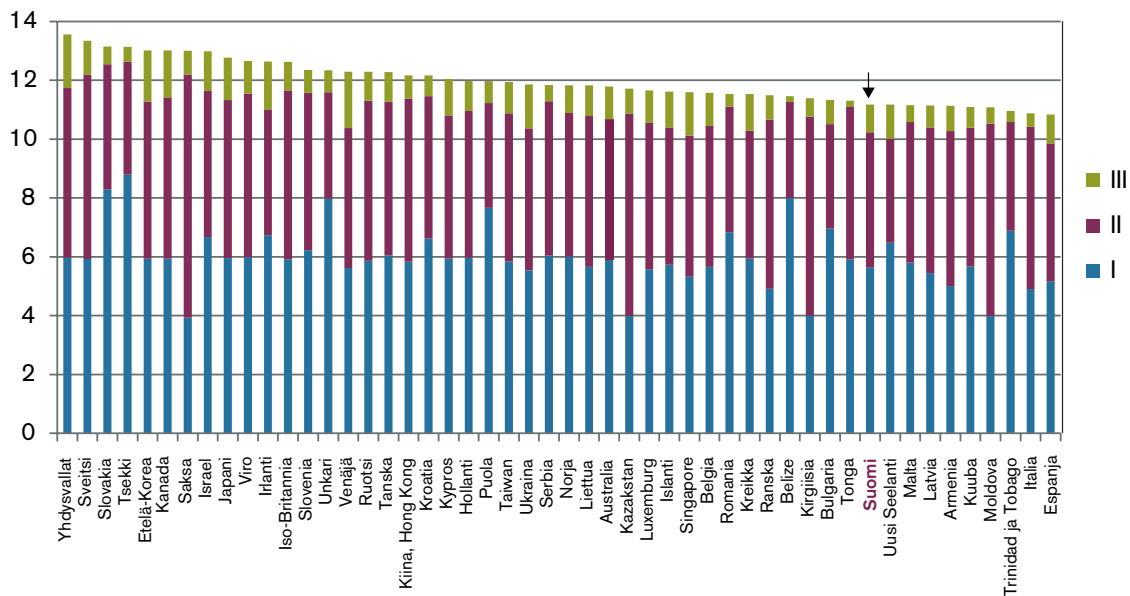
¹ Lähteenä käytetyt tiedot ja tarkempi kuvaus käytettyjen keskimääräisten koulutusvuosien laskennasta kts. www.barrolee.com

Kuvio 1. Maailman maat 20–64-vuotiaiden keskimääräisten koulutusvuosien mukaan 2010 (Suomi punainen)

Kuvio 2. 20–64-vuotiaiden keskimääräiset koulutusvuodet 2010, 50 korkeinta maata (Suomi punainen)

Kuvio 3. 20–64-vuotiaiden keskimääräiset koulutusvuodet koulutusasteittain 2010, 50 korkeinta maata

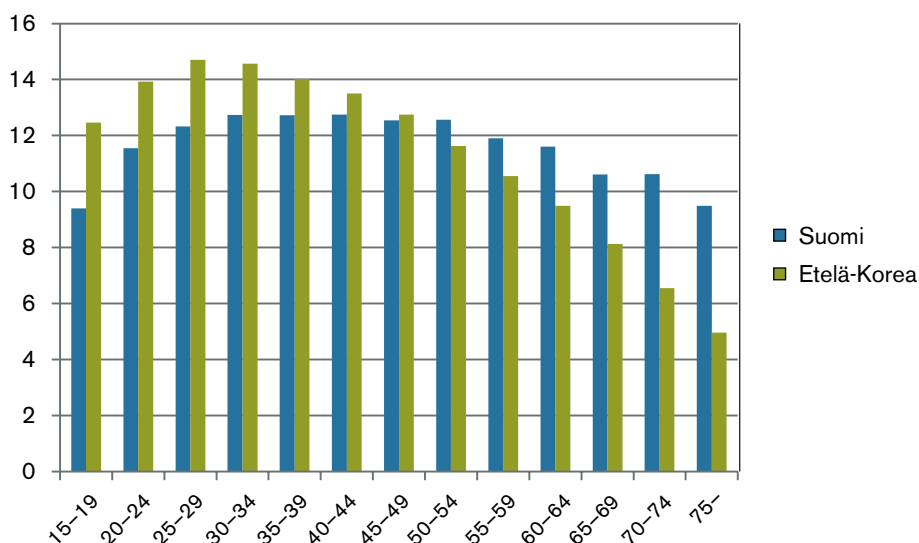
Ikäryhmittäin tarkasteltuna Suomen tilanne poikkeaa varsin suuresta osasta maita siinä, että keskimääräisten koulutusvuosien määrä on varsin samalla tasolla kaikissa työikäisissä ikäryhmissä. Kuten kansallinenkin tarkastelu osoittaa, yli 55-vuotiaiden ikäryhmien koulutustaso on vielä hieman nuorempia ikäryhmiä alempi, mutta alle 55-vuotiaissa ikäryhmissä koulutustaso on hyvin vakaa. Tilanne on kansallisestikin uusi, koska pitkään työmarkkinoilta poistuvat ikäluokat olivat selvästi matalammin koulutettuja kuin nuoremmat ikäluokat. Ikäluokkien välisten erojen tasaantuminen vaikuttaa osittain siihen, miltä koulutusvuosina tarkasteltu koulutustaso eri ikäryhmissä näyttää kansainvälisessä vertailussa.

50–54-vuotiaiden ikäryhmässä Suomi menestyy kansainvälisessä vertailussa verraten hyvin, sijoittuen yhteensä 11,5 koulutusvuodellaan sijalle 30. Ero Yhdysvaltojen 13,4 koulutusvuoteen on huomattava, mutta etumatka esimerkiksi Iso-Britanniaan on suurempi kuin takamatka suhteessa Yhdysvaltoihin.

Siirryttäessä nuorempiin ikäryhmiin vertailuasetelma muuttuu kuitenkin varsin nopeasti, koska keskimääräisten koulutusvuosien määrä on hyvin tyypillisesti nuorissa ikäluokissa korkeampi kuin vanhoissa ikäluokissa.

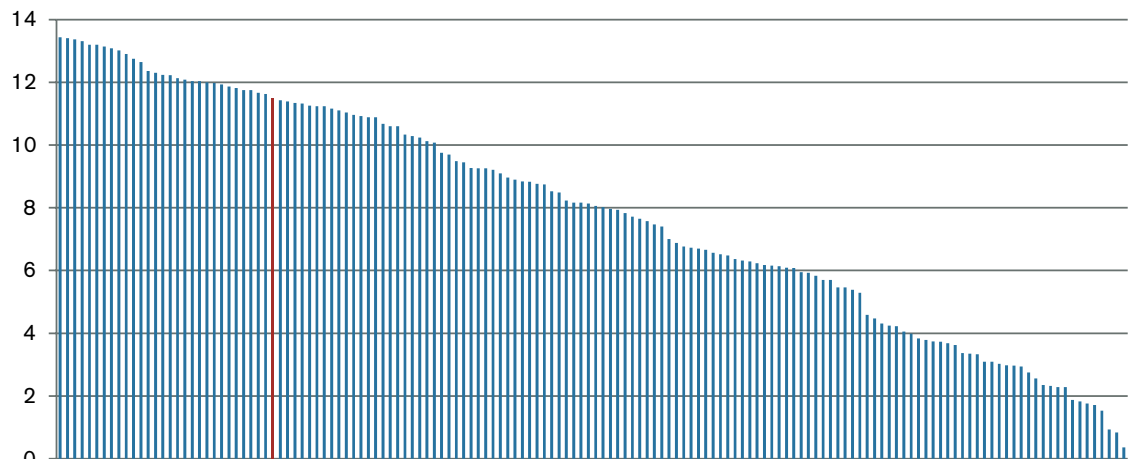
30–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jota esimerkiksi Euroopassa käytetään EU2020-tavoitteiden seurantaikäluokkana korkea-asteen koulutuksen osalta, ja johon mennessä Suomessakin nuorisoikäluokan tulisi koulutuksensa pitkälti suorittaa, Suomen tilanne näyttää suhteellisesti erilaiselta kuin vanhemmissa ikäryhmissä. 12,1 koulutusvuodella suomalaisten ero maailman kärkeen (Etelä-Korea 14,6 koulutusvuotta) samaa luokkaa kuin ero Yhdysvaltoihin 50–54-vuotiaissa ikäluokassa. Myös suhteellinen sijoitus sijalle 31 on samaa luokkaa kuin vanhemmassa ikäluokassa.

Siirryttäessä vielä nuorempiin ikäluokkiin, esimerkiksi 20–24-vuotiaisiin, tilanne muuttuu. Suomessa siirtyminen korkea-asteen koulutukseen ja sen suorittaminen kestävät kansainvälisesti katsoen kauan, minkä seurauksena 20–24-vuotiaiden ikäluokkien koulutustaso ei Suomessa ole kansainvälisesti vertaillen korkea. 10,8 koulutusvuodella Suomen koulutustaso tässä ikäryhmässä on lähellä vanhempia ikäryhmiä, mutta ero maailman kärkeen jo varsin suuri. Uuden Seelannin 14,45, Hong Kongin 13,9 ja Etelä-Korean 13,85 koulutusvuoteen verrattuna Suomi on jäljessä jo enimmillään yli 3,5 koulutusvuotta. Suhteelliseen sijoitukseen vaikuttaa sekin, että Suomen ja maailman kärjen väliin sijoittuvien maiden määrä on olennaisesti suurempi kuin 30–34-vuotiaissa ikäluokassa, mikä laskee Suomen sijoituksen vertailussa sijalle 59.

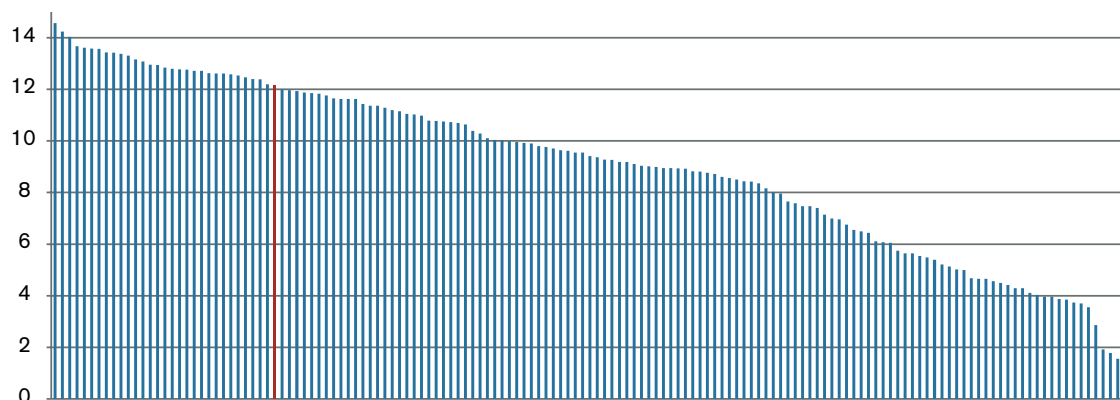

Kuvio 4. Keskimääräisten koulutusvuosien määrä ikäryhmittäin Suomessa ja Etelä-Koreassa 2010

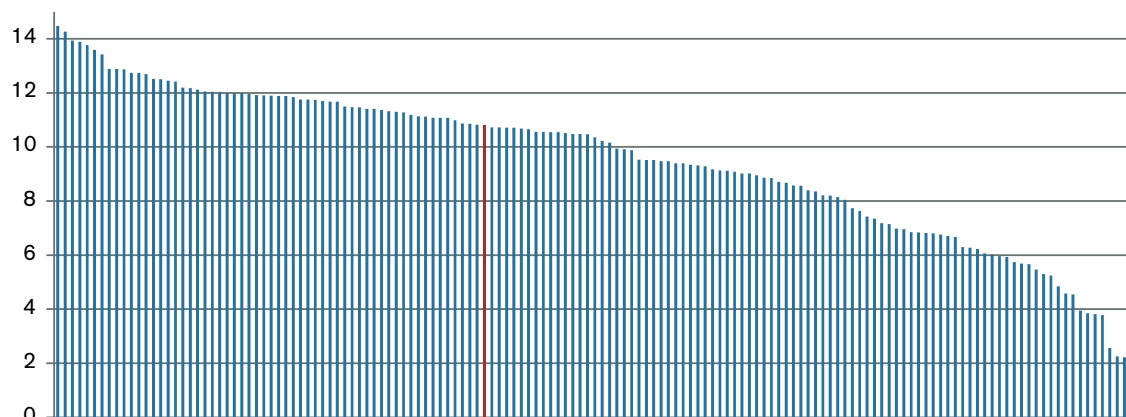
Nuorimmassa ikäluokassa Suomen eroa maailman kärkeen ei selitä ero perusasteen koulutuksen kestossa, vaan se selittyy erolla keskimääräisissä toisen asteen ja korkea-asteen koulutusvuosissa. Uudessa Seelannissa keskimääräisten toisen asteen koulutusvuosien määrä on noin 25 % Suomea korkeampi. Vielä merkittävämpi tekijä on kuitenkin keskimääräisten korkea-asteen koulutusvuosien ero. Suomessa niitä on ikäluokalla 0,23, kun Uusi Seelanti nousee 2,45 ja Etelä-Korea 2,1 koulutusvuoteen.

Kuvio 5. Maailman maat 50–54-vuotiaiden keskimääräisten koulutusvuosien mukaan 2010 (Suomi punainen)

Kuvio 6. Maailman maat 30–34-vuotiaiden keskimääräisten koulutusvuosien mukaan 2010 (Suomi punainen)

Kuvio 7. Maailman maat 20–24-vuotiaiden keskimääräisten koulutusvuosien mukaan 2010 (Suomi punainen)

Matalasti koulutetut

Matalasti koulutetuilla viitataan vailla perusasteen jälkeistä koulutusta oleviin. Kansainvälisessä vertailussa pääosin käytetyssä kolmiportaisessa koulutusluokittelussa tähän joukkoon sisältyvät ISCED 1 ja ISCED 2. Näistä jälkimmäinen on suomalaisessa luokituksessa ylempi perusaste, ja kansainvälisessä luokituksessa lower secondary education. Vähintään toisen asteen koulutuksen suorittaneet vastaavat joukkoa, jolla on at least upper secondary education.

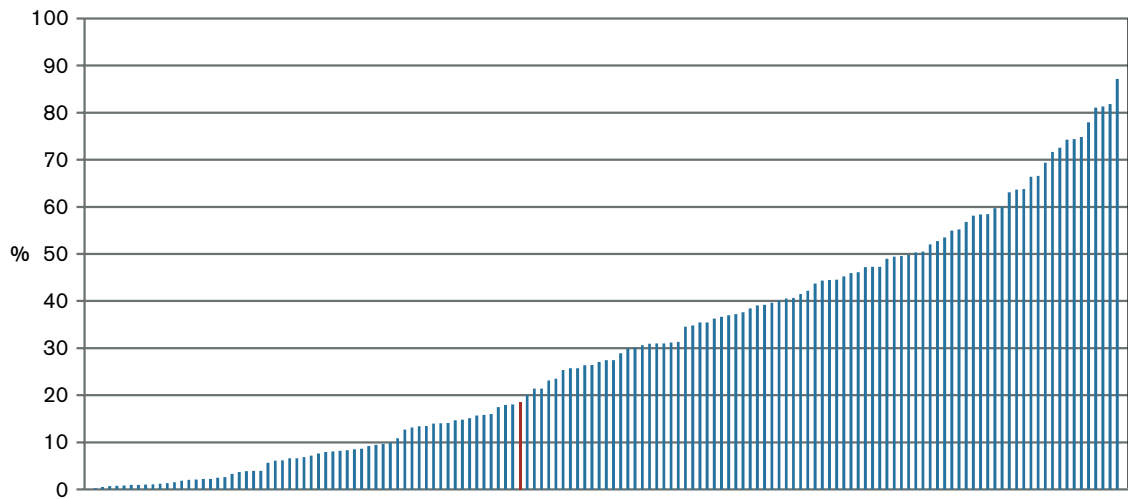
Matalasti koulutetut työikäisessä väestössä

Perusasteen koulutuksen varassa olevien osuus työikäisestä 20–64-vuotiaasta väestöstä on Suomessa maailmanlaajuisesti vertaillen alhainen. 144 maan joukossa Suomi sijoittuu lähelle keskimmäisen kolmanneksen ylälaitaa, sijalle 61. Kehittyneiden maiden joukosta saakaan saavutettu taso ei kuitenkaan ole poikkeuksellisen hyvä ja Suomen edelle nousee myös kehittyviä maita.

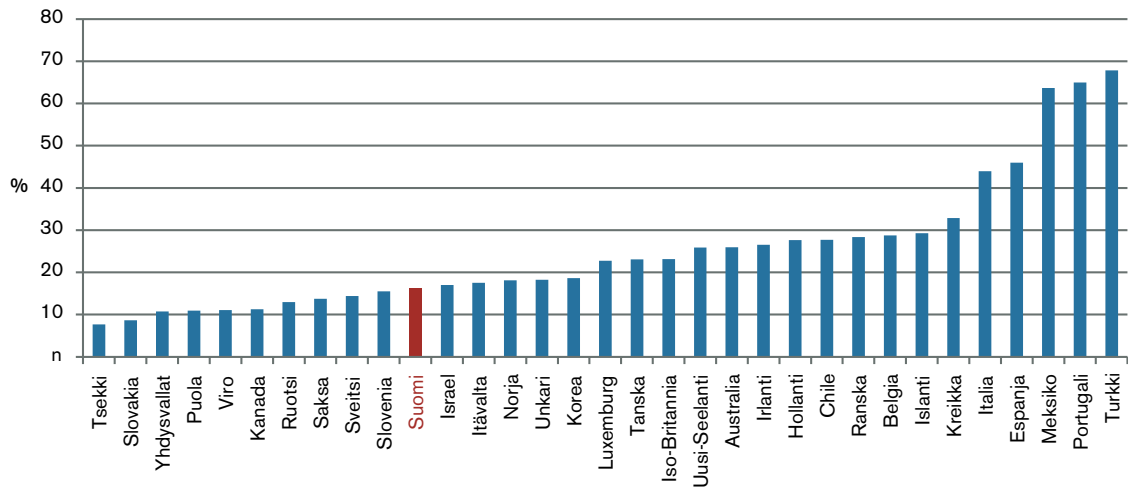
Kaikkia maailman maita parempi vertailukohta Suomelle ovat OECD-maat, joiden osalta tilastointi on myös luotettavampaa. Kuten globaalissa vertailussa, myös OECD-vertailussa perusasteen varassa olevien osuus on kansainvälisissä, pääosin kyselyihin perustuvissa, vertailutilastoissa hieman alempi kuin kansallisessa rekisteripohjaisessa tilastoinnissa, mikä parantaa Suomen suhteellista sijoitusta. OECD-vertailussa tilanteeseen vaikuttaa myös se, että vertailu kohdistuu 25–64-vuotiaisiin, mikä pudottaa joukosta nuorimman, suuressa osassa maista vanhempia ikäluokkia koulutetumman, ikäluokan. OECD-maiden joukossa menestys vertailussa on oikein hyvä ja Suomen edelle ehättää vain 10 maata. Kansainvälisten vertailujen vaikeudesta kertoo se, että suuri osa globaalien vertailun aineistossa selvästi Suomen edellekin sijoittuneista maista jää perusasteen varassa olevien osalta Suomea korkeammalle tasolle OECD-aineistossa.

Suomen kannalta tärkeimmän vertailukohdan muodostavassa Euroopassa Suomi menestyy myös kansainvälisesti vertaillen hyvin tarkasteltaessa vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuutta ikäluokasta. Suomi sijoittuu 16,2 prosentillaan sijalle 9. ja Suomen edelle sijoittuvat lähinnä Baltian maat ja eräät keskisen Itä-Euroopan maat, joissa toisen asteen koulutuksen on perinteisesti suorittanut hyvin suuri osa ikäluokasta. Ero EU28-maiden keskiarvon 25,2 prosenttiin on yhä huomattava.

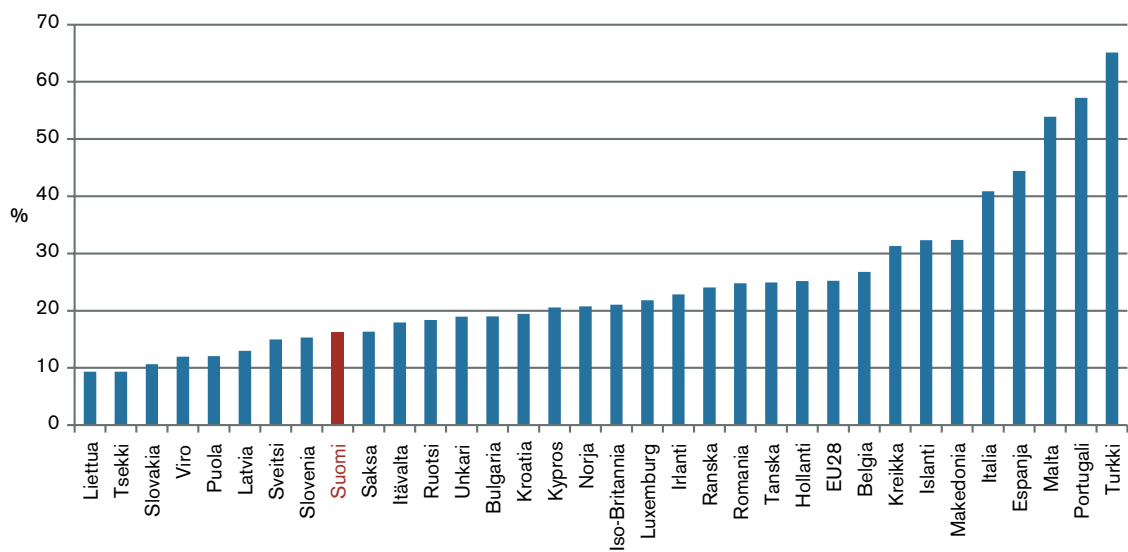
Verrattaessa Suomea kansainvälisesti ongelmaksi muodostuu osittain Suomen pieni koko. Koulutustasossa on myös merkittäviä alueellisia eroja myös suurempien maiden sisällä eikä viisimiljoonaista kansaa kaikilta osin ole muutenkaan mielekästä verrata neljän-

Kuvio 8. Maailman maat 20–64-vuotiaiden vailla perusasteen jälkeistä koulutusta olevien osuuden mukaan 2010 (Suomi punainen)

Kuvio 9. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien 25–64-vuotiaiden osuus OECD-maissa 2011 (%)

Kuvio 10. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 18–64-vuotiaista Euroopassa 2013

nesmiljardin kansaan. Vertailukelpoisuuden puutetta voidaan osin helpottaa vertaamalla Suomea suurempien maiden sisäisiin alueisiin.

Yhdysvaltojen osavaltioihin verrattuna perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus on Suomessa suhteellisen alhainen, ollen alempi kuin Texasissa. Osin tämä selittynee koulutusjärjestelmien erolla, osin sillä, että Yhdysvalloissa toisen asteen koulutus muodostui hyvin laajaksi ennen Suomea. Tuoreimmat Yhdysvaltoja koskevat luvut ovat vuodelta 2009, jolloin toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli Suomen vanhemmissa ikäluokissa vielä alempi kuin nuoremmissa ikäluokissa. Voidaankin odottaa, että ilman suuria muutoksia nuorten toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa tutkinnon suorittaneiden osuus tulee nousemaan vakiintumaan hieman yli 85 % tasolle. Yhdysvaltoihin verrattuna tämä vastaisi noin New Yorkin tai Oklaholman vuoden 2009 tasoa. Huomionarvoista on myös, että vertailu ei ota kantaa koulutuksen laatuun.

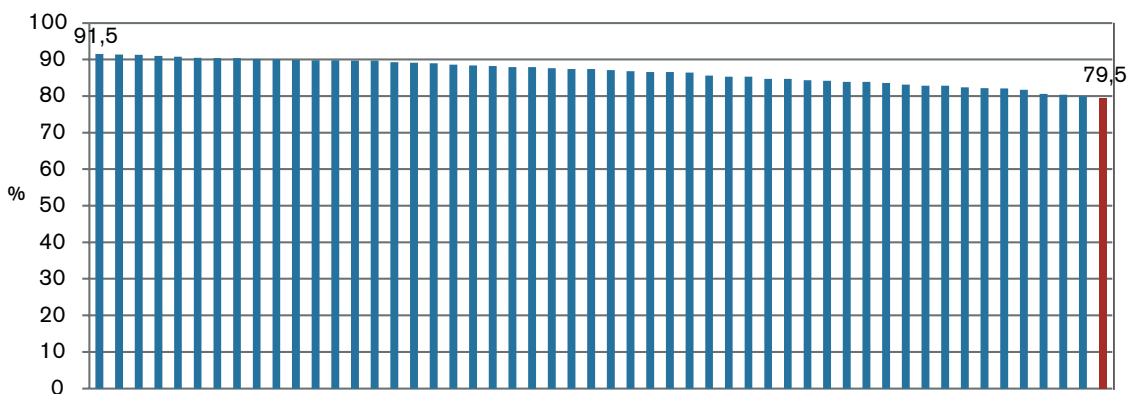
Verrattaessa Saksan alueisiin (NUTS1) Suomi sijoittuu toisen asteen tutkinnon suorittaneiden työikäisten määrässä hyvin keskikastiin. Parhaimmillaan Saksan osavaltioissa vähintään toisen asteen koulutuksen on suorittanut yli 96 % ja heikoimmillaan noin 79,6 % työikäisestä väestöstä, joten koulutettujen osuudessa Suomi (85,9 %) on hieman lähempänä Saksan matalammin koulutettuja osavaltioita kuin korkeammin koulutettuja osavaltioita.

Puola on ainoa suurista itäisen keski-Euroopan maista, joissa toisen asteen koulutus on pitkään ollut yleistä, joka kuuluu Eurostatin piiriin. Suomessa vähintään toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus ikäluokasta on alempi kuin millään Puolan alueista.

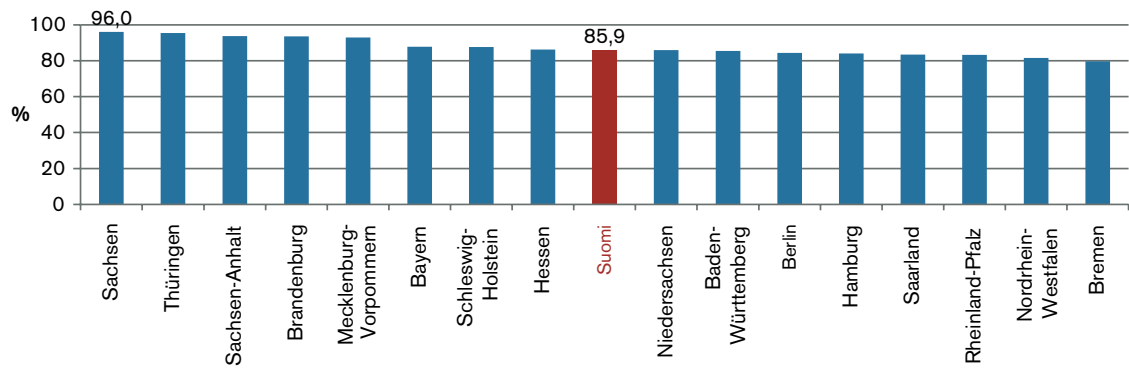
Läntisen Euroopan maissa vaille toisen asteen tutkintoa on jäänyt suurempi osa työikäisestä väestöstä kuin keskisessä ja itäisessä Euroopassa. Ranskassa, Iso-Britanniassa, Italiassa ja Espanjassa Suomi muodostaisikin, vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuudella mitattuna, koulutetuimman alueen.

Erityisesti Italiassa, joka on suurista eurooppalaisista matalimmin koulutettu, vaikka koulutustaso onkin varsin nopeassa nousussa, perusasteen jälkeisen tutkinnon on kaikilla alueilla suorittanut selvästi Suomea pienempi osuus työikäisestä väestöstä. Suomen ero koulutetuimpaan Italian alueeseen on noin 20 prosenttiyksikköä. On kuitenkin syytä huomata, että vielä vuonna 1993 työikäisistä suomalaisista suurempi osa oli perusasteen koulutuksen varassa kuin nykyisistä työikäisistä keskisessä Italiassa.

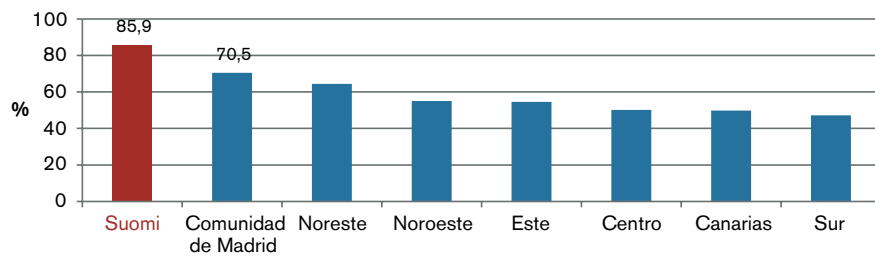
Ero Espanjankin koulutetuimpiin alueisiin on varsin huomattava, yli 15 prosenttiyksikköä. Madridin alue, joka on tällä mittarilla Espanjan koulutetuin, on perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuudessa hyvin lähellä Suomen tilannetta vuonna 1999.

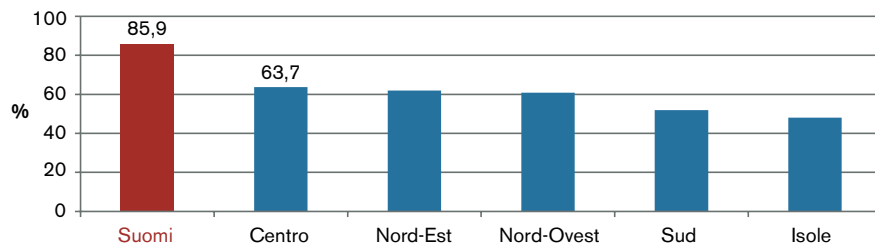
Kuvio 11. Perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneiden osuus Suomessa (25-64-vuotiaat) ja Yhdysvaltojen osavaltioissa (yli 25-vuotiaat) 2009

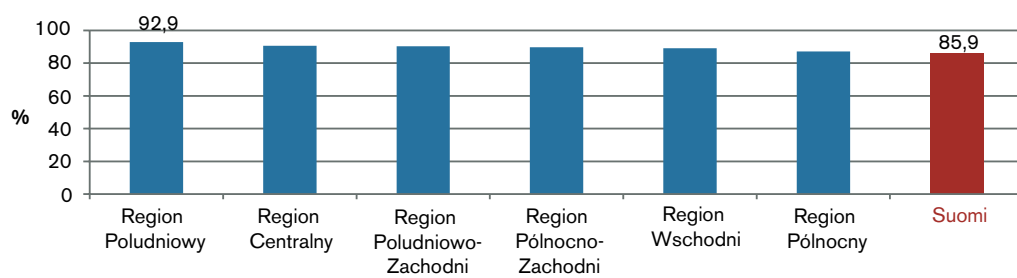
Kuvio 12. Perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Saksan alueilla 2013

Kuvio 13. Perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Espanjan alueilla 2013

Kuvio 14. Perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Italian alueilla 2013

Kuvio 15. Perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Puolan alueilla 2013

Matalasti koulutetun väestön ikärakenne

Koulutustason yleinen nousu heijastuu ikäryhmien välisinä eroina matalasti koulutettujen ikäluokkaosuudessa.

Lähes kaikissa OECD-maissa vanhimmissa ikäryhmissä suuri osuus ikäluokasta on vailla perusasteen jälkeistä koulutusta ja vailla perusasteen jälkeistä koulutusta olevien osuus on nuorissa ikäluokissa pienempi kuin vanhemmissa. Poikkeuksen tästä muodostavat ne maat, joissa myös vanhimmissa ikäluokissa suuri osa ikäluokasta on suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon. Tämä joukko koostuu varhain tapahtuneen taloudellisen kasvun kokeneista hyvin korkean elintason maista kuten Yhdysvallat ja Kanada sekä Euroopasta Sveitsi, Ruotsi ja Saksa. Yhdysvalloissa perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneita on 89–90 % kaikissa 25–64-vuotiaissa kymmenvuotiskäryhmissä. Toisaalta korkeaan perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuuteen pääsevät kaikissa ikäluokissa useat itäisen Euroopan maat, kuten Venäjä, Tšekki, Slovakia, ja Puola. Kaikissa näissä maissa perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus ylittää OECD-keskiarvon 15–25 prosenttiyksiköllä.

Nuoremmissa 25–34-vuotiaissa ikäluokissa perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus vain harvassa OECD-maassa alle 80 % ikäluokasta. OECD-keskiarvon laskee alle 75 prosentin erittäin alhainen taso eräissä maissa, kuten Turkissa ja Meksikossa.

Eri maiden välillä on myös suuria eroja siinä, kuinka suuria erot perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuudessa ovat eri maissa. Erot ovat suurimpia niissä maissa, joissa vanhimpien ikäryhmien koulutustaso on heikoin tällä mittarilla tarkasteltuna. Suurin ero on Etelä-Koreassa, jossa perusasteen jälkeinen tutkinto on 55–64-vuotiaista vain 45 prosentilla, mutta 25–34-vuotiaista jo 98 prosentilla.

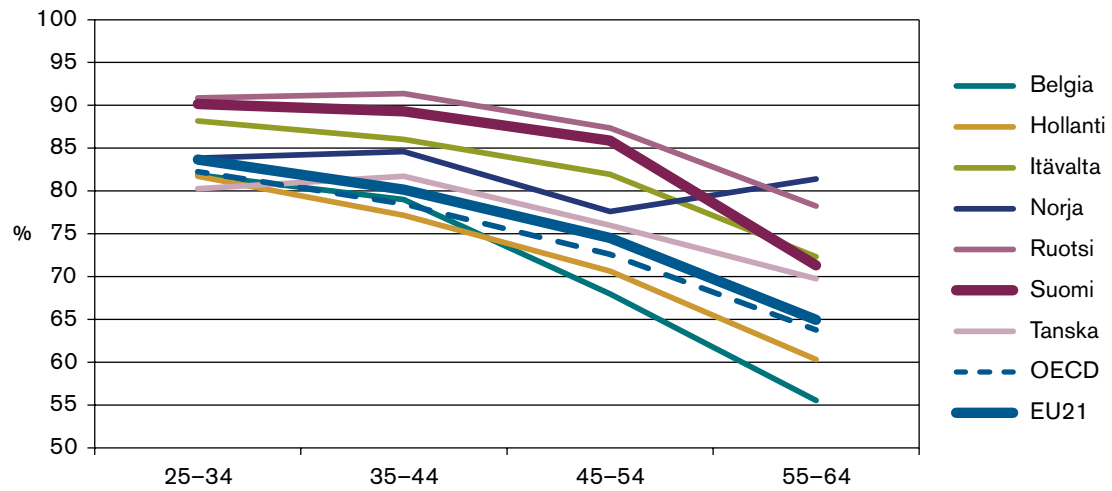
Kuten koulutusvuositarkastelussa nähtiin ja kuten kansalliset rekisteriaineistot kertovat, Suomessa työikäisten ikäryhmien koulutustasoerot ovat varsin pienet. Erityisen pienet ne ovat, jos tarkastelun ulkopuolelle jätetään 55–64-vuotiaat, jotka ovat Suomessa vielä hieman matalammin koulutettuja kuin alle 55-vuotiaat ikäryhmät. Tällä on vaikutusta Suomen asemaan kansainvälisessä vertailussa, koska hyvin tyypillisesti niin globaalisti kuin OECD-maissa ja Euroopan maissakin nuorten ikäryhmien koulutustaso on vanhempia ikäryhmiä korkeampi.

Suomi sijoittuu perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuudessa koko työikäisen väestön vertailussa sijalle 12, 8,9 prosenttiyksikköä yli OECD-keskiarvon ja 10,4 prosenttiyksikköä kärjessä olevan Venäjän jälkeen. Vanhimmassa ikäluokassa, 55–64-vuotiaissa, Suomi sijoittuu sijalle 16 ja nuorimmassa ikäluokassa, 25–34-vuotiaissa, sijalle 9.

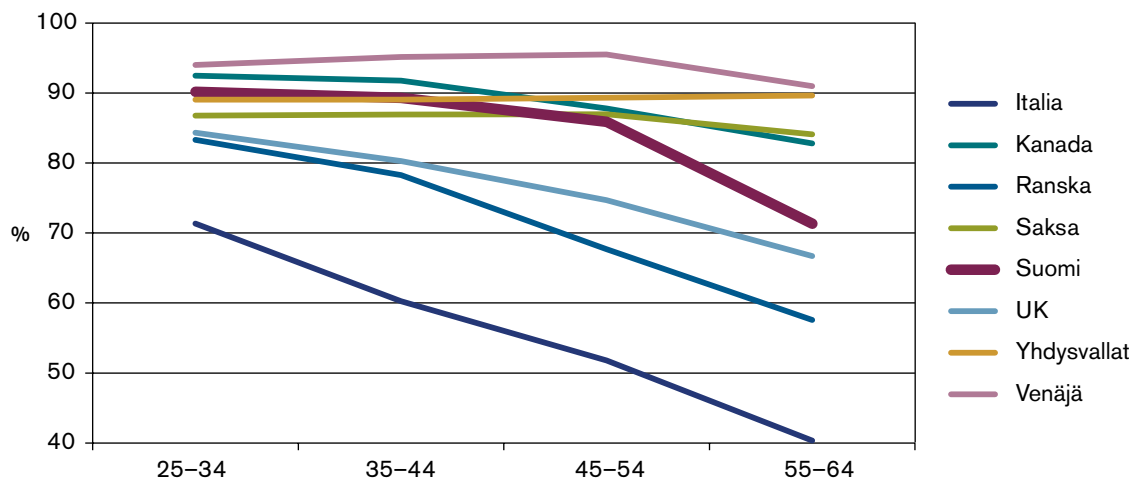
Muihin pohjoismaihin ja Benelux-maihin verrattuna perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus on Suomessa korkea kaikissa alle 55-vuotiaissa ikäluokissa. Vain Ruotsissa osuus nousee hieman Suomea korkeammaksi. Laajemmalla lähialueella tarkasteltuna itäisemmässä Keski-Euroopassa saavutetut korkeat perusasteen jälkeisen koulutuksen suorittaneiden osuudet vaikuttavat Suomen sijoitukseen.

Koulutetun väestön ikärakenne auttaa myös ennakoimaan koulutustason tulevaa kehitystä. Jos nuorten ikäluokkien koulutustaso säilyy vakaana, nousee koko työikäisen väestön koulutustaso niin kauan kuin työiästä poistuvat ikäluokat ovat matalammin koulutettuja kuin työelämään siirtyvät nuoremmat ikäluokat. Mitä suurempi ikäluokkien välinen ero koulutustasossa, sitä nopeampana koulutustason nousu jatkuu. OECD-maista mm. Yhdysvalloissa ja Venäjällä ei toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa ole odotettavissa suuria muutoksia, koska koulutustaso on hyvin samalla tasolla kaikissa ikäluokissa. Vastaavasti, jos nuorten ikäluokkien koulutustaso ei laske, vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus tulee nousemaan voimakkaasti mm. Italiassa, Ranskassa, Belgiassa ja Hollannissa.

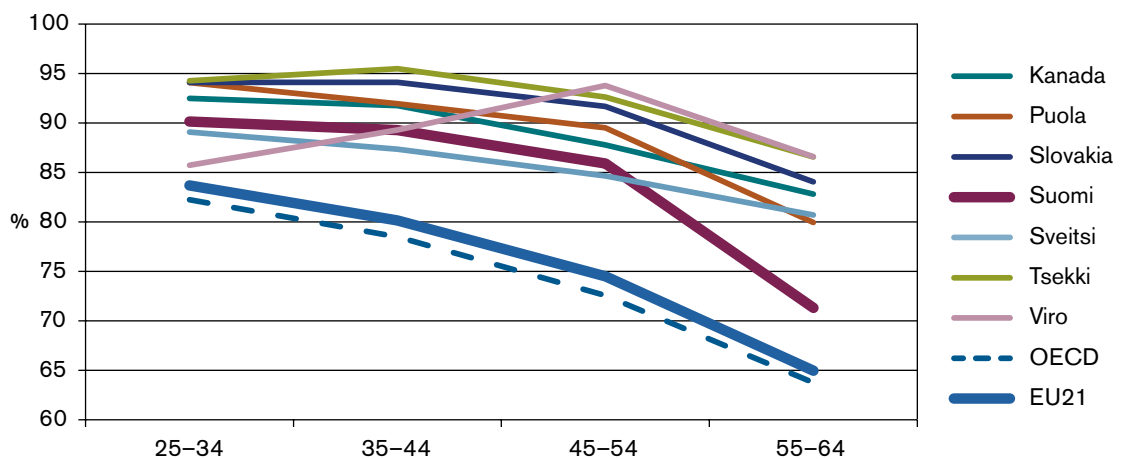
Tärkeän lisätekijän tulevan kehityksen ennakoinnille muodostaa toki nuorten ikäluokkien koulutustason kehitys. Jos nuorten koulutustaso laskee, koko työikäisen väestön koulutustason nousu hidastuu tai, jos vanhojen ikäluokkien koulutustaso on riittävän korkea, kääntyy laskuun.

Kuvio 16. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus Suomessa ja eräissä vertailumaissa 2011

Kuvio 17. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus Suomessa G8-maissa 2011

Kuvio 18. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus Suomessa ja eräissä vertailumaissa 2011

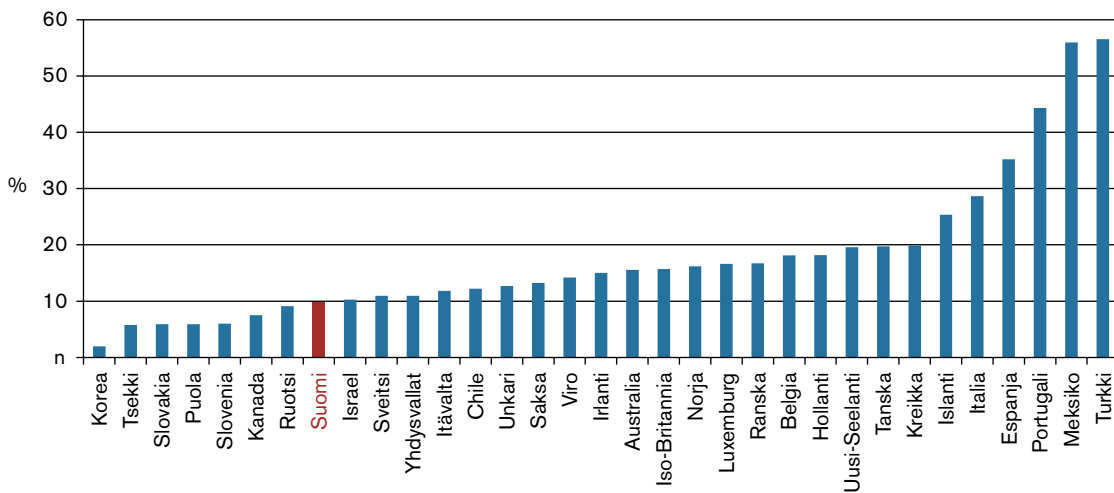
Matalasti koulutetut nuorissa ikäluokissa

Kansainvälisessä vertailussa seurataan usein erikseen nuoria ikäryhmiä, koska niiden koulutustaso kertoo koko työikäisen väestön tulevasta koulutustasosta.

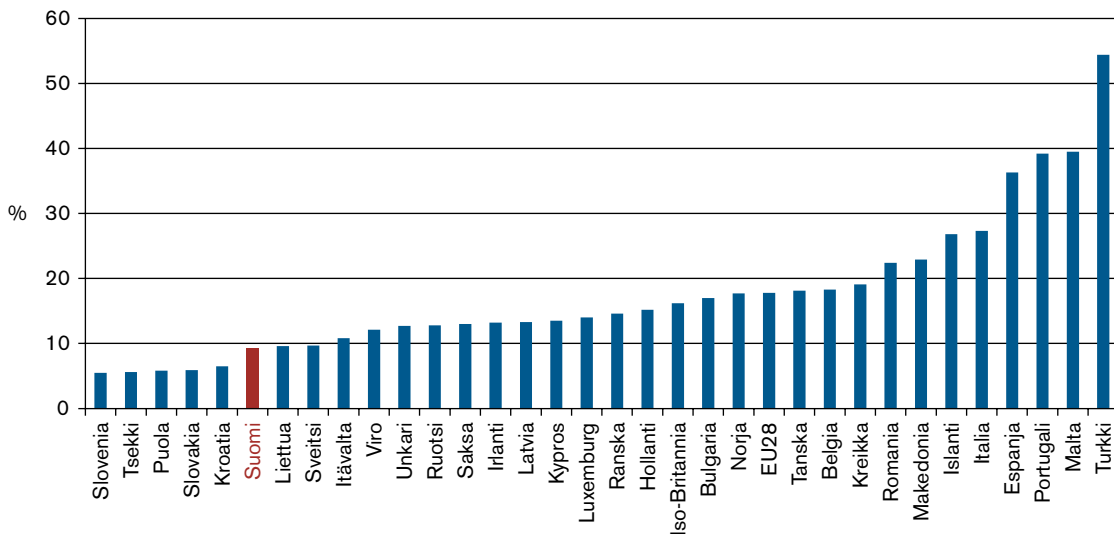
Vailla perusasteen jälkeistä koulutusta olevien osuus nuorissa ikäluokissa kärsii maailmanlaajuisessa vertailussa varsin pahoista tilastojen laatuun liittyvistä ongelmista.

Luotettavampaan vertailuun päästään tarkasteltaessa matalasti koulutettujen osuuksia nuorista ikäluokista OECD-maissa, vaikka aineistosta johtuen vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus tulee Suomessa merkittävästi aliarvioiduksi. OECD-aineiston perusteella osuus olisi vain 9,8 %, vaikka kansallinen aineisto kertoo osuuden olevan noin 15,0 %. Tästä huolimatta aineistoa voidaan pitää luotettavampana kuin globaalia aineistoa. Tällä aineistolla Suomi sijoittuu myös nuorissa ikäluokissa verraten hyvin, sijalle 8, saaden edelleen lähinnä hyvin korkeasti koulutetuista maista Kanadan ja Etelä-Korean, pohjoismaista Ruotsin sekä eräitä keskisen Itä-Euroopan maita.

Eurostatin aineisto perustuu OECD-aineiston tavoin kyselytutkimukseen ja arvioi vailla perusasteen tutkintoa olevien osuuden vastaavalla tavalla hyvin alhaiseksi kansallisiin aineistoihin verrattuna. Suhteellisesti Suomi menestyy vertailussa oikein hyvin ja sen edelle sijoittuu vain viisi keskisen Itä-Euroopan maata.

Kuvio 19. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien 25–34-vuotiaiden osuus OECD-maissa 2011 (%)

Kuvio 20. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 25–34-vuotiaista Euroopassa 2013

Matalasti koulutettujen määrän kehitys

Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus ikäluokasta on laskenut lähes kaikissa OECD-maissa viimeisen 15 vuoden aikana. Poikkeuksen tästä muodostavat Norja, jossa osuus oli vuonna 2011 hieman korkeampi kuin vuonna 1997, ja Tanska, jossa osuus oli vuonna 2011 korkeampi kuin vuonna 2000.

Osuuden lasku on odotetusti ollut pääsääntöisesti nopeinta niissä maissa, joissa perusasteen varassa olevien osuus on ollut korkein ja hitainta niissä maissa, joissa vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus on ollut pienin.

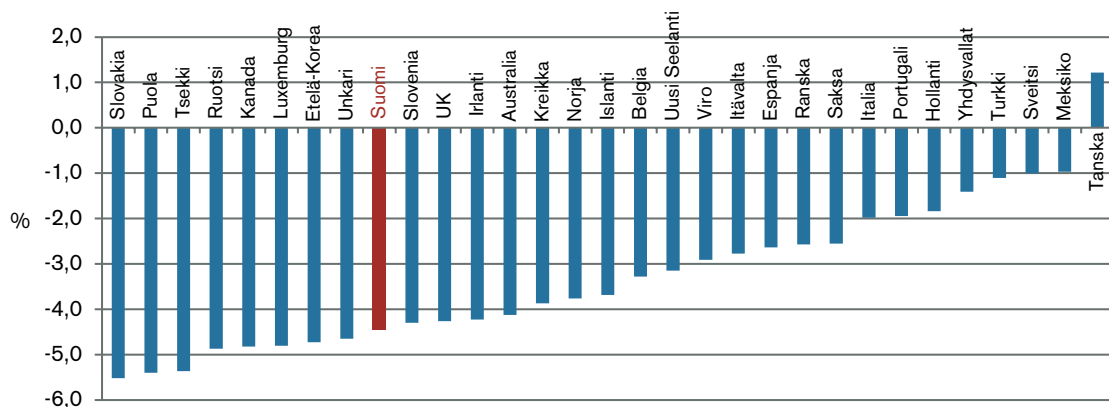
Suomi on ollut joukossa, jossa perusasteen varaan jääneiden osuus on ollut kansainvälisesti vertaillen pieni ja tässä joukossa osuuden lasku on ollut suhteellisen nopeaa, mikä kertoo matalasti koulutettujen ikäluokkien poistumisesta työiästä. Tilanne tulee muuttumaan suhteellisen pian, koska vailla perusasteen tutkintoa olevien osuus ei nykykehityksellä olennaisesti pienene 2010-luvun loppupuolen jälkeen. Suomi tullee vakiintumaan hieman nykyistä alemmalle tasolle. Todennäköistä on, että Suomen tason vakiintuessa kaikissa niissä 10 maassa, joissa vailla perusasteen tutkintoa olevien osuus on nyt Suomea pienempi, tulee osuus pysymään Suomea pienempänä. Suomen suhteellisen aseman kannalta merkittävää tulee olemaan se, kuinka pitkään osuuden lasku jatkuu niissä maissa, joissa osuus on hieman Suomea korkeampi.

Saksan osavaltioihin verrattuna perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuuden kehitys on Suomessa ollut varsin suotuisaa. Tutkinnon suorittaneiden osuus on noussut enemmän kuin millään Saksan alueella. Saksan alueita nopeamman nousun tuloksena Suomi, joka vuonna 2000 sijoittui kaikkien Saksan alueiden jälkeen, oli noussut jo keskimääräisen saksalaisen alueen tasolle.

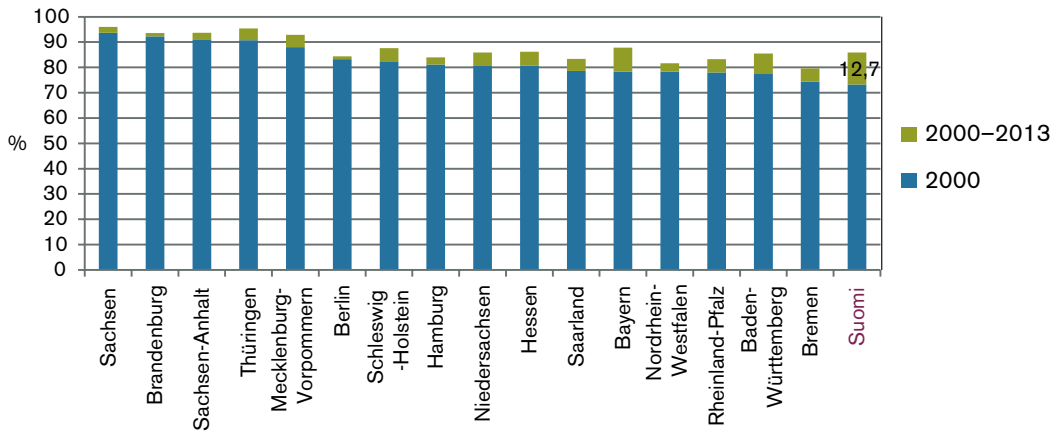
Suhteessa Iso-Britannian alueisiin Suomen asema ei ole muuttunut. Vuonna 2000 Suomi oli perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuudessa varsin lähellä Lontoota ja niin Suomen kuin kaikkien Iso-Britannian alueiden lähtötaso oli selvästi alle Saksan alueiden tason. Kaikilla Iso-Britannian alueilla tutkinnon suorittaneiden määrä on lisääntynyt varsin samassa tahdissa kuin Suomessa ja ero Saksaan on kaventunut olennaisesti.

Verrattuna Ranskaan perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden määrä on Suomessa ollut korkea eikä suhteissa ole 2000-luvulla tapahtunut olennaisia muutoksia. Ranskan alueilla perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuuden kasvu on ollut Suomea nopeampaa, mutta Suomi sijoittuu vielä vuonna 2013 kaikkien Ranskan alueiden edelle.

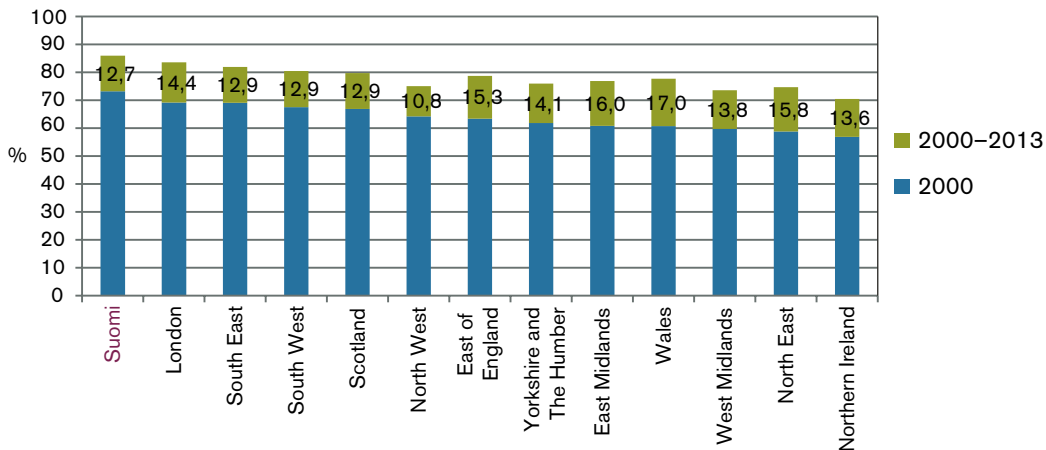
Jos Suomea verrataan Puolaan, jossa perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus on monien itäisen Euroopan maiden tapaan perinteisesti ollut korkea, on Suomi vuosina 2000 ja 2013 alemmalla tasolla kuin alin puolalainen alue, mutta on hieman parantanut asemiaan 2000-luvun kuluessa.

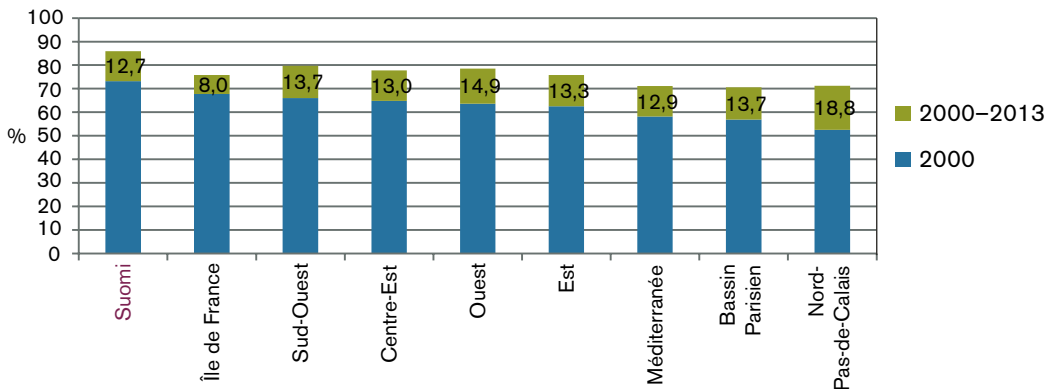
Kuvio 21. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien 25–64-vuotiaiden osuuden vuosimuutos 2000–2011 (%)

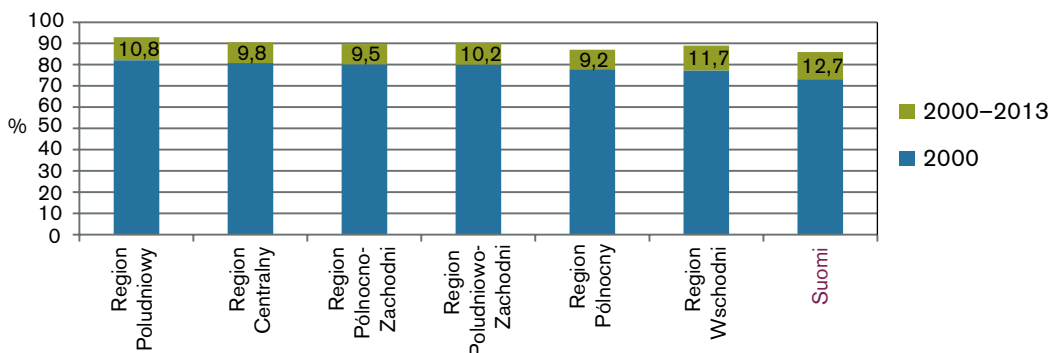
Kuvio 22. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Saksan alueilla 2000 ja 2013

Kuvio 23. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Iso-Britannian alueilla 2000 ja 2013

Kuvio 24. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Ranskan alueilla 2000 ja 2013

Kuvio 25. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Puolan alueilla 2000 ja 2013

Korkeasti koulutetut

Työikäinen väestö

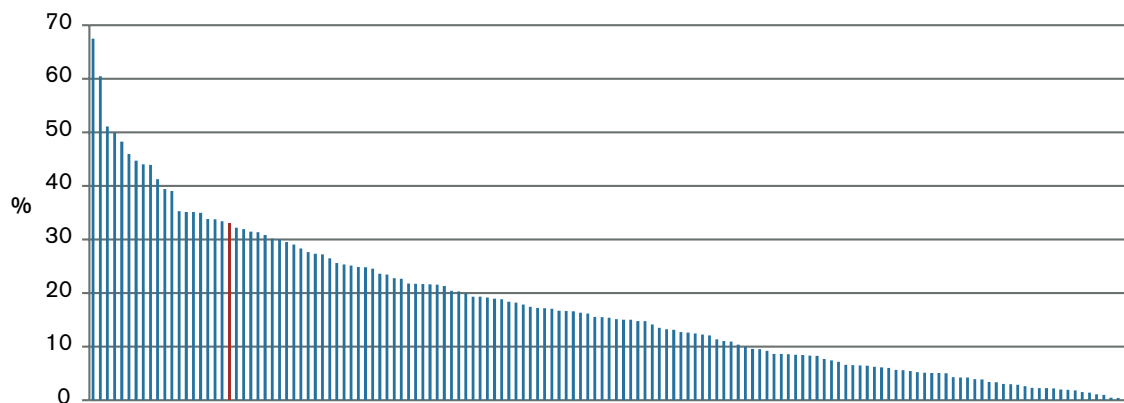
Korkeasti koulutettujen osuus työikäisestä väestöstä on Suomessa globaalisti vertaillen korkea. Koska eräissä maissa, kuten Venäjällä, Yhdysvalloissa, Uudessa Seelannissa, Kanadassa ja Etelä-Koreassa on saavutettu hyvin korkeita korkeasti koulutettujen osuuksia, Suomi on kuitenkin varsin kaukana terävimmästä kärjestä ja sijoittuu vertailussa sijaluvulle 20. Korkeasti koulutettujen osuus ikäryhmästä, 32,9 prosenttia, on varsin lähellä kansallisten rekisteriaineistojen tuottama tietoa (34,3 %), mutta ero vaikuttaa myös sijoitukseen. Jos vertailussa käytetään rekisteriaineiston tietoa, Suomi ohittaa Viron siirtyen sijalle 17. Suomen edelle sijoittuvat maailmanlaajuisessakin vertailussa lähinnä ne OECD-maat, joiden tiedetään OECD- ja eurooppalaisten aineistojen perusteella olevan Suomen edellä korkeasti koulutettujen osuudessa työikäisestä väestöstä. Lisäksi sijoitukseen vaikuttavat eräät OECD:n ulkopuoliset maat, kuten Venäjä, Ukraina, Taiwan, Singapore, Israel ja Kypros.

Suomen sijoitusta selittää myös osittain se, että vertailussa ovat mukana 20–24-vuotiaat, jotka ovat monessa muussa kehittyneessä maassa varsin usein suorittaneet korkea-asteen tutkintoja, mutta jotka ovat Suomessa tyypillisesti vasta pääsemässä alkuun korkea-asteen opinnoissaan. Tämä näkyy Suomen parempana sijoituksena niissä vertailuissa, joissa korkeasti koulutettuja tarkastellaan yli 25-vuotiaan, ja erityisesti yli 35-vuotiaan, väestön osalta.

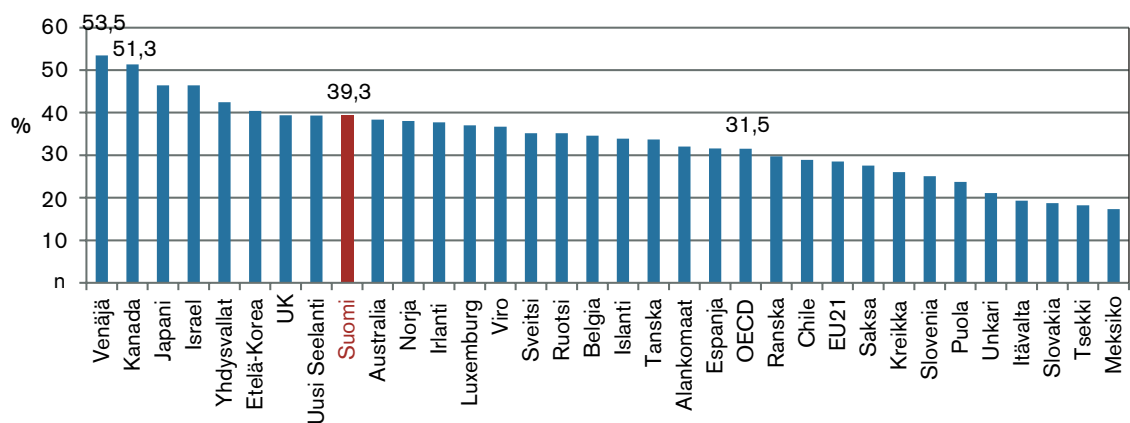
Tarkasteltaessa korkeasti koulutettujen osuutta työikäisestä väestöstä OECD-tilastoissa, Suomen suhteellinen asema näyttää varsin hyvältä. 39,3 prosentillaan Suomi sijoittuu OECD-maiden ja Venäjän kanssa tehdyssä vertailussa sijalle yhdeksän. Tulos on hyvin vertailukelpoinen edellä esitettyyn globaaliin vertailuun, jossa Suomi sijoittui sijalle 20. Näiden sijoitusten eroa selittää se, että OECD-vertailussa Suomen sijoitusta parantaa vertailun rajaaminen 25–64-vuotiaaseen ikäluokkaan, mikä nostaa Suomen sijoitusta. Lisäksi Suomen tulosta vertailussa parantaa se, että käytetyssä aineistossa korkeasti koulutettujen osuus on noin 2,2 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kansallisissa rekisteriaineistoissa. Kun maailmanlaajuisessa vertailussa Suomen sijoitus nousee käytettäessä kansallisia lukuja, OECD-vertailussa sijoitus laskee sijalle 12.

14,2 prosenttiyksikön ero OECD-tilastojen kärjessä olevaan Venäjään vastaa hieman yli 400 000 korkeasti koulutettua 25–64-vuotiasta suomalaista ja 12 prosenttiyksikön ero Kanadaan noin 350 000 korkeasti koulutettua työikäistä suomalaista. Vastaavasti 7,8 prosenttiyksikön ero OECD-keskiarvoon tarkoittaa, että Suomessa on noin 220 000 korkeasti koulutettua enemmän kuin olisi, jos osuus olisi OECD-maiden keskitasolla.

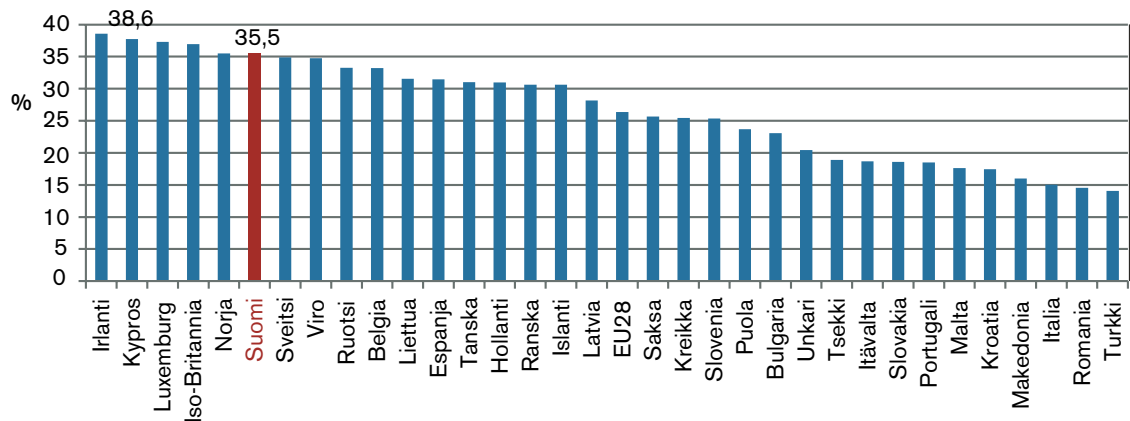
Eurooppalaisessa vertailussa Suomen tilanne näyttää hyvin vastaavalta kuin maailmanlaajuisessa tai eurooppalaisessa vertailussa. Työikäisessä väestössä korkeasti koulutettujen

Kuvio 26. Maailman maat 20–64-vuotiaiden korkeasti koulutettujen osuuden mukaan 2010 (Suomi punainen)

Kuvio 27. Korkeasti koulutetut 25-64-vuotiaat 2011 (OECD + Venäjä)

Kuvio 28. Korkeasti koulutetut 18-64-vuotiaat 2013 (Eurostat)

osuus on Suomessa eurooppalaisittain korkea. Korkeasti koulutettujen osuus on EU-maiden kuudenneksi korkein, 35,5 prosenttia, kun EU28-maiden keskiarvo on vain 26,4 %.

Eurooppalaisen vertailun ensimmäinen sija menee Irlannille, jossa korkeasti koulutettujen osuus työkäisistä on noussut jo 38,6 prosenttiin. Irlannin noin 3,1 prosenttiyksikön etumatka vastaa hieman yli 100 000 suomalaista työkäistä korkeasti koulutettua.

Suomen edelle korkeasti koulutettujen osuuden vertailussa nousevat lähinnä pienet, avoimet taloudet kuten Irlanti, Luxemburg ja Norja. Poikkeuksen joukosta tekee Iso-Britannia, joka on suurista eurooppalaisista maista ainoa, jossa korkeasti koulutettujen osuus on noussut Suomea korkeammaksi. Heti Suomen tason alapuolelle sijoittuvat monet muut Euroopan pienet avoimet taloudet, kuten pohjoismaat, Baltian maat, Benelux-maista Belgia ja Hollanti sekä Sveitsi. Euroopan suurista maista Espanja ja Ranska ovat varsin lähellä Suomen tasoa, noin 4–5 prosenttiyksikön päässä Suomesta. Ero Saksaan on suurempi, lähes 10 prosenttiyksikköä, Puolaan hieman suurempi, noin 12 prosenttiyksikköä ja Italiaan vielä suurempi, yli 20 prosenttiyksikköä.

Suomen sijoitus on eurooppalaisessa vertailussa laajempaa vertailua parempi, koska vertailun ulkopuolelle jäävät hyvin korkean koulutustason maat Pohjois-Amerikasta, Itä-Aasiasta, Lähi-idästä sekä Australian mantereelta. Toisaalta sitä laskee alle 25-vuotiaiden ottaminen mukaan tarkasteluun. Jos tarkastelu rajattaisiin 25–64-vuotiaisiin, Suomi nousisi 40,5 prosentillaan vertailun kolmanneksi Irlannin ja Luxemburgin takana.

Verrattaessa Suomea kansainvälisesti ongelmaksi muodostuu osittain Suomen pieni koko. Koulutustasossa on myös merkittäviä alueellisia eroja myös suurempien maiden sisällä eikä viisimiljoonaista kansaa kaikilta osin ole muutenkaan mielekästä verrata neljännesmiljardin kansaan. Vertailukelpoisuuden puutetta voidaan osin helpottaa vertaamalla Suomea suurempien maiden sisäisiin alueisiin. Helpoiten tämä on tehtävissä verraten Suomea Yhdysvaltojen osavaltioihin ja Euroopassa aluejaon ylimpään tasoon (NUTS1).

Verrattaessa Yhdysvaltojen osavaltioihin vertailu on väistämättä suuntaa-antava, koska käytettävät tilastot on kerätty eri lähteistä eivätkä näin ollen ole keskenään vertailukelpoisia.² Lisäongelmia vertailussa aiheuttaa koulutusjärjestelmien välinen ero korkeakoulutuksen rakenteissa. Yhdysvaltojen väestölaskentatiedoissa erotellaan yli 25-vuotiaassa väestössä ne, joilla on enemmän kuin bachelor-tason tutkinto. Jos tulkitaan, että bachelor Yhdysvalloissa vastaisi alempaa korkeakoulututkintoa Suomessa, olisi Suomi tällä mittarilla tarkasteltuna varsin samalla tasolla matalimmin koulutettujen osavaltioiden kanssa.

Suomessa opistotutkinnon suorittaneet muodostavat suuren osan korkeasti koulutetuista yli 25-vuotiaista ja heidän sisällyttämisensä vertailuun muuttaa Suomen asemaa olennaisesti. Jos myös opistoasteen koulutuksen suorittaneet rinnastetaan vähintään bachelor-tasoisien tutkinnon suorittaneisiin yhdysvaltalaisiin, Suomi nousee osavaltiovertailun hänniltä ylimpään neljännekseen, edellään vain Washington DC ja yhdeksän osavaltiota. Washington DC on väestöltään suhteellisen pienenä pääkaupunkialueena poikkeuksellinen, mikä heijastuu hyvin korkeana koulutustasona. Vertailukelpoisempaan vertailukohdaksi voidaankin pitää varsinaisia osavaltioita, joista koulutustasossa nousee kärkeen 6,6 miljoonan asukkaan Massachusetts, joka kokonsa puolesta on varsin vertailukelpoinen Suomen kanssa. Yli 25-vuotiaissa ero korkeasti koulutettujen osuudessa Suomen ja Massachusettsin välillä on noin 6,6 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 250 000 suomalaista korkeasti koulutettua. Suomella on lähes vastaavan suuruinen etumatka Missouriin, Iowaan ja Etelä-Dakotaan.

² Seuraavassa Yhdysvaltojen Census 2009 lukuja verrataan Tilastokeskuksen koulutusrakennetilaston tietoihin.

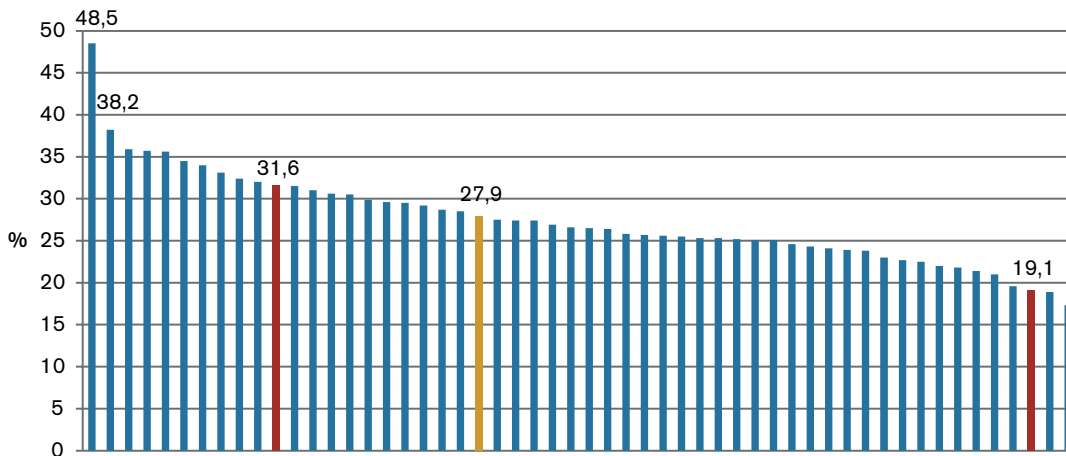
Euroopan osalta luontevan vertailukohdan muodostavat suurten eurooppalaisten maiden, Saksan, Ranskan, Iso-Britannian, Espanjan, Italian ja Puolan, pääalueet, joiden väestömäärät ovat usein lähellä Suomen väestöä.

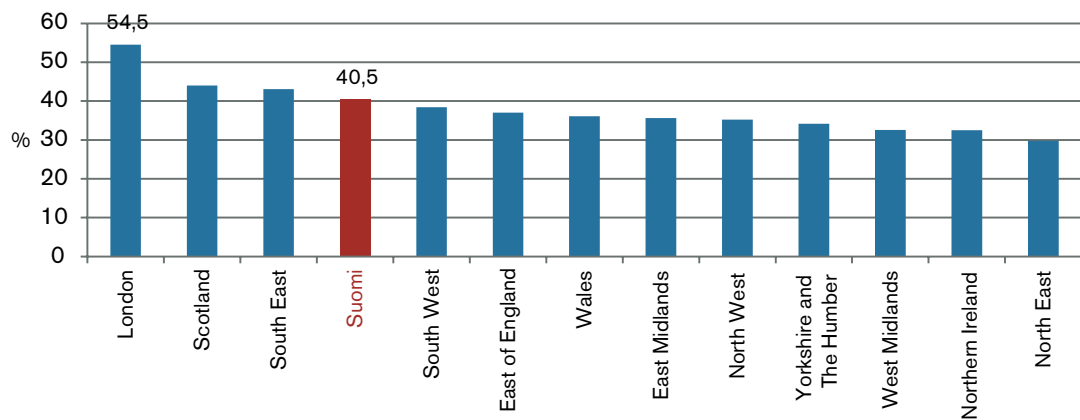
Iso-Britannian alueisiin verrattuna korkeasti koulutettujen määrä on Suomessa varsin korkealla tasolla. Suomen edelle vertailussa sijoittuvat Suur-Lontoo, Skotlanti ja Kaakkois-Englanti. Skotlanti on hieman yli 5 miljoonalla asukkaallaan varsin tarkkaan Suomen kokoinen, Lontoo ja Kaakkois-Englanti noin 8,5 miljoonalla asukkaallaan molemmat Suomea selvästi suurempia. Suomen ero Suur-Lontooseen on noin 14 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 400 000 työkäistä korkeasti koulutettua. Ero Skotlantiin on huomattavasti pienempi ja Suomi saavuttaisi Skotlannin jos meillä olisi vain noin 100 000 työkäistä korkeasti koulutettua nykyistä enemmän.

Suhteessa Ranskan alueisiin Suomi menestyy paremmin kuin suhteessa Iso-Britannian alueisiin. Suomen edelle nousee vain Pariisia ympäröivä Île de France, joka noin 12 miljoonalla asukkaalla on kaksi kertaa Suomen kokoinen. Ero Suomen ja Île de Francen välillä on vain noin 1,8 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 50 000 suomalaista työkäistä korkeasti koulutettua.

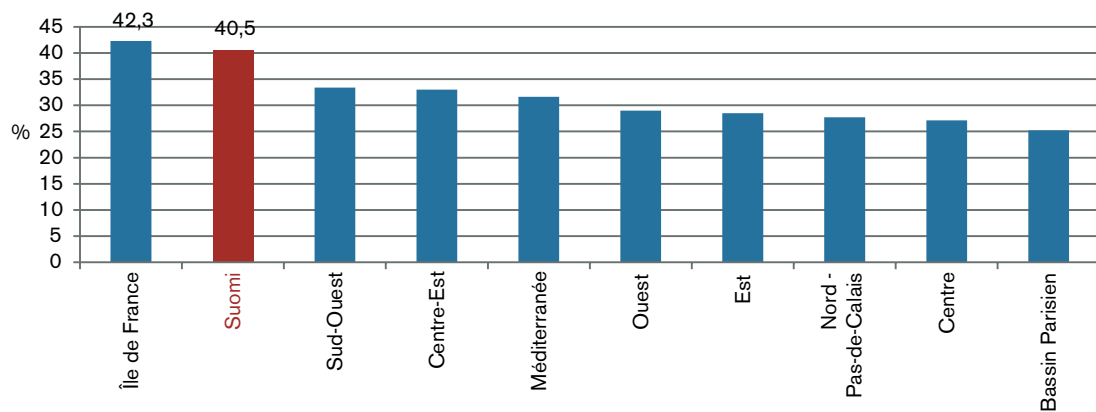
Espanjan alueisiin verrattuna Suomi sijoittuu varsin hyvin, mutta jää terävimmistä kärjestä. Korkeasti koulutettujen osuudessa ero Madridia ympäröivään 6,5 miljoonan asukkaan alueeseen on noin 5,5 prosenttiyksikköä, mikä vastaa hieman yli 150 000 korkeasti koulutettua työkäistä suomalaista. Suhteessa turismista elävään Etelä-Espanjaan ja Kanariaan suomalaisten koulutustaso on hyvin korkea.

Verrattaessa Puolan alueisiin Suomella on hyvin selvä etumatka jopa suhteessa pääkaupungin ympäristöön. Ero korkeimmin sijoittuvaan puolalaisalueeseenkin on 9,3 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 260 000 korkeasti koulutettua työkäistä suomalaista.

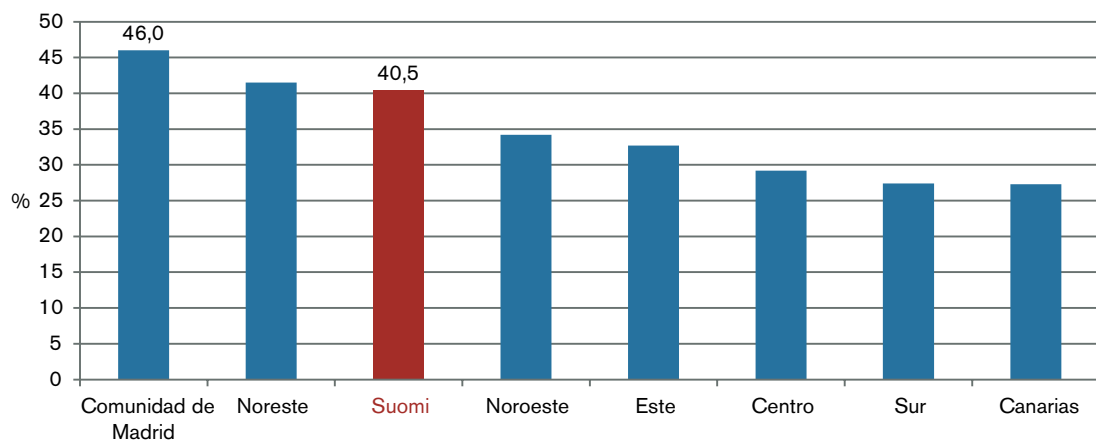

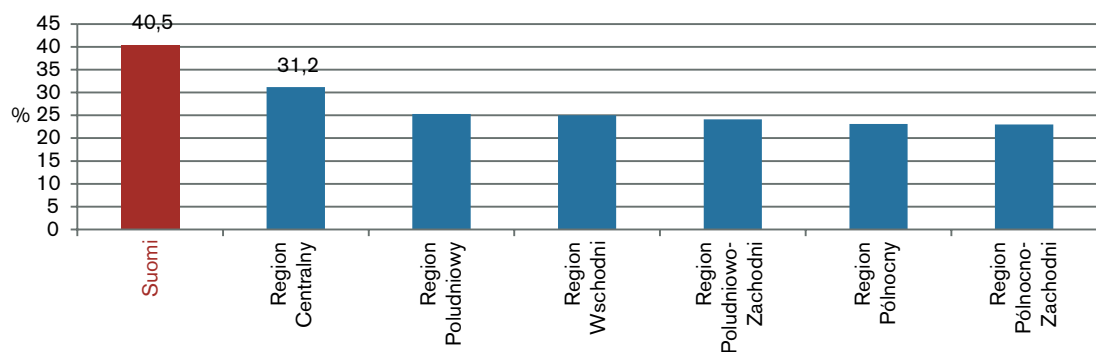
Kuvio 30. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Iso-Britannian alueilla 2013

Kuvio 31. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Ranskan alueilla 2013

Kuvio 32. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Espanjan alueilla 2013

Kuvio 33. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Puolan alueilla 2013

Korkeasti koulutettujen ikärakenne

Tarkasteltaessa koulutustasoa ikäryhmittäin korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osalta on Suomen asema hyvin samankaltainen kuin perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneissa.

Kansainvälisesti on tyypillistä, että korkeasti koulutettujen osuus on alin vanhimmissa ikäryhmissä, nousee siirryttäessä nuorempiin ikäluokkiin ja on korkeimmillaan nuorimmissa ikäluokissa. Korkeasti koulutettujen osuudessa suurimmat ikäluokkien väliset erot ovat Etelä-Koreassa, jossa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus ikäluokasta on vanhimmassa ikäluokassa 12,8 prosenttia ja nuorimmassa 63,8 prosenttia.

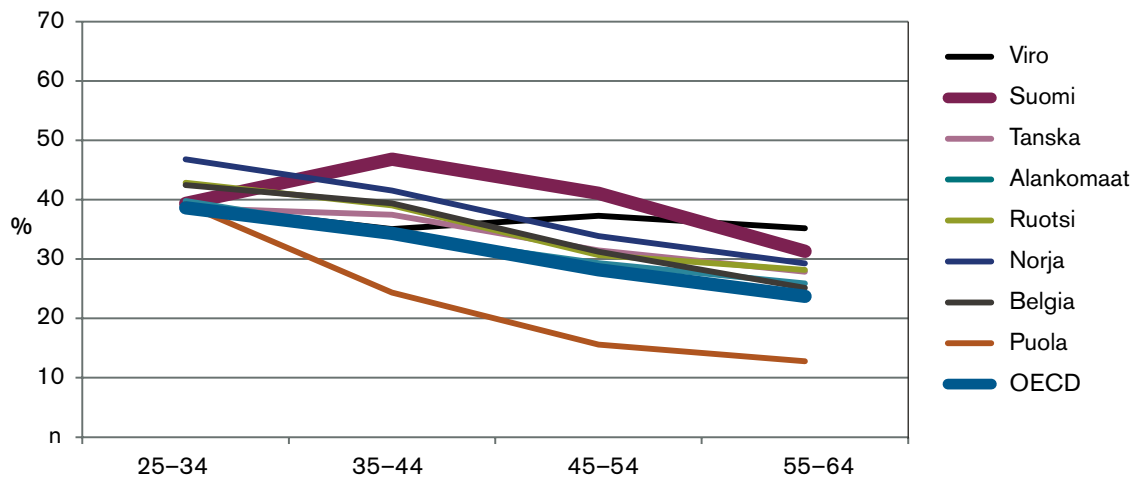
Suomi kuuluu tästä yleisestä ilmiöstä poikkeaviin maihin, joissa korkeasti koulutettujen osuus on hyvin samalla tasolla kaikissa ikäryhmissä. Kuten perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osalta, tämä tilanne koskee vain joitakin korkean elintason maita, kuten Yhdysvaltoja, Saksaa ja Israelia. Näistä maista, joissa tutkinnon suorittaneiden osuus on pitkälti samalla tasolla kaikissa ikäluokissa, se on vakiintunut Saksassa selvästi alemmalle tasolle kuin Yhdysvalloissa ja Israelissa.

Kansainvälisessä vertailussa Suomen kannalta erityisen kiinnostavia ovat kaksi nuorinta ikäluokkaa, 25–34- ja 35–44-vuotiaat. Joissakin maissa korkea-asteen tutkinnon suorittaminen tapahtuu suhteellisen vanhana, minkä seurauksena kuudessa maassa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on 35–44-vuotiaiden ikäryhmässä korkeampi kuin 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Näiden maiden välillä on kuitenkin merkittäviä eroja siinä, kuinka suuri ikäluokkien välinen ero on. Itävallassa (ero 0,1 prosenttiyksikköä), Saksassa (1,2 prosenttiyksikköä), Kanadassa (1,3 prosenttiyksikköä) ja Yhdysvalloissa (1,5 prosenttiyksikköä) ero osuudessa on varsin pieni. Sen sijaan Israelissa ero on 4,6 prosenttiyksikköä, mitä voidaan pitää jo merkittävänä. Suomessa ero on aivan poikkeuksellisen suuri, 7,4 prosenttiyksikköä.

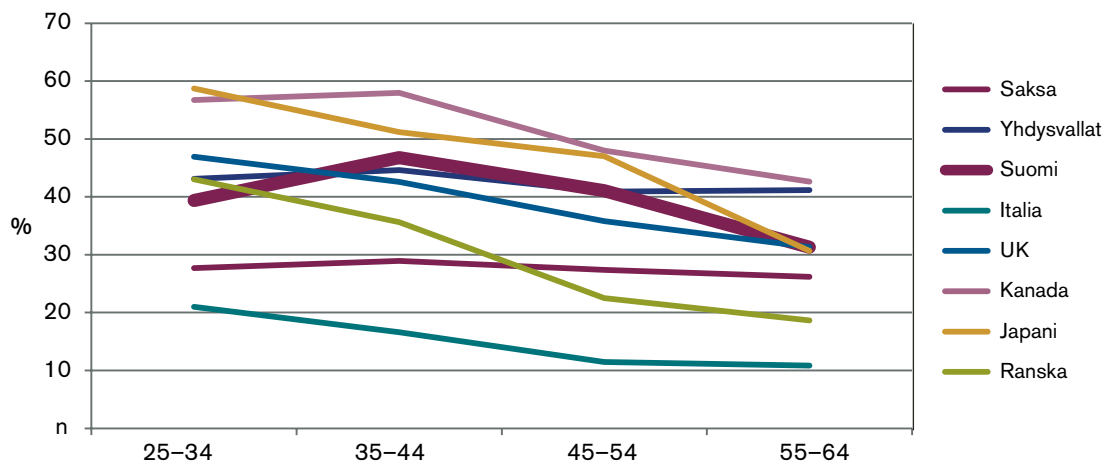
Suomi sijoittuu koko työikäisen väestön koulutustasossa OECD-vertailussa varsin hyvin. Tämä selittyy pääosin sillä, että Suomi sijoittuu vertailussa erittäin hyvin muissa kuin nuorimmissa ikäluokissa. 55–64-vuotiaissa Suomi on OECD-vertailussa sijalla 7, käytännössä tasoissa sijalla 6 olevan Iso-Britannian kanssa. 45–54-vuotiaissa Suomi sijoittuu sijalle 4 ja 35–44-vuotiaissa sijalle 5. Koko 25–64-vuotiaan työikäisen väestön kokonaissijoitusta 8. sijalle selittää se, että 25–34-vuotiaiden ikäluokassa Suomi sijoittuu vasta sijalle 18.

Kansainvälisessä vertailussa tulee näin näkyviin kansallisessa tarkastelussakin merkityksellinen seikka, että tutkinnonsuoritusikä vaikuttaa olennaisesti koulutuslaajuuden ja saavutettavan koulutustason suhteeseen. Suomessa on vielä toistaiseksi saavutettu kansainvälisesti vertaillen varsin korkea koulutustaso ja yksittäisessä ikäluokassa vain harva maa ohittaa Suomen, jossa lähes puolet ikäluokasta suorittaa korkea-asteen koulutuksen, korkeasti koulutettujen määrässä. Kun tutkinnot kuitenkin tehdään verrattain vanhoina on korkeasti koulutettujen osuus koko väestössä alempi kuin maissa, joissa tutkinnot tehdään aiemmin.

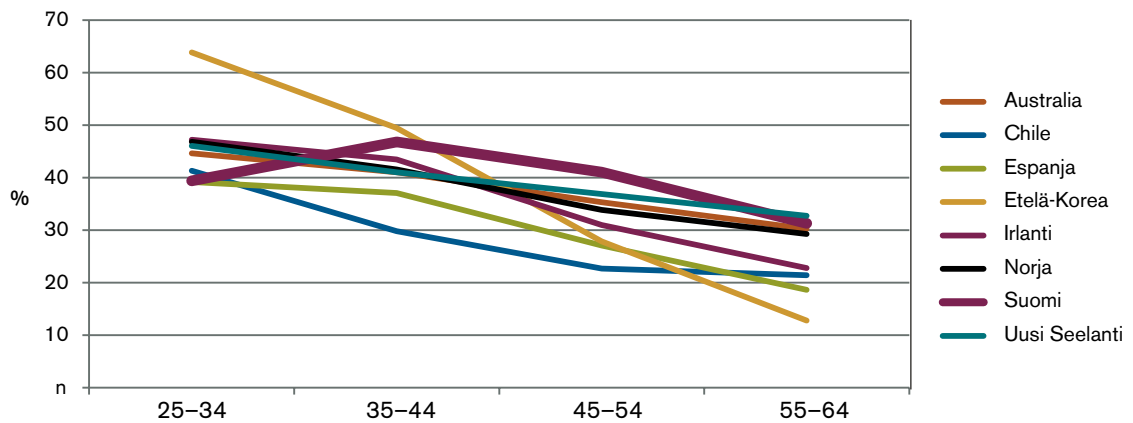
Sama perusasetelma näkyy verrattaessa Suomea lähialueella tai suuriin talouksiin. Yli 35-vuotiaissa ikäluokissa asema vertailussa on varsin hyvä riippumatta vertailujoukosta. Ainoa vertailu, jossa Suomi jää selvästi jälkeen on vertailu maailman kärkitasoon, jossa Kanada, Japani ja Venäjä saavuttavat Suomea korkeampia ikäluokkaosuuksia kaikissa alle 55-vuotiaissa ikäluokissa. Etelä-Korean poikkeuksellisen suuret erot korkeasti koulutettujen ikäluokkaosuuksissa näkyvät siinä, että vanhimmissa ikäluokissa osuus on Suomessa merkittävästi Etelä-Koreaa korkeampi, mutta nuorimmassa ikäluokassa huomattavasti alempi kuin Etelä-Koreassa.

Kuvio 34. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus Suomessa ja eräissä vertailumaissa 2011

Kuvio 35. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus Suomessa ja G8-maissa 2011

Kuvio 36. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus eräissä vertailumaissa 2011

Nuoret ikäluokat

Nuorissa ikäluokissa Suomen sijoittuminen korkeasti koulutettujen kansainvälisessä vertailussa riippuu suuresti verrattavasta ikäryhmästä.³ Suomessa korkea-asteen tutkinnot suoritetaan kansainvälisesti katsoen verraten vanhoina, mikä näkyy Suomen sijoituksessa tarkasteltaessa korkeasti koulutettujen osuuksia nuorimmissa ikäryhmissä.

20–24-vuotiaassa ikäryhmässä suomalaisten koulutustason kansainvälinen vertaaminen korkeasti koulutettujen väestöosuudella ei ole mielekäästä, koska meillä opintojen aloittamisen viivästymisen, opintojen viivästymisen sekä suoritettavien tutkintojen laajuuden takia korkeasti koulutettujen osuus on 20–24-vuotiaassa ikäluokassa kansainvälisesti vertaillen pieni. 25–29-vuotiaassa ikäryhmässä vertailu on jo mielekkäämpää, koska suomalaisetkin korkea-asteen tutkinnot ovat suoritettavissa 25 ikävuoteen mennessä, vaikka opintojen aloittaminen tai opinnot hieman viivästyisivätkin. Tässä vertailussa Suomi sijoittuu noin 32 prosentillaan sijalle 37, ja ero maailman seitsemään kärkimaahan, joissa osuudet ovat yli 60 %, on varsin suuri.

Suomalaisittain järkevämpänä voidaan kuitenkin pitää vertailua 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa saavutetun tason jälkeen korkeasti koulutettujen osuus ikäluokasta ei Suomesakaan ole tavannut nousta merkittävästi. Tässä vertailussa Suomi sijoittuu lähes 43 prosentillaan globaalissa vertailussa jo sijalle 19. Suomen edelle nousevat vain Pohjois-Amerikasta Yhdysvallat ja Kanada, Itä-Aasiasta Singapore, Etelä-Korea, Japani ja Taiwan, Lähi-idästä Israel, Australiasta Uusi Seelanti ja Australia sekä Euroopasta Venäjä, Irlanti, Sveitsi, Islanti, Luxemburg, Liettua, Kypros, Belgia ja Ranska. Huomionarvoista on, että Suomen edelle sijoittuvien eurooppalaisten maiden määrä on noussut nopeasti 2000-luvulla.⁴

OECD-vertailussa tilanne on hyvin vastaava. Tarkasteltaessa koko 25–34-vuotiaista ikäryhmää, jota OECD omissa arvioissaan pääosin käyttää, Suomi sijoittuu OECD-maiden joukossa keskikastiin. 39,4 prosentillaan Suomi nousee hieman yli 38,6 % OECD-keskiarvon. Tätä tilannetta tosin selittää osittain tilastoviive. OECD-keskiarvo on tässä ryhmässä noussut noin 1,1 prosenttiyksikköä vuodessa, mutta osuus Suomessa on säilynyt varsin vakaana. Erittäin todennäköistä onkin, että vuonna 2014 Suomi sijoittuu tällä mitarilla tarkasteltuna hieman OECD-keskiarvon alapuolelle.

OECD-vertailussa Suomen ero OECD-maiden kärkeen on nuorissa ikäluokissa varsin huomattava. Ero vertailun kärjessä olevaan Etelä-Koreaan on 24,4 prosenttiyksikköä ja kymmenen kärkimaan joukkoon nousu edellyttäisi 5,6 prosenttiyksikön nousua. Ikäluokkaan suhteutettuna edellinen ero vastaa Suomessa noin 167 000 ja jälkimmäinen hieman yli 38 000 tutkinnon suorittanutta. Se, että Suomi saavuttaisi Etelä-Korean tässä ikäryhmässä, nostaisi korkeasti koulutettujen osuutta koko työikäisessä väestössä noin 5,8 prosenttiyksikköä ja vertailussa sijalta 9 sijalle 5.

Osittain vertailuasetelmaan 25–34-vuotiaassa ikäluokassa vaikuttaa se, että Suomessa suoritettavat korkea-asteen tutkinnot painottuvat pidempiin tutkintoihin kuin monessa muussa OECD-maassa. Opistoasteen koulutuksen poistumisen jälkeen meiltä puuttuvat kokonaan lyhyet korkea-asteen tutkinnot, mikä nostaa hieman mahdollista valmistumissikää. Tämän lisäksi Suomessa tutkintoja suoritetaan kansainvälisesti vertaillen vanhoina ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisikä on myöhentynyt 2000-luvulla huolimatta siitä, että tutkintojen laajuudessa ei ole tapahtunut muutosta.

³ Suomen osalta oheisissa kuvioissa on käytetty aineiston vuoden 2005 tietoja, jotka ovat lähempänä Suomen 2010 tietoja kuin aineistoon sisältyvät tiedot. 2010 vuoden tiedot yliarvioivat korkeasti koulutettujen osuuden 25–29-vuotiaissa ja aliarvioivat sen 30–34-vuotiaissa.

⁴ Kts. myös EU2020-tavoitteet s. 28.

Suomalaisittain parempaan vertailuun voidaan päästä vertaamalla 30–34-vuotiaiden ikäluokkaa. Ilman viiveitä edennyt, ohjeellisessa suoritusajassa tutkinnot suorittava henkilö suorittaa ylemmän korkeakoulututkinnon 24-vuotiaana, joten varsin huomattavalla viiveellä opintojen aloittamisessa ja opintojen kestossakin työuran alussa suoritettavien ylempien korkeakoulututkintojen tulisi olla suoritettuna ennen 30 ikävuotta.

Ikärakenteella on suuri merkitys koko työikäisen väestön odotettavissa olevalle koulutustason kehitykselle. Maissa, joissa nuoret ikäluokat ovat vanhempia koulutetumpia, koulutustason nousu tulee jatkumaan, koska uudet työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat poistuvia koulutetumpia. Maissa, kuten Suomi, joissa ikäluokkien väliset erot ovat pienet, odotettavissa oleva muutos on pieni.

Tarkemmassa Eurooppalaisessa vertailussa käytetään nuorten ikäluokkien koulutustason vertaamisessa usein 30–34-vuotiasta ikäluokkaa, jota koskien mm. korkeasti koulutettujen nuorten osuutta koskevat tavoitteet on EU:ssa asetettu.

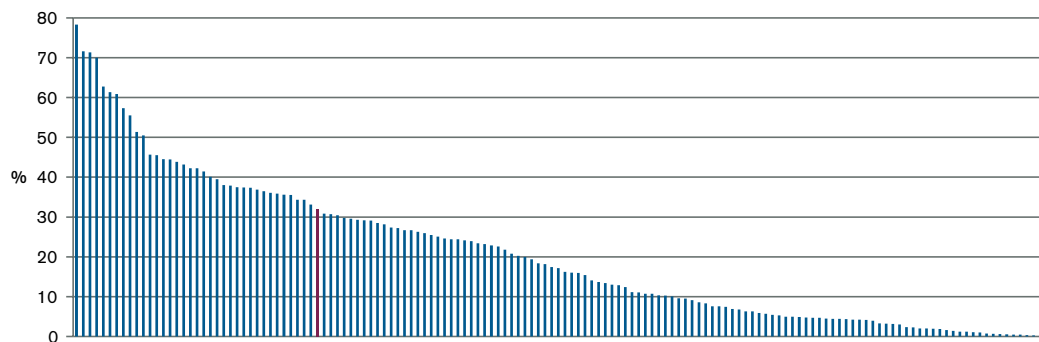
Korkeasti koulutettujen nuorten määrän vertailussa Suomen asema Euroopassa poikkeaa olennaisesti Suomen asemasta koko työikäisen väestön vertailussa. 45,3 prosentin tason saavuttavan Suomen ero Euroopan kärjessä olevaan Irlantiin (51,9 %) on 6,6 prosenttiyksikköä, mikä vastaa tuossa ikäluokassa noin 22 500 korkeasti koulutettua. Koko työikäisessä väestössä vastaava ero olisi yli 200 000 korkeasti koulutettua.

Sama asetelma vallitsee verrattaessa Suomea suurten eurooppalaisten maiden alueisiin. Iso-Britannian voimakas koulutustason nousu näkyy siinä, että alueiden joukossa Suomen suhteellinen asema on nuorissa yhden pykälän heikompi kuin koko työikäisessä väestössä. Erityisen selvästi se kuitenkin näkyy voimakkaasti kasvaneena erona Suur-Lontoon ja Skotlannin koulutustason ja Suomen koulutustason välillä. Yksin 30–34-vuotiaiden ikäluokassa 19,2 prosenttiyksikön ero Lontooseen vastaa yli 65 000 korkeasti koulutettua Suomessa ja 9,7 prosenttiyksikön ero Skotlantiin yli 28 500 korkeasti koulutettua. Koko työikäiseen väestöön suhteutettuna määrät vastaisivat yli 600 000 ja yli 270 000 korkeasti koulutettua.

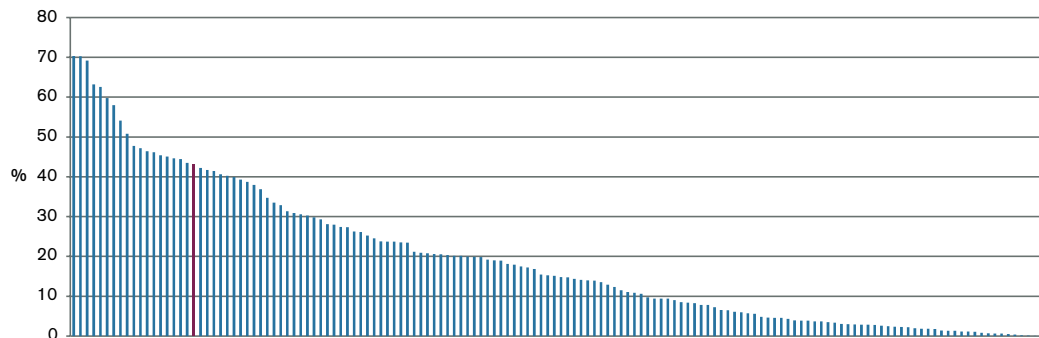
Asetelma on varsin vastaava suhteessa nuorten ikäluokkien koulutustasoa selvästi nostaaneisiin Ranskaan, Espanjaan ja Puolaan. Erityisen selvästi ero tilanteeseen koko työikäisessä väestössä näkyy Puolassa, jossa nuorten koulutustason nousu on OECD-maiden nopeimpien joukossa. Kun koko työikäisen väestön vertailussa Suomi on Puolan alueita selvästi koulutetumpi, ollen korkeasti koulutettujen osuudessa Puolan parasta aluetta yli 9 prosenttiyksikköä edellä, on se nuorissa jo kahden prosenttiyksikön takamatkalla.

Nuorten korkeasti koulutettujen osuutta vertailtaessa Suomen sijoitus suhteessa maan alueisiin on Ranskassa kaksi ja Espanjassa yhden sijan heikompi kuin koko työikäisen väestön vertailussa. Erityisen huomattava on kuitenkin paljon suurempi ero kyseisten maiden koulutetuimpiin alueisiin. 9,1 prosenttiyksikön takamatka suhteessa Madridin alueeseen vastaa yli 31 000 korkeasti koulutettua 30–34-vuotiaista suomalaista ja 8,2 prosenttiyksikön ero Pariisiin yli 28 000 korkeasti koulutettua. Koko työikäisessä väestössä vastaava ero tarkoittaisi Suomessa jo noin 300 000 ja noin 270 000 korkeasti koulutettua.

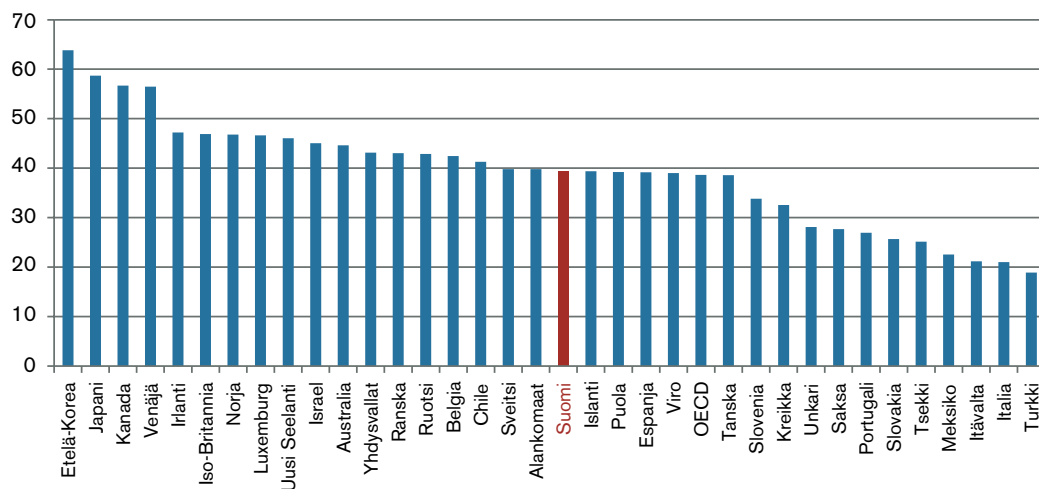
Suuren Eurooppalaisen maan alueena Suomi ei enää 2010-luvun alussa olisi poikkeuksellisen korkeasti koulutettu. Odotettavissa onkin, että Suomen ero suurten maiden koulutetuimpiin alueisiin tulee kasvamaan myös koko työikäisessä väestössä, kun nuorissa kasvanut koulutustasoero alkaa asteittain vaikuttaa yhä vanhemmissa ikäluokissa.

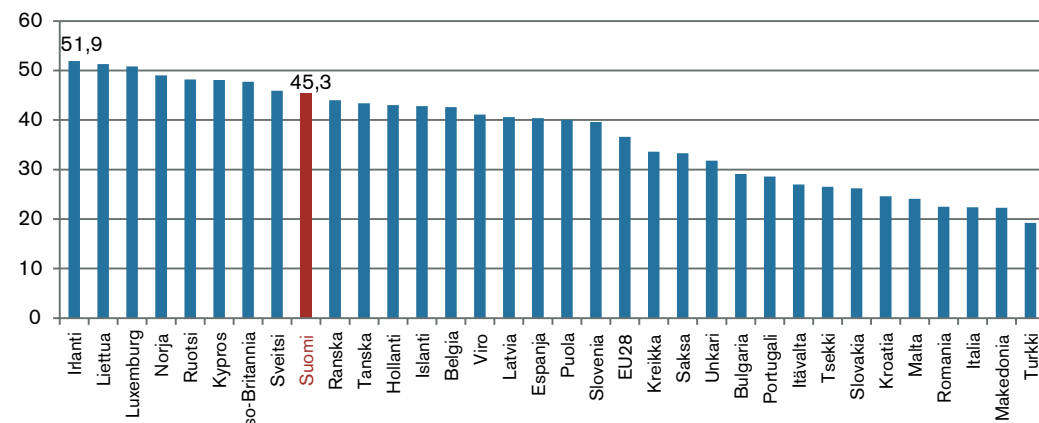
Kuvio 37. Maailman maat 25-29-vuotiaiden korkeasti koulutettujen osuuden mukaan 2010 (Suomi punainen)

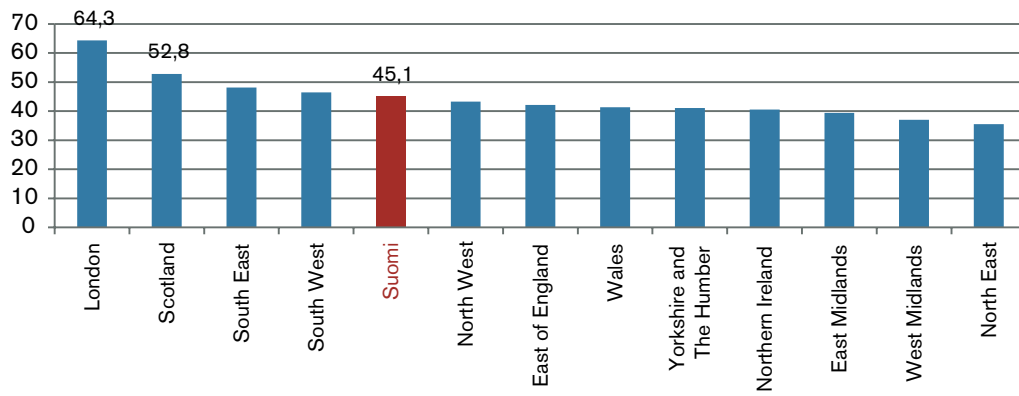
Kuvio 38. Maailman maat 30-34-vuotiaiden korkeasti koulutettujen osuuden mukaan 2010 (Suomi punainen)

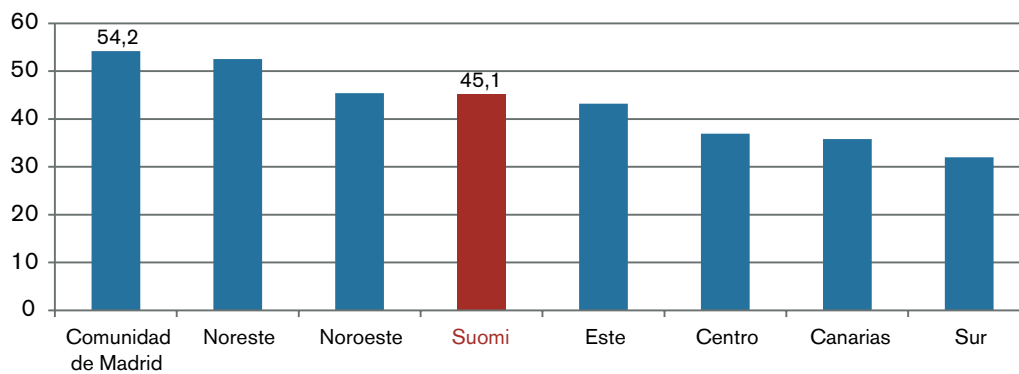
Kuvio 39. Korkeasti koulutetut 25-34-vuotiaat 2011 (OECD + Venäjä)

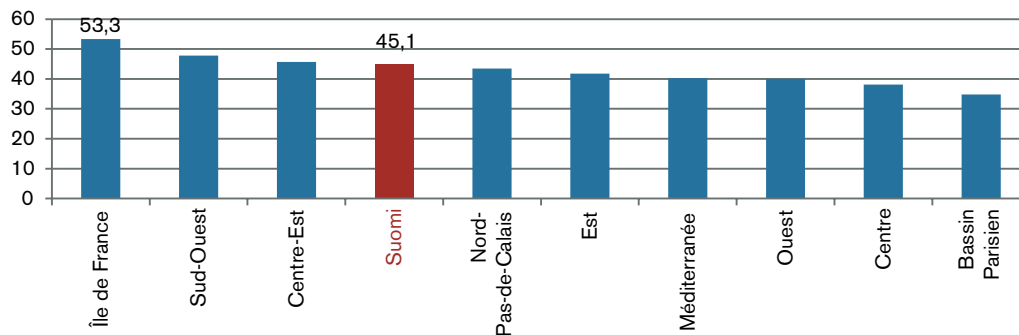
Kuvio 40. Korkeasti koulutettujen osuus 30-34-vuotiaista 2013

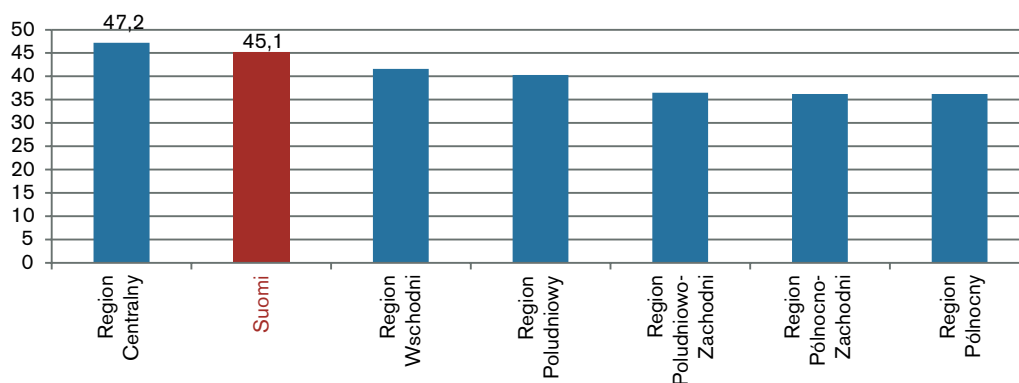
Kuvio 41. Korkeasti koulutettujen osuus (30–34-vuotiaat) Suomessa ja Iso-Britannian alueilla

Kuvio 42. Korkeasti koulutettujen osuus (30–34-vuotiaat) Suomessa ja Espanjan alueilla 2013

Kuvio 43. Korkeasti koulutettujen osuus (30–34-vuotiaat) Suomessa ja Ranskan alueilla

Kuvio 44. Korkeasti koulutettujen osuus (30–34-vuotiaat) Suomessa ja Puolan alueilla 2013

Korkeasti koulutettujen määrän kehitys

Korkeasti koulutettujen määrän kehitys kehittyneissä maissa

Koko työikäisen korkeasti koulutetun väestön osuudessa Suomi menestyy kansainvälisessä vertailussa hyvin, vaikka sijoitus on hieman heikentynyt 1990-luvun lopulta. Suhteellisen aseman heikkenemistä ei selitä suomalaisten koulutustason lasku vaan se, että korkeasti koulutettujen ikäluokkaosuus on kasvanut varsin voimakkaasti useimmissa OECD-maissa.

Suomen suhteellinen asema on heikentynyt, koska korkeasti koulutettujen osuus 25–64-vuotiaista on Suomessa kasvanut 2000-luvulla olennaisesti hitaammin kuin OECD-maissa keskimäärin. Suomea hitaammin osuus on kasvanut vain neljässä OECD-maassa.

Osittain eroja korkeasti koulutettujen osuuden kehityksessä selittää maiden lähtötaso. Maissa, joissa korkeasti koulutettujen osuus on ollut korkea, kasvu on ollut usein hitaampaa kuin maissa, joissa koulutustaso on ollut alempi.

Korkeasti koulutettujen määrän kasvu näyttää kuitenkin olleen 2000-luvulla Suomessa poikkeuksellisen heikkoa myös suhteessa lähtökohtiin. Vuonna 2000 työikäisten korkeasti koulutettujen osuudessa Suomen edelle sijoittuivat vain Kanada, Yhdysvallat ja Japani. Vuosina 2000–2011 korkeasti koulutettujen määrä kasvoi Japanissa (3 % vuodessa) ja Kanadassa (2,3 % vuodessa) selvästi nopeammin kuin Suomessa (1,7 % vuodessa).

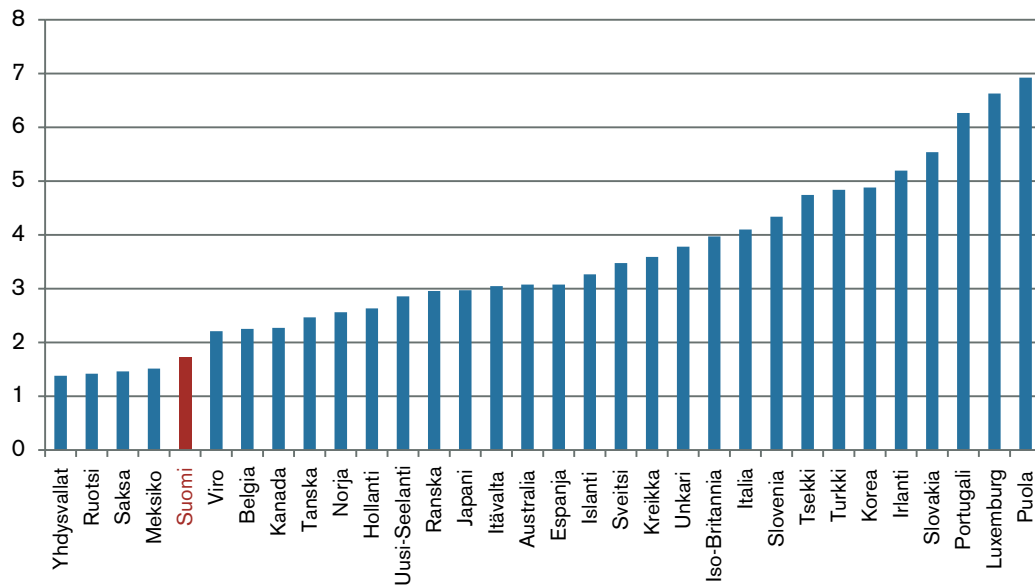
Vielä selvempi kasvuvauhdin ero on kuitenkin maihin, joissa korkeasti koulutettujen osuus työikäisistä oli 2000-luvun alussa hieman Suomea pienempi. Näissä maissa kasvuprosentit olivat selvästi Suomea korkeampia ja esimerkiksi sekä Luxemburg (vuosikasvu 6,6 %), Irlanti (vuosikasvu 5,2 %), Korea (vuosikasvu 4,9 %) että Iso-Britannia (vuosikasvu 4,0 %) kasvoivat hyvin huomattavasti Suomea nopeammin ja olivat vuoteen 2011 mennessä ohittaneet Suomen korkeasti koulutettujen osuudessa työikäisistä.

Hitaamman kasvun seurauksena korkeasti koulutettujen osuus työikäisistä on jäänyt aiempaa enemmän jälkeen maailman kärkimaista.

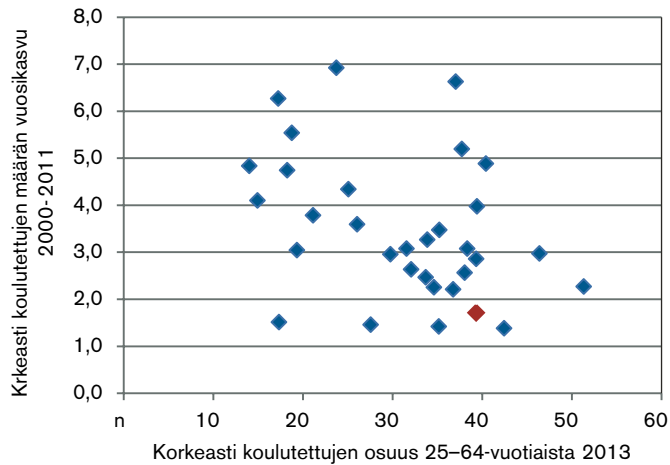
2000-luvun alussa Suomen ero Kanadaan korkeasti koulutettujen osuudessa oli noin 7,5 prosenttiyksikköä, mikä vastasi noin 210 000 korkeasti koulutettua työikäistä suomalaista. Vuoteen 2011 mennessä ero oli kasvanut noin 12 prosenttiyksikköön, mikä vastasi noin 340 000 korkeasti koulutettua työikäistä.

Vastaavasti suhteessa Japaniin Suomi oli vuonna 2000 Japania yhden prosenttiyksikön, lähes 30 000 korkeasti koulutettua, jäljessä. Vuoteen 2011 mennessä ero oli kasvanut 7,1 prosenttiyksikköön, mikä vastasi yli 200 000 korkeasti koulutettua.

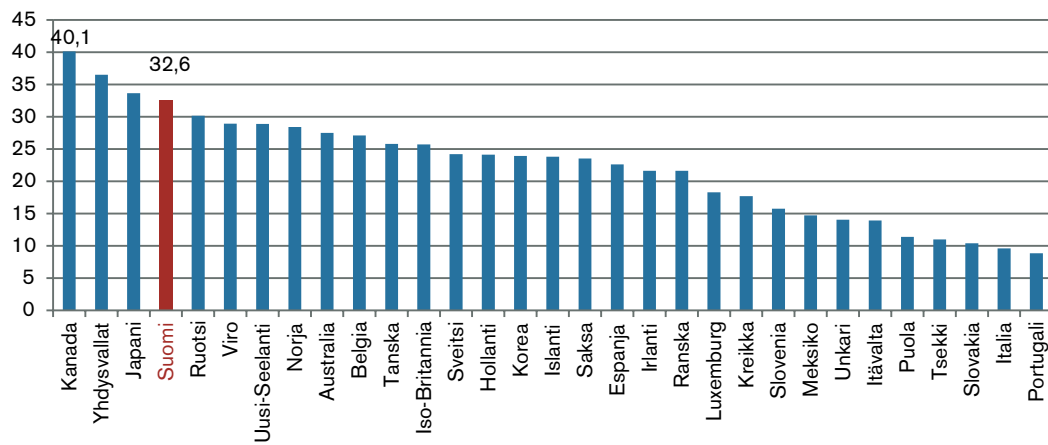
Suurin muutos on tapahtunut suhteessa Etelä-Koreaan, joka oli vuonna 2000 Suomea 8,7 prosenttiyksikköä, noin 240 000 korkeasti koulutettua, jäljessä. Vuonna 2011 Etelä-Korea oli 1,1 prosenttiyksikköä, vastaten hieman yli 30 000 korkeasti koulutettua, Suomea edellä.

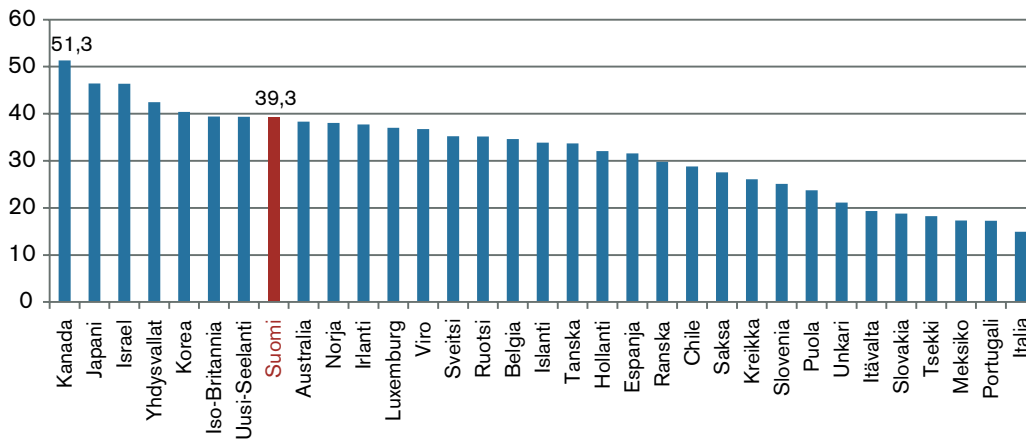
Kuvio 45. Korkeasti koulutetut 25–64-vuotiaat, määrän vuosimuutos 2000–2011

Kuvio 46. Korkeasti koulutettujen 25–64-vuotiaiden osuus 2011 ja vuosikasvu 2000–2011 OECD-maissa (Suomi punainen)

Kuvio 47. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista OECD-maissa 2000

Kuvio 48. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista OECD-maissa 2011

Korkeasti koulutettujen määrän kehittyminen Euroopassa

Suomen asema on muuttumassa nopeasti myös Euroopan sisäisessä vertailussa. EU-maiden keskinäisessä vertailussa Suomi pysytteli kärkisijalla vuoteen 1998, vaikka OECD-vertailussa ohi olivat jo nousseet Kanada ja Japani. 2000-luvulle tultaessa tilanne alkoi muuttua nopeasti, koska korkeasti koulutettujen osuus ei enää noussut 25-34-vuotiaiden ikäryhmässä. Vuoteen 2005 mennessä Suomen edelle olivat nousseet Euroopan Unionin maista Irlanti, Belgia, Tanska, Ranska ja Espanja. Vuoteen 2011 mennessä ohi olivat nousseet myös Luxemburg, Ruotsi ja Hollanti.

Korkeasti koulutettujen osuus työikäisestä väestöstä on Euroopassa muuttunut voimakkaasti viimeisen vuosikymmenen aikana, vuodesta 2004 vuoteen 2013. Koulutustaso on noussut voimakkaasti monissa maissa, joissa lähtötaso on ollut alhainen ja siten mahdollisuuksia nousulle enemmän kuin korkeasti koulutetusta väestöstä lähteneillä mailla. Maita, joissa korkeasti koulutettujen osuus on noussut nopeasti, ovat olleet Luxemburgin lisäksi monet pienet avoimet taloudet kuten Irlanti, Latvia ja Sveitsi, jotka eivät vielä 2000-luvun alkuvuosina sijoittuneet aivan EU-maiden kärkeen väestön koulutustasossa. Suurista EU-maista huomattava koulutustason nousu on tapahtunut Puolassa ja Iso-Britanniassa, joissa korkeasti koulutettujen osuus on noussut noin 10 prosenttiyksikköä. Suomessa korkeasti koulutettujen osuus on noussut noin 5,6 prosenttiyksikköä.

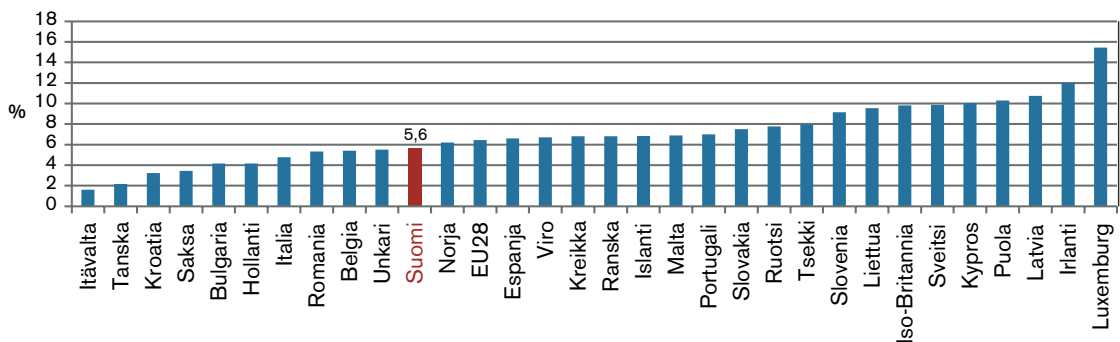
Työikäisen väestön koulutustason nousu on ollut nopeata kuitenkin myös varsin korkealta koulutustasolta lähteneissä maissa. Tästä kertoo korkeimmin koulutettujen eurooppalaisten maiden joukko. Vuoden 2013 viidestä kärkimaasta neljä, Kypros, Norja, Iso-Britannia ja Irlanti sijoittuivat yhdeksän kärkimaan joukkoon vuonna 2004. Tästä huolimatta kärjen viidestä maasta neljä kuuluu seitsemän eniten korkeasti koulutettujen osuutta nostaneen maan joukkoon. Suuri osa maista, joissa koulutustason nousu on ollut huomattavaa viimeisen kymmenen vuoden aikana, saavutti kansainvälisesti vertaillen korkean koulutustason jo vuonna 2004.

Suomi erottuu eurooppalaisessakin vertailussa selvästi tyypillistä hitaamman koulutusrakenteen muutoksen maana. Sekä Suomi että Tanska olivat vuonna 2004 kolmen koulutetuimman Eurostat-maan joukossa. Vuoteen 2013 mennessä Suomen sijoitus oli pudonnut sijalta yksi sijalle kuusi ja Tanska sijalta kolme sijalle 13. Maiden suhteellisen aseman nopea muutos kertoo siitä, että korkeasti koulutettujenkin maiden nopeasti nostaessa koulutustasoaan, muuttuu kärkisijoillekin sijoittuneiden maiden asema nopeasti, jos koulutustason nousu olennaisesti hidastuu.

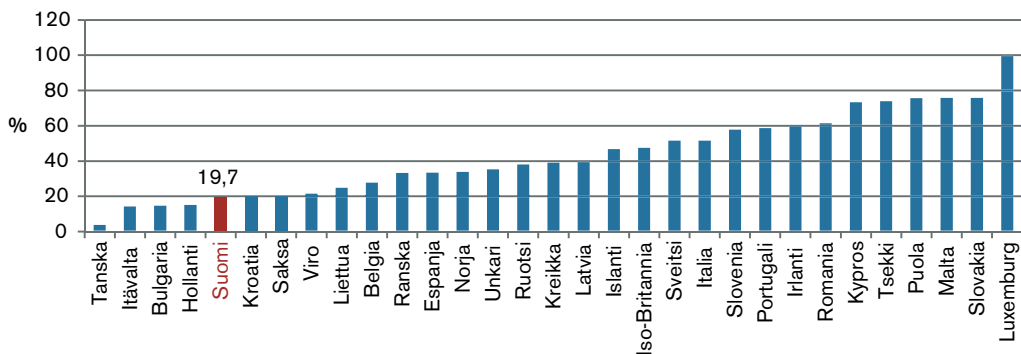
Eurooppalaisessa vertailussa Suomen edelle korkeasti koulutettujen työikäisten määrässä sijoittuvissa maissa korkeasti koulutettujen osuuden nousu on ollut huomattavasti Suomea nopeampaa.

Suhteellisten osuuksien rinnalla on syytä tarkastella eri tason tutkinnon suorittaneiden määrien kehitystä eri maissa. Matalasti ja korkeasti koulutettujen työikäisten määrissä tapahtuneet muutokset kertovat siitä, kuinka nopeassa muutoksessa kehittyneiden maiden koulutus rakenne on.

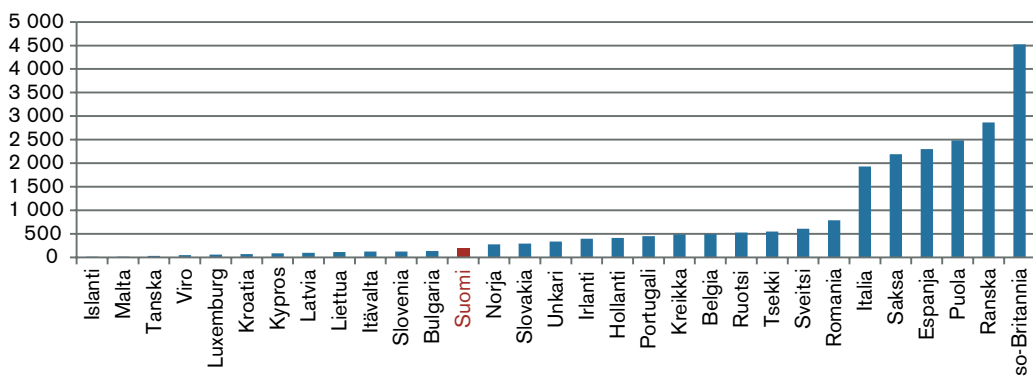
EU28-maissa korkeasti koulutettujen 18–64-vuotiaiden määrä on lisääntynyt vuosina 2004–2013 noin 22,2 miljoonalla henkilöllä. Suuri osa lisäyksestä on tapahtunut kuudessa suurimmassa jäsenmaassa, joissa korkeasti koulutettujen määrä lisääntyi noin 13,44 miljoonalla henkilöllä. Suurista maista pienimmän lisäyksen korkeasti koulutettujen määrässä on kokenut Italia, jossa korkeasti koulutettujen määrä on noussut hieman yli 1,9 miljoonalla henkilöllä. Suurin lisäys on nähty Iso-Britanniassa, jossa korkeasti koulutettujen määrä on lisääntynyt hieman yli 4,5 miljoonalla henkilöllä vuosina 2004–2013, eli noin 500 000 henkilöllä vuodessa. Pienemmissä jäsenmaissa ja pienemmissä eurooppalaisissa valtioissa korkeasti koulutettujen määrässä tapahtunut nousu on yhdeksän vuoden jaksolla ollut huomattavasti vähäisempi ja valtaosassa maita lisäys on jäänyt alle 500 000 henkilön.

Kuvio 49. Korkeasti koulutettujen osuuden muutos 18–64-vuotiaista 2004–2014 (Eurostat)

Kuvio 50. Korkeasti koulutettujen 18–64-vuotiaiden määrän muutos 2004–2013

Kuvio 51. Korkeasti koulutettujen 18-64-vuotiaiden määrän muutos 2004-2013 ('000)

Absoluuttisen lisäyksen suuruuteen vaikuttaa odotetusti suuresti maan koko. Suhteellisesti tarkasteltuna koko EU28-alueella korkeasti koulutettujen määrä lisääntyi vuosina 2004–2013 noin 36,6 prosentilla. Hieman yllättäen korkeasti koulutettujen määrän suhteellinen lisäys on ollut suurissa jäsenmaissa nopeampaa kuin Euroopan Unionissa keskimäärin, noin 39,0 prosenttia. Suomessa suhteellinen lisäys on tässä tarkastelussa noin 19,7 %, noin puolet suurten jäsenmaiden suhteellisesta lisäyksestä.

Korkeasti koulutettujen määrän lisäys on kuitenkin suurissa jäsenvaltioissa ollut myös keskimäärin nopeampaa kuin jäsenmaissa keskimäärin.

Suuressa osassa jo varsin korkean koulutustason saavuttaneita maita koulutustason nousu ei osoita selviä merkkejä hidastumisesta. Esimerkiksi Suomea korkeamman korkeasti koulutettujen osuuden saavuttaneissa viidessä maassa korkeasti koulutettujen työkäisten määrä lisääntyi vuosina 2004–2013 noin 47,7 prosenttia kun se samaan aikaan lisääntyi Suomessa 19,7 prosenttia.

Korkeasti koulutettujen määrän kansainvälisesti hidas kehitys Suomessa näkyy hyvin kun Suomea verrataan suurten eurooppalaisten maiden alueisiin.

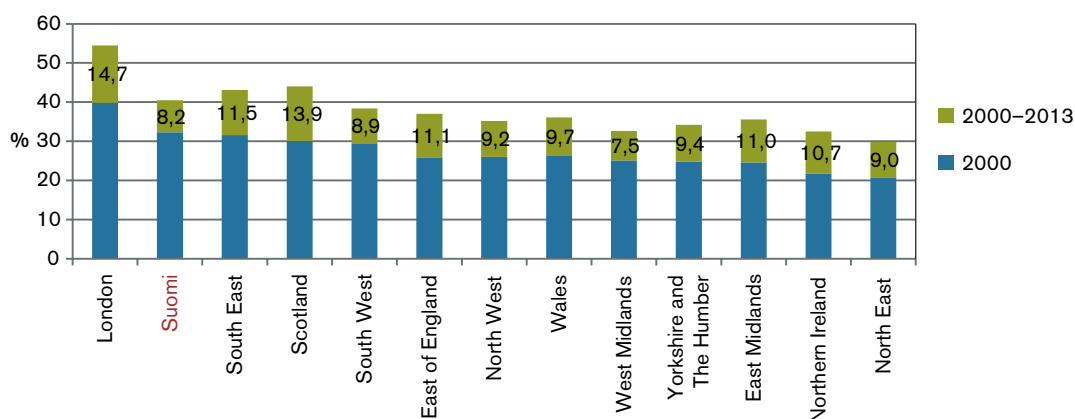
Iso-Britannian alueisiin verrattuna Suomen asema on muuttunut olennaisesti vuosien 2000 ja 2013 välillä. Vuonna 2000 Suomi sijoittui Skotlannin ja Kaakkois-Englannin edelle, jopa varsin selvästi. Etumatka Skotlantiin oli noin 2,2 prosenttiyksikköä, mikä vastasi noin 60 000 suomalaista korkeasti koulutettua työkäistä. Vastaavasti takamatka Suur-Lontooseen oli noin 7,5 prosenttiyksikköä, mikä vastasi noin 210 000 korkeasti koulutettua työkäistä. Vuoteen 2013 mennessä takamatka Lontooseen oli kaksinkertais- tunut noin 14 prosenttiyksikköön ja noin 400 000 korkeasti koulutettuun. Skotlanti taas oli siirtynyt 60 000 korkeasti koulutetun takamatkalta noin 100 000 etumatkalle. Muutoksen nopeudesta kertoo se, että vielä vuonna 2010 Suomi oli vertailussa Skotlannin edellä. Iso-Britannian alueista vain Länsi-Midlands on kokenut hitaamman korkeasti koulutettujen osuuden kasvun kuin Suomi vuosina 2000-2013. Keskimäärin 2000-luvulla Suomi on jäänyt Lontoosta alueesta suhteellisesti jälkeen vajaan 15 000 korkeasti koulutetun vuosivauhtia. Suhteessa Skotlantiin vauhti on ollut noin 12 000 korkeasti koulutettua vuodessa.

Ranskan alueisiin verrattuna Suomen kehitys on saman suuntainen kuin suhteessa Iso-Britanniaan, mutta hitaampi. Korkeasti koulutettujen osuus on kasvanut kaikilla Ranskan alueilla nopeammin kuin Suomessa. Suomen ero Pariisin alueeseen on kasvanut vuoden 2000 noin 0,7 prosenttiyksiköstä, mikä vastasi noin 20 000 korkeasti koulutettua suomalaista, noin 1,8 prosenttiyksikköön, mikä vastaa noin 50 000 korkeasti koulutettua suomalaista. Keskimäärin 2000-luvulla Suomi on jäänyt Pariisin alueesta suhteellisesti jälkeen vajaan 5 500 korkeasti koulutetun vuosivauhtia.

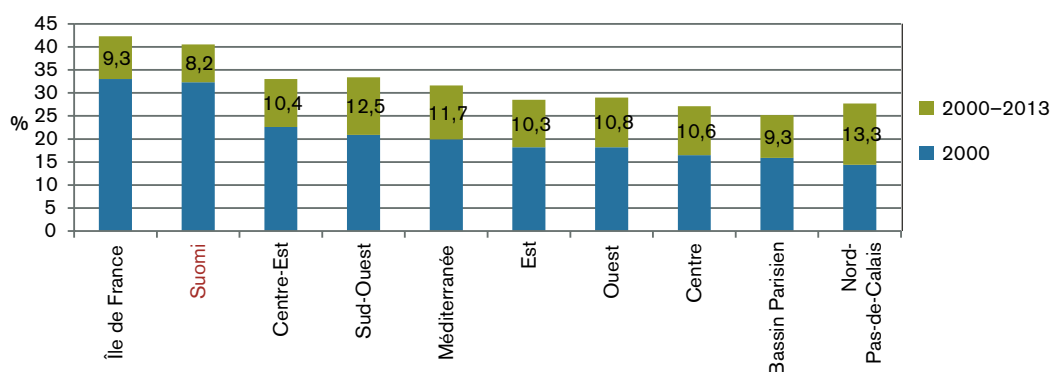
Espanjan alueisiin verrattuna Suomen suhteellisen aseman muutos on ollut voimakkaampi kuin Ranskassa, muttei aivan yhtä voimakas kuin Iso-Britanniassa. Vuonna 2000 Suomi olisi ollut Espanjan alueista koulutetuin, mutta vuonna 2013 se oli pudonnut sijalle 3. Vuosituhannen alkaessa ero Madridin alueeseen oli Suomen hyväksi 0,9 prosenttiyksikköä, mikä vastasi noin 25 000 korkeasti koulutettua työkäistä suomalaista. Vuonna 2013 vastaava ero oli Madridin alueen hyväksi noin 5,5 prosenttiyksikköä, mikä vastasi noin 150 000 korkeasti koulutettua suomalaista. Keskimäärin 2000-luvulla Suomi on jäänyt Madridin alueesta suhteellisesti jälkeen noin 13 500 korkeasti koulutetun vuosivauhtia.

Puolan alueisiin verrattuna peruskehitys näyttää samalta kuin suhteessa Länsi-Euroopan suuriin maihin verrattuna. Lähtökohdat olivat vuonna 2000 hyvin eri tasolla ja Suomi on onnistunut pitämään koulutetuimmankin Puolan alueen takanaan. Ero Varsovan ympäristöön on kuitenkin kaventunut vuoden 2000 noin 18,4 prosenttiyksiköstä, mikä vastasi noin 510 000 suomalaista korkeasti koulutettua, vuoden 2013 noin 9,3 prosenttiyksik-

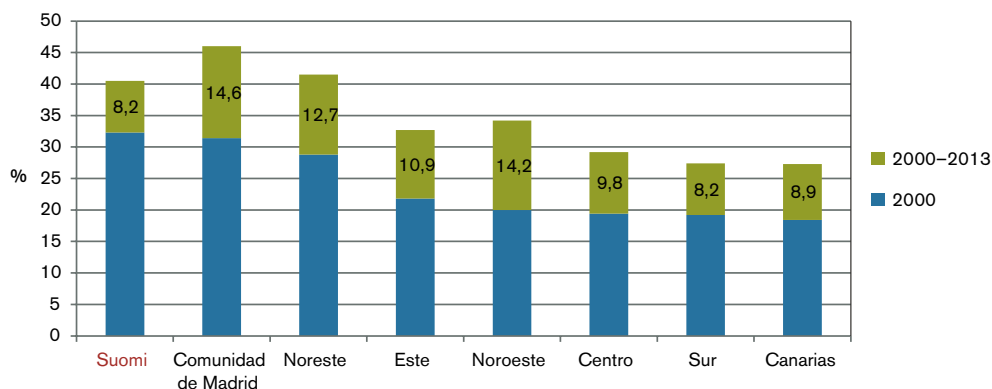
köön, noin 270 000 korkeasti koulutettuun. Vuositasolla etumatka on kaventunut lähes 18 500 korkeasti koulutetulla vuodessa.

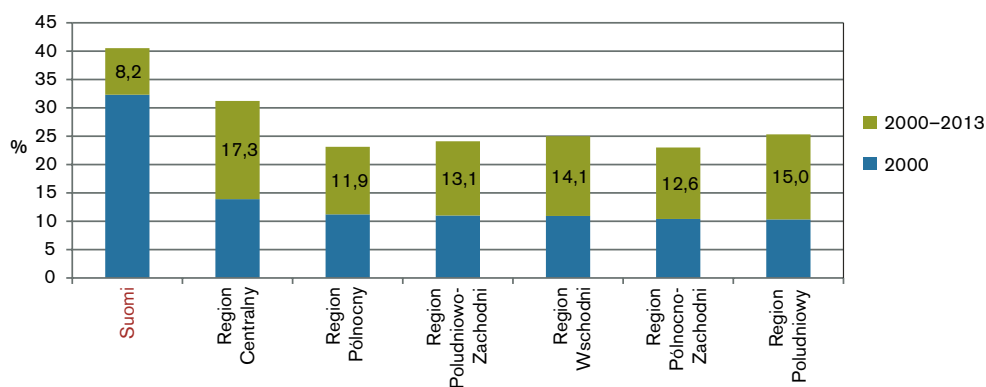
Kuvio 52. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Iso-Britannian alueilla 2000 ja 2013

Kuvio 53. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Ranskan alueilla 2000 ja 2013

Kuvio 54. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Espanjan alueilla 2000 ja 2013

Kuvio 55. Korkeasti koulutettujen osuus 25-64-vuotiaista Suomessa ja Puolan alueilla 2000-2013

Korkeasti koulutettujen nuorten määrän kehitys

Koska koulutus suoritetaan useimmiten työuran alussa, on koulutustason muutos näkynyt voimakkaimmin nuorissa ikäluokissa ja laajentunut koulutus näkyy pidemmän ajan kuluessa asteittain koko työikäisen väestön koulutustasossa. Koska yleisen koulutustason nousu tai lasku näkyy ensin nuorissa ikäluokissa, näkyvät suhteelliset muutokset eri maiden asemassa ensin ja voimakkaimmin nuorissa ikäluokissa.

Tarkasteltaessa nuoria 25–34-vuotiaita ikäluokkia on 1990-luvun alun jälkeen tapahtunut huomattava muutos eri maiden asemassa.

Suomessa korkeasti koulutettujen osuus nuorista 25–34-vuotiaista on kehittynyt muista OECD-maista poikkeavalla tavalla. Vuosina 1991–2011 korkeasti koulutettujen osuus ikäluokasta kasvoi Suomessa noin 6 prosenttiyksiköllä kun kahdeksassa OECD-maassa nousu on ollut yli 20 prosenttiyksikköä. 1990-luvulla Suomi jäi kasvuvauhdissa jälkeen ja putosi OECD-vertailussa kärjestä jaetulle 3. sijalle. 2000-luvulla korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden kasvu on Suomessa käytännössä pysähtynyt ja Suomen sijoitus OECD-vertailussa on laskenut vuoden 2000 jaetulta 3. sijalta sijalle 18.

Nuorissa 25–34-vuotiaissa ikäluokissa merkillepantavaa on, että EU-maat joukkona menestyvät vertailussa varsin heikosti. 1990-luvun alussa Euroopan ulkopuoliset OECD-maat olivat pitkälti EU-maiden kanssa samalla tasolla ja vielä vuonna 2000 kärkikymmenikössä oli 5 EU-maata ja 15 kärjessä 10 EU-maata. Vuoteen 2011 mennessä tilanne oli muuttunut niin, että 10 maan kärjessä on vain 3 EU-maata ja 15 kärjessä 6 EU-maata. Vuonna 2005 kuuden korkeimmin sijoittuvan maan joukkoon ei mahtunut yhtään EU-maata, mutta Irlannin nopea nousu Israelin, Norjan ja Uuden Seelannin ohi on hieman kaunistanut vertailutilannetta.

Kokonaisuutena EU-maiden asema on heikentynyt voimakkaasti. EU:n kuulumattomista OECD-maista vain Turkissa ja Meksikossa korkeasti koulutettujen osuus 25–34-vuotiaista on pienempi kuin Puolassa, joka on tällä mittarilla 9. koulutetuin EU-maa. Osin yllättäen EU-maiden suhteellinen asema tässä tarkastelussa on pääosin heikentynyt 2000-luvulla, sen jälkeen kun EU asetti tavoitteeksi olla maailman kilpailukykyisin osaamiseen perustuva talous vuonna 2010. Syynä ei ole tason lasku EU-maissa, vaan korkeasti koulutettujen väestöosuuden hyvin nopea nousu EU:n ulkopuolisissa OECD-maissa.

Suomen osalta muutos on ollut voimakkaampi. Vuonna 1991 Suomi sijoittui vertailussa ensimmäiseksi, mutta vuonna 2011 ei-EU OECD-maista vain kolme sijoittui vertailussa Suomen jälkeen. Yksi näistä maista on Islanti, jossa osuus on Suomea 0,2 prosenttiyksikköä alempi ja nousussa. Odotettavissa on, että vuosikymmenen puoliväliin mennessä ainoat EU:n kuulumattomat OECD-maat, joissa korkeasti koulutettujen osuus 25–34-vuotiaista on pienempi Suomessa, ovat edellä mainitut Turkki ja Meksiko.

Nuorena ikäluokassa korkeakoulutettujen osuudessa tapahtuneet muutokset ovat olennaisesti suurempia kuin koko työikäisessä väestössä tapahtuneet muutokset. Niiden merkitystä kasvattaa se, että nuorten ikäryhmien koulutustasossa tapahtuneet muutokset tulevat tulevana vuosikymmeninä muuttamaan koko työikäisen väestön koulutustasoa.

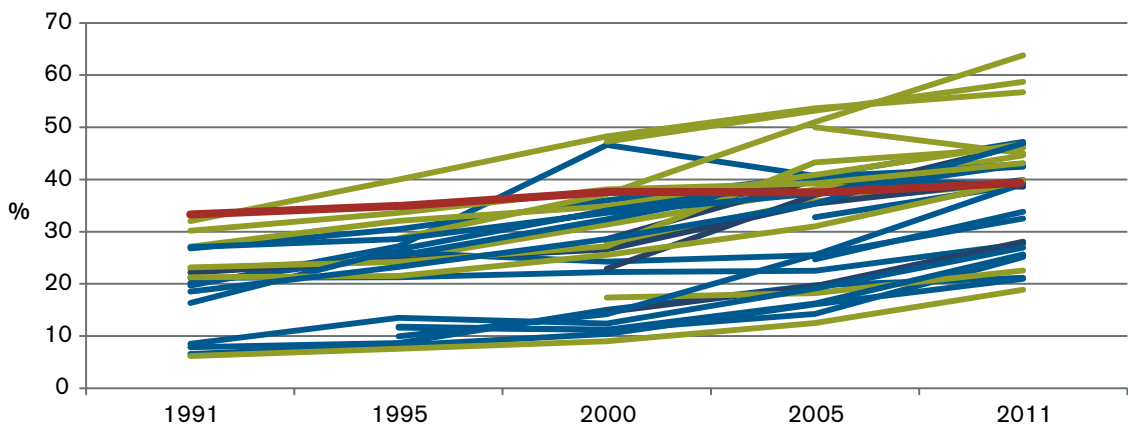
Suomen suhteellisen aseman muutoksen voimakkuus näkyy selvästi kun tarkastellaan nuorten ikäluokkien OECD-vertailuja 1990-luvun alussa, 2000-luvun vaihteessa ja 2010-luvun alussa.

1990-luvun alussa suomalaiset 25–34-vuotiaat nuoret olivat korkeasti koulutettuja useammin kuin nuoret missään muualla maailmassa. Ero takana tuleviin oli varsin huomattavakin. Vain kolme maata saavutti yli 30 prosentin korkeasti koulutettujen osuuden ja

33,3 prosentillaan Suomi oli 10,1 prosenttiyksikköä edellä OECD-sijalla 7. ollutta Uusi Seelantia. Etumatka Uuteen Seelantiin vastasi tuossa 10-vuotiskäluokassa yli 75 000 korkeasti koulutettua ja 1,3 prosenttiyksikön ero toisena olleeseen Kanadaankin lähes 10 000 korkeasti koulutettua nuorta.

Vuoteen 2000 tultaessa tilanne oli muuttunut. Suomessa korkeasti koulutettujen osuus oli noussut 37,6 prosenttiin, mutta muualla nähty nousu oli ollut huomattavasti Suomea nopeampaa. Kanada oli siirtynyt 1,3 prosenttiyksikön takamatkalta 10,7 prosenttiyksikön etumatkalle, joka vastasi jo noin 70 000 nuorta suomalaista korkeasti koulutettua. Japani oli noussut 9,6 prosenttiyksikön etumatkalle ja kaukaa takaa ponnistanut Irlanti 9 prosenttiyksikön etumatkalle. Vuositasolla Suomen aseman heikkeneminen suhteessa Japaniin vastasi noin 9 000 korkeasti koulutettua nuorta suomalaista ja suhteessa Irlantiin yli 16 000 korkeasti koulutettua nuorta. Pääjoukko OECD-maita ei ollut kuitenkaan vielä noussut Suomen ohitse, vaan vasta Suomen kantaan kiinni.

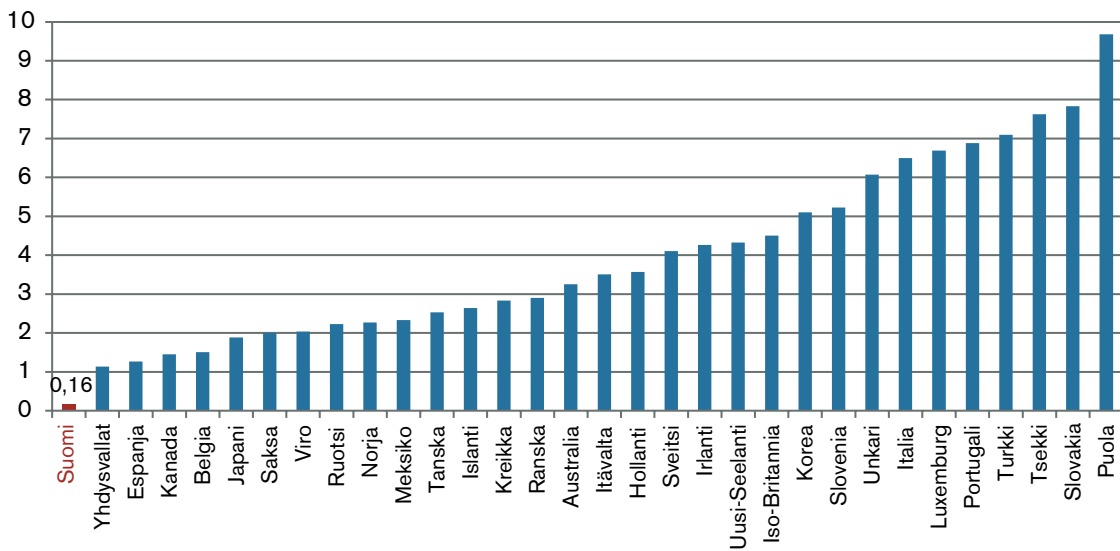
Varsinainen Suomen suhteellisen aseman muutos on tapahtunut 2000-luvulla. Vuonna 2000 nuoret suomalaiset kuuluivat maailman koulutetuimpiin, vuonna 2011 he sijoituvat kehittyneiden maiden keskikastiin, OECD-vertailun sijalle 18. Suomalaisten taso ei ole heikentynyt, mutta muualla osaamispanostukset ovat olleet merkittävästi suurempia. Muutos ei ole rajautunut vain joihinkin kehittyneisiin maihin, vaan 2000-luvulla korkeasti koulutettujen nuorten osuus on noussut Suomea korkeammaksi kehittyneiden maiden pääjoukossa. Kun korkeasti koulutettujen nuorten osuus Suomessa nousi 2000-2011 noin 1,8 prosenttiyksiköllä, nousi se OECD-maissa keskimäärin 9,0 prosenttiyksikköä. Tämä Suomen ero maailman kärjessä olevaan Etelä-Koreaan on noussut 24,4 prosenttiyksikköön, mikä tarkoittaa, että Suomi olisi Etelä-Korean tasolla, jos meillä olisi noin 165 000 korkeasti koulutettua 25-34-vuotiasta nykyistä enemmän. Ero kärkikolmikkoon (Etelä-Korea, Japani, Kanada) on jo 20,4 prosenttiyksikköä, mikä suomalaisiin ikäluokkiin suhteutettuna ero vastaa noin 140 000 korkeasti koulutettua 25-34-vuotiasta. Kymmenen koulutetuimman OECD-maan keskiarvosta Suomi on jäljessä noin 10,9 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 75 000 korkeasti koulutettua tässä ikäryhmässä. Kahdenkymmenen koulutetuimman OECD-maan keskiarvosta Suomi on jäljessä noin 6,6 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 45 000 korkeasti koulutettua.

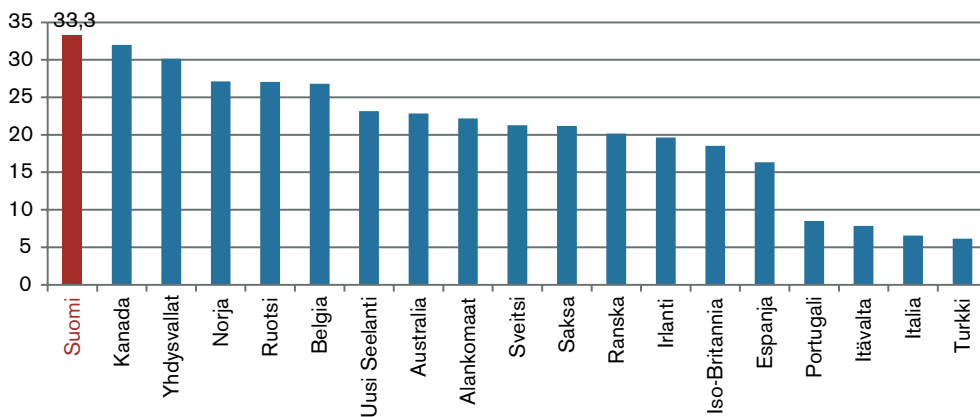
Kuvio 56. Korkeasti koulutettujen osuus 25-34-vuotiaista OECD-maissa 1991-2011

(punainen = Suomi, sininen = EU, vihreä = Ei-EU OECD)

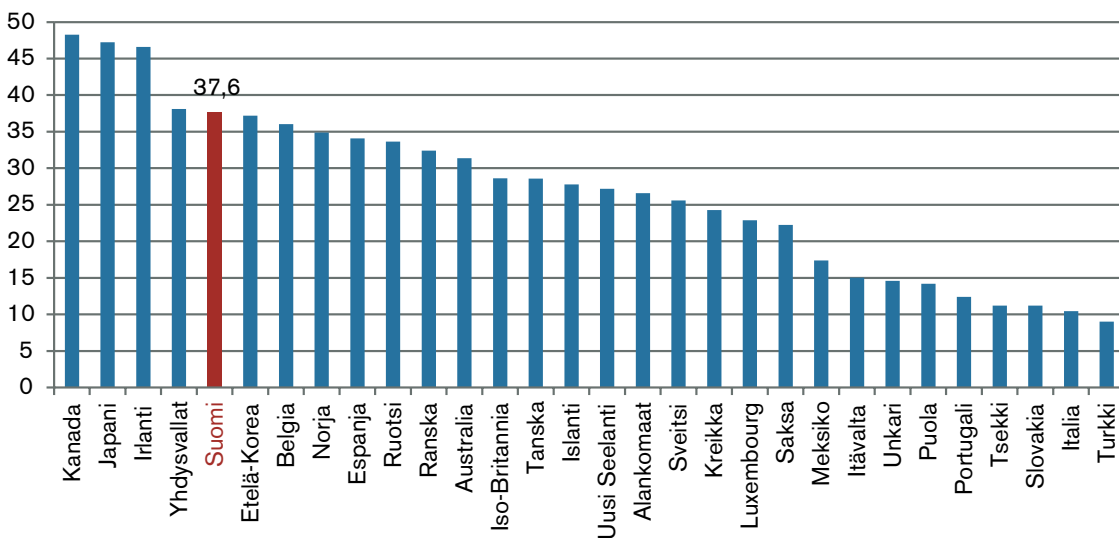
Korkeasti koulutettujen 25-34-vuotiaiden määrän vuosimuutos OECD-maissa 2000-2011 (%)

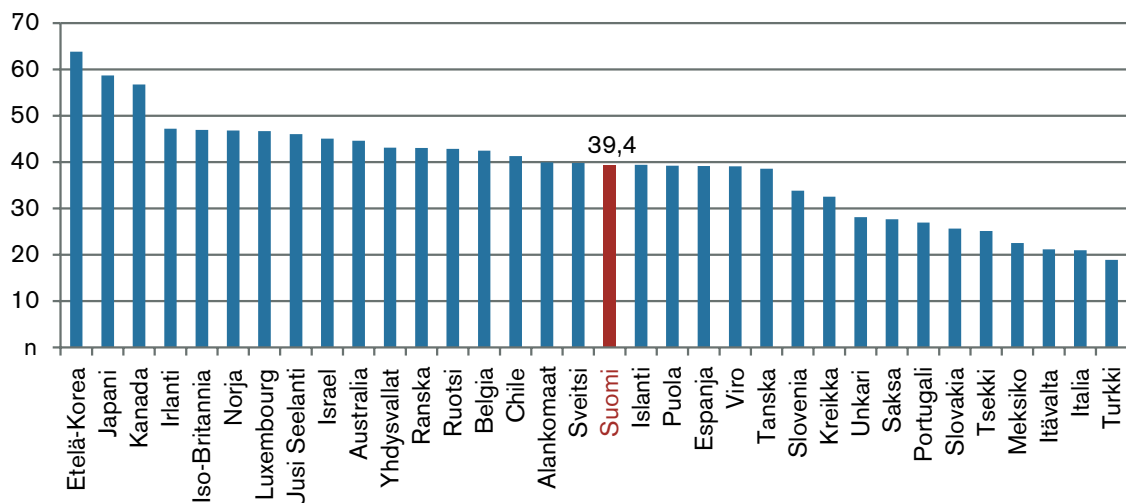
Kuvio 57. Korkeasti koulutettujen 25-34-vuotiaiden määrän vuosimuutos OECD-maissa 2000-2011 (%)

Kuvio 58. Korkeasti koulutettujen osuus 25-34-vuotiaista OECD-maissa 1991

Kuvio 59. Korkeasti koulutettujen osuus 25-34-vuotiaista OECD-maissa 2000

Kuvio 60. Korkeasti koulutettujen osuus 25–34-vuotiaista OECD-maissa 2011

Korkeasti koulutettujen nuorten määrän kehitys Euroopassa

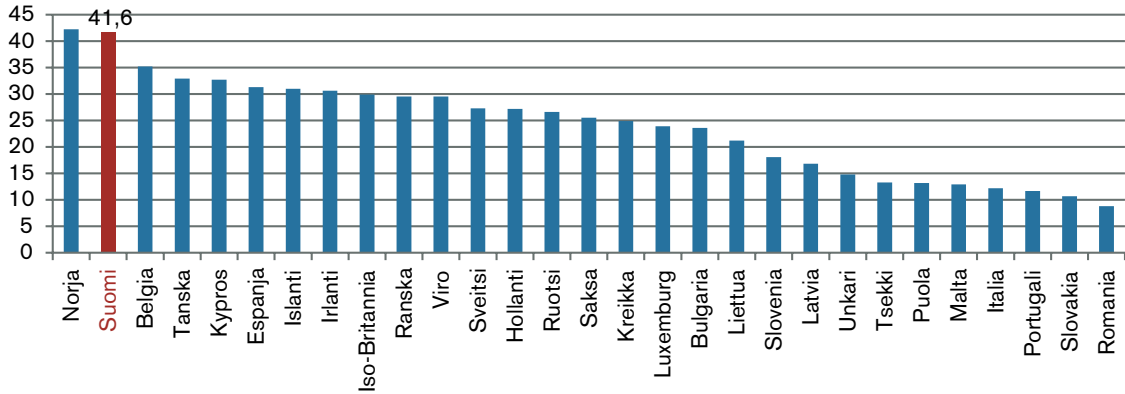
Suomen aseman muutos Euroopan sisäisessä vertailussa kehitys on paljolti samansuuntainen kuin OECD-vertailussa. Koska korkeasti koulutettujen osuus on noussut EU-maissa merkittävästi hitaammin kuin esimerkiksi Itä-Aasian nousevissa talouksissa, Suomen suhteellinen sijoitus Eurooppalaisessa vertailussa on pitkään säilynyt parempana kuin OECD-vertailussa. Koska kyse on aiempaa tarkastelua keskimäärin hieman vanhemmasta ikäryhmästä, tutkintojen myöhäinen suoritus aika ei myöskään vaikuta Suomen sijoitukseen vastaavasti kuin OECD-vertailussa. Ero näkyy siinä, että EU2020-kriteerillä verrattuna Suomen vahva asema vertailussa säilyi pidempään kuin OECD-vertailussa. Siinä, missä Suomen suhteellinen asema oli 25–34-vuotiaassa ikäluokassa muuttunut olennaisesti ennen vuotta 2005, piti Suomi 30–34-vuotiaassa ikäluokassa pitkälti kärkipaikkaa vuoteen 2007 saakka. Vuoden 2007 jälkeen korkeasti koulutettujen osuus tästä ikäryhmästä on kääntynyt laskuun ja Suomen sijoitus vertailussa on muuttunut nopeasti.

Kymmenvuotiskaudella 2003–2013 korkeasti koulutettujen osuuden nousu on Suomessa ollut myös tällä mittarilla Euroopan hitainta. Koska monissa Euroopan maissa nouseva kehitys on ollut varsin nopeaa, Suomen suhteellinen sijoitus on heikentynyt enemmän kuin vuodesta 2007 lähtien tapahtunut lasku korkeasti koulutettujen ikäluokkaosuudessa antaisi odottaa. Vuoden 2007 jälkeen Suomen ovat vertailussa ohittaneet Yhdistynyt kuningaskunta, Ruotsi, Norja, Kypros, Irlanti, Liettua, Luxemburg ja Sveitsi, Suomen sijoituessa sijalle 9 vuonna 2013.

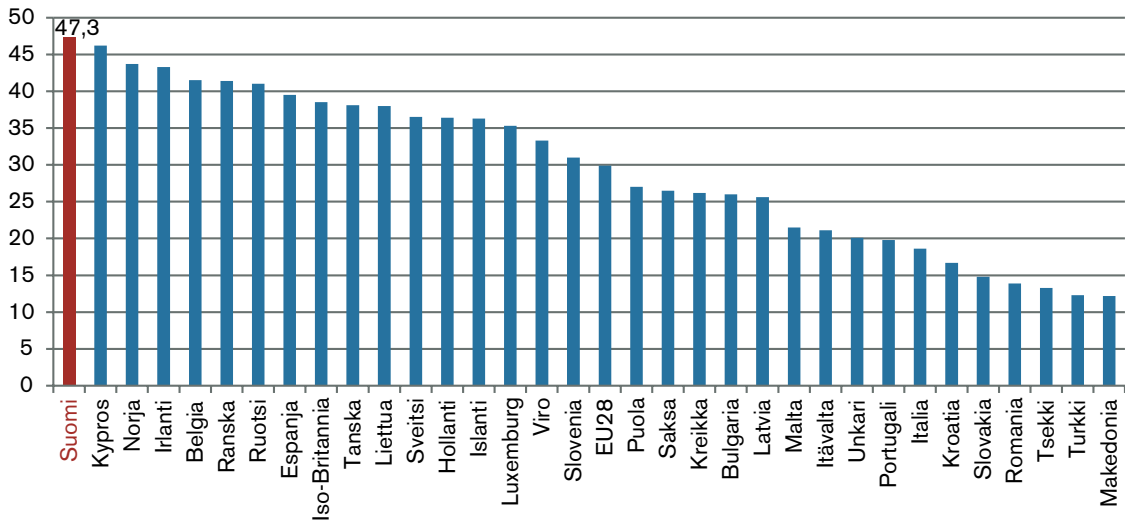
Ikäluokkaosuuden laskiessa Suomessa, on osuus ollut varsin nopeassa nousussa useissa eurooppalaisissa maissa, joissa osuus vielä on Suomea alempi. Toteutuneen kehityksen perusteella voidaan kuitenkin ennakoita, että vuoteen 2020 mennessä myös Ranska, Alankomaat, Belgia, Islanti, Viro, Puola, Latvia ja Slovenia ohittanevat Suomen. Espanjan osalta tämä on epävarmempaa, koska nousu näyttäisi viime vuosina tasaantuneen. Jos sekä Suomi että Espanja saavuttavat 2020 tavoitteensa, Espanja nousee Suomen ohi. Pois ei voida sulkea myöskään mahdollisuutta, että EU19 –maiden keskiarvo ohittaa Suomen ennen vuotta 2020, mutta varsin todennäköistä on, että ellei osuuden lasku Suomessa kiihdy, korkeasti koulutettujen osuus ikäluokasta ylittää EU19-keskiarvon vielä vuonna 2020.

Vuoteen 2020 mennessä tapahtuvaan kehitykseen ei käytännössä enää vaikuteta tehtävillä koulutuspoliittisilla ratkaisulla, koska vuoteen 2020 mennessä korkeakoulusta valmistuvat ovat hyvin suurelta osin jo aloittaneet opintonsa. 2020-luvulle ulottuva ennuste

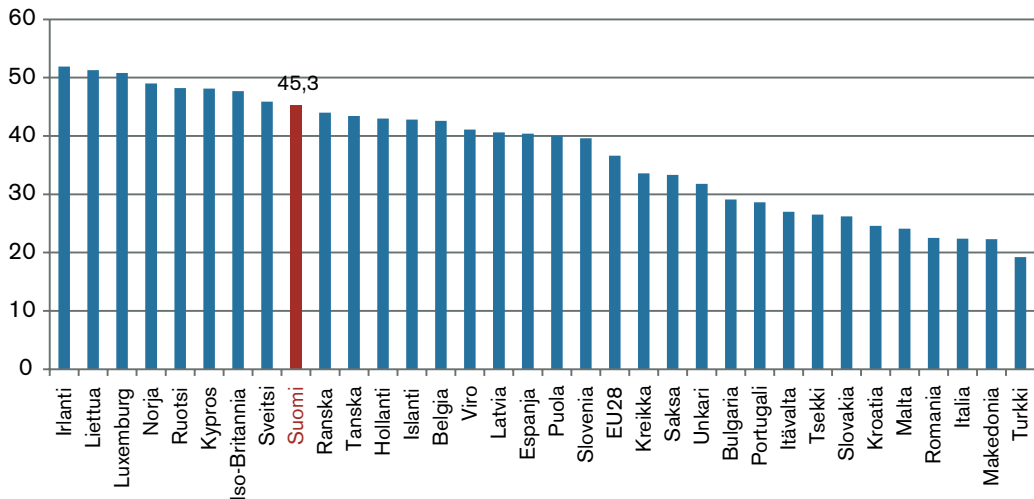
on väistämättä paljon epävarmempi kuin vuosikymmenen loppuun ulottuva ennuste. Tarkkojen arvioiden tekeminen muiden Euroopan maiden odotettavissa olevasta kehityksestä edellyttäisi laajaa tarkastelua, jossa huomioitaisiin myös esimerkiksi koulutustarjonnan kehitys, joka ei vielä näy koulutusasteen muutoksessa. Toteutuneen kehityksen perusteella voidaan arvioida, että myös Saksa, Kreikka, Unkari ja Portugali voivat 2020 luvulla nousta hyvin lähelle Suomen tasoa tai sen yli.

Kuvio 61. Korkeasti koulutettujen osuus 30–34-vuotiaista 2001

Kuvio 62. Korkeasti koulutettujen osuus 30–34-vuotiaista 2007

Kuvio 63. Korkeasti koulutettujen osuus 30–34-vuotiaista 2013

EU 2020-tavoitteet

Osana EU 2020 strategian eurooppalaisia tavoitteita Vanhasen II hallitus asetti koulutusta koskeviksi kansallisiksi tavoitteiksi, että ”42 prosenttia 30–34-vuotiaista on suorittanut korkeakoulututkinnon ja, että 18–24-vuotiaista enintään 8 prosenttia on keskeyttänyt koulunkäynnin ennen aikaisesti.” Asetettua tavoitetta tarkennettiin seuraavasti:

Korkeakoulututkinnon suorittaneita koskeva tavoite on lähellä Suomen pitkän aikavälin toteutunutta tasoa. Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneiksi määritellään yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet. Eurooppa 2020 -strategiassa korkeakoulututkinnon suorittaneiksi lasketaan myös Suomessa tutkintojärjestelmästä poistetut opistoasteen tutkinnon suorittaneet. Komission laajalla määrittelyllä korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on Suomessa tällä hetkellä⁵ 45,7 prosenttia. Lähivuosina, kun 30–34-vuotiaiden ikäluokassa ei enää ole opistoasteen tutkinnon suorittaneita, Suomen korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä jää 37–38 prosentin tasolle, mutta nousee vuoteen 2020 mennessä 42 prosenttiin.

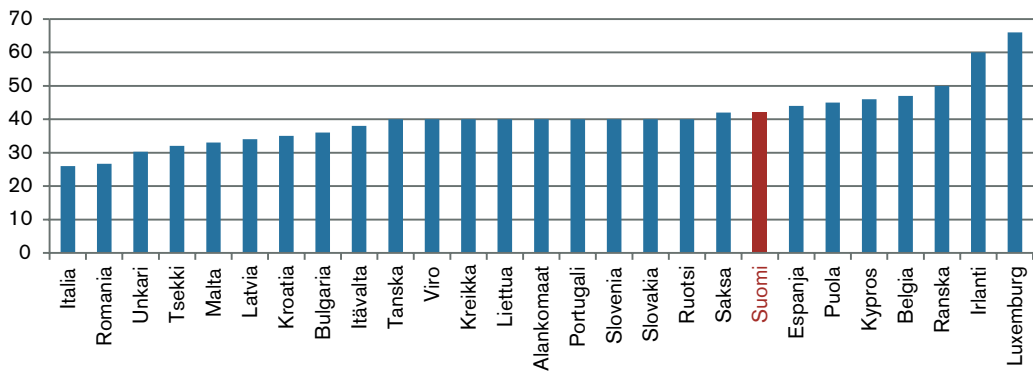
Eurooppa 2020 -strategiassa koulunkäynnin keskeyttäneiksi määritellään ne 18–24-vuotiaat, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa ja, jotka eivät ole olleet koulutuksessa viimeisen neljän viikon aikana. Suomessa ei ole komission esittämällä tavalla asetettua tavoitearvoa varhain koulunsa päättävillä. Samaa ilmiötä kuvaa Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan sisältyvä tavoite varmistaa 95 prosentille perusasteen jälkeinen tutkinto, jonka arvioidaan tarkoittavan noin 8 prosentin koulutuksen varhain päättävien osuutta. Eurostatin mukaan Suomessa 9,8 prosenttia 18–24-vuotiaista on ilman toisen asteen koulutusta. Suomi alittanee komission asettaman 10 prosentin tavoitearvon myös jatkossa.

Asetettu tavoite perustui vuoden 2010 Eurooppalaisiin tilastoihin sekä pidemmän ajan tilanteeseen korkeakoulutuksen ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden väestöosuuden osalta. Tuolloin käytössä ei vielä ollut vuoden 2010 koulutusrakennetilastoa, vaan vuotta 2010 koskevat tiedot perustuivat Eurostatin tavoin vuoden 2010 työllisyystutkimuksen tietoihin.

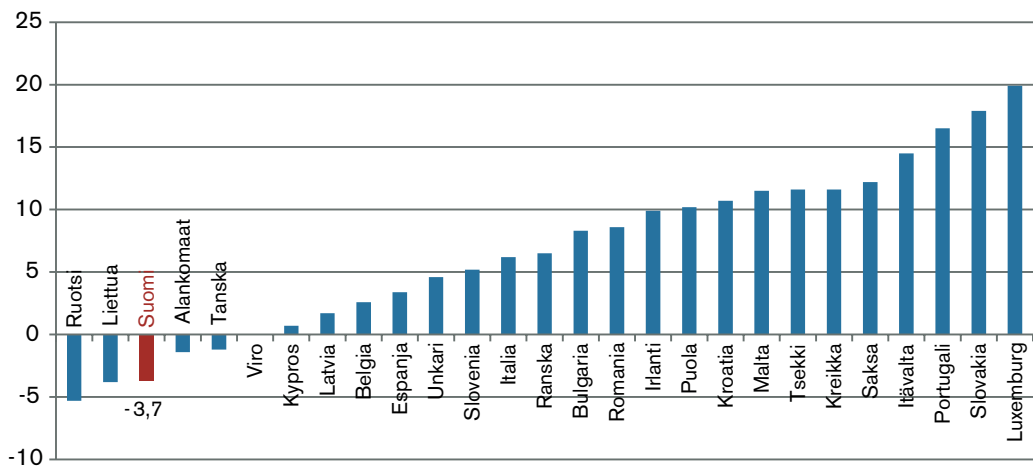
Koulutusrakennetilaston tietojen perusteella korkeakoulututkinnon oli suorittanut 30–34-vuotiaista ikäluokasta 38,9 % ja korkea-asteen tutkinnon 42,7 % ikäluokasta. Työvoimatutkimuksessa mitattu koulutustaso on ollut korkeampi kuin koulutusrakennetilaston kertoma ja korkeasti koulutettujen osuus oli vuonna 2010 45,7 %. Koska opistoasteen tutkintoja suorittaneiden voitiin odottaa poistuvan 30–34-vuotiaista ikäluokasta vuoteen 2020 mennessä, tiedettiin korkeakoulutettujen ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuksien olevan identtiset vuonna 2020. Asetettu tavoite tarkoittaa korkeasti koulutettujen väestöosuuden kääntämistä laskuun siten, että opistoasteen tutkinnon suorittaneet korvataisiin vain osittain ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla. Suomen lisäksi korkeasti koulutettujen laskevaa osuutta tavoittelivat Ruotsi, Liettua, Alankomaat ja Tanska.

Eurooppalaisittain vertailukelpoisella työvoimatutkimuksella mitattuna Suomi näyttäisi pääsevän vuonna 2020 asetettuun tavoitteeseen ja jopa ylittävän sen. Osittain tavoitteen saavuttaminen riippuu siitä, jatkuuko työvoimatutkimuksen tuloksissa vuonna 2013 näkyvä lasku korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa. Rekisteripohjaisen koulutusrakennetilaston tietojen perusteella Suomi ei tavoitteeseen pääse ja varsin tasainen vuonna 2008 alkanut lasku viittäisi siihen, että myös työvoimatutkimuksen tuloksissa korkeasti koulutettujen osuuden lasku voi jatkua. Joka tapauksessa on todennäköistä, että tavoitteen saavuttaessaankin korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus jää Suomessa alle vuoden 2007 tason.

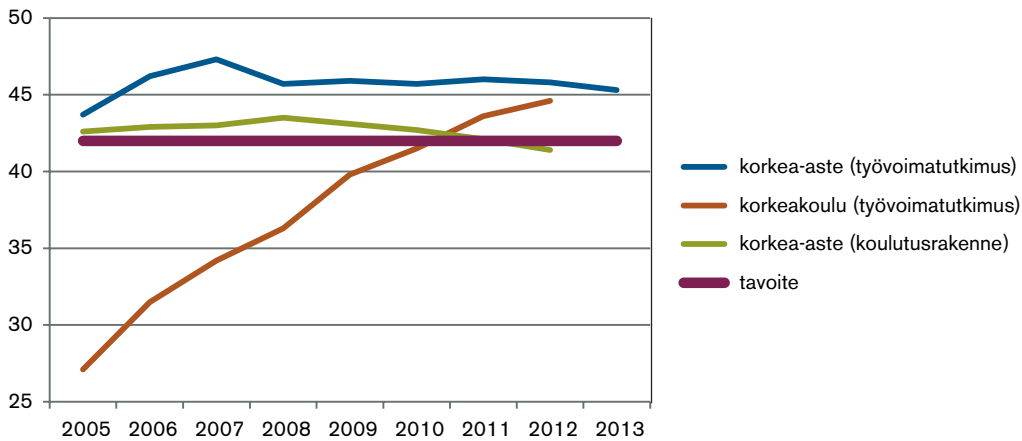
⁵ Eurostat 2010

Kuvio 64. EU 2020 tavoite

Kuvio 65. EU2020 tavoitteen ja 2010 tason ero

Kuvio 66. Suomen EU2020-tavoite ja sen toteutuminen 2005-2013

Tuleva kehitys

Odotettavissa olevaa koulutusrakenteen kehitystä voidaan arvioida useilla tavoilla. Kansainvälisten aineistojen perusteella tehtävät arviot ovat väistämättä karkeampia kuin tarkemman kansallisen aineiston perusteella tehtävät, mutta nekin kertovat odotettavissa olevan kehityksen suunnasta.

Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osalta odotettavissa olevaan kehitykseen on viitattu edellä, ja seuraavassa keskitytään odotettavissa olevaan kehitykseen korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osalta.

OECD:n trendiennuste 2008

Yksinkertaisin tapa ennustaa tulevaa on katsoa toteutunutta kehitystä ja olettaa sen jatkuvan samanlaisena myös tulevaisuudessa. OECD:n vuonna 2008 julkaisemassa ennusteessa⁶ esitetään kolme ennustetta korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden väestöosuudesta OECD-maissa vuonna 2005. Ennusteiden lähtövuosi on 2005, josta lähtien kehitys yritetään arvioida 20 vuotta eteenpäin. Kaikki kolme ennustetta perustuvat toteutuneen kehitystrendin jatkumiseen. Trendeinä käytetään korkeasti koulutettujen osuuden kehitystä 30, 20 ja 10 vuoden jaksolla.

Kaikissa ennusteissa sekä korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden odotetaan nousevan välillä 2005–2005 kaikissa OECD-maissa. OECD-maiden keskiarvon osalta kaikki kolme ennustetta tuottavat hyvin samanlaisia tuloksia niin koko työikäisen väestön kuin ikäluokkakokohtaisten osuuksinkin osalta. Koko työikäisessä väestössä (25–64-vuotiaat) osuuden odotetaan nousevan 26 prosentista 35–36 prosenttiin. Voimakkainta nousun odotetaan olevan 35–44-vuotiaissa, joissa 24 prosentista noustaisiin 41–42 prosenttiin.

EU 19-maiden osalta odotettu koulutustason nousu on selvästi hitaampaa kuin OECD-maissa kokonaisuutena. 25 prosentin tasolta odotetaan noustavan 31–33 prosenttiin. Kuten OECD-maissa keskimäärin, odotetaan nousun olevan voimakkainta 35–44-vuotiaassa ikäryhmässä, jossa 26 prosentista noustaisiin 36–39 prosenttiin. EU 19 ennusteissa lyhyempien trendien jatkuminen johtaisi korkeampaan korkeasti koulutettujen osuuteen vuonna 2025 kuin pidempien trendien jatkuminen. 2 prosenttiyksikön ero trendien tuottaman tuloksen välillä on kansainvälisessäkin vertailussa selvästi havaittava ja kertoo korkeasti koulutettujen osuuden kasvun kiihtyneen.

⁶ Higher Education to 2030 - Volume 1, Demography

Ennusteiden mukaan korkein korkeasti koulutettujen osuus saavutettaisiin Etelä-Koreassa ja Japanissa, joissa osuus nousisi lähes 60 prosenttiin. Suomi sijoittuu kaikissa kolmessa trendiennusteessa kärjen tuntumaan, 48–52 prosenttiin, selvästi (12–16 prosenttiyksikköä) yli OECD:n ja EU19-maiden keskiarvon.

Koko työikäisessä väestössä odotettu korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden kasvuvauhti vaihtelee voimakkaasti maittain. Etelä-Koreassa korkeasti koulutettujen osuuden odotetaan vuonna 2025 olevan yli 25 prosenttiyksikköä yli vuoden 2005 tason, kun taas Saksassa osuuden odotetaan vakiintuneen täysin. Suomessa trendin perusteella ennustettu kasvuvauhti on nopeampi kuin OECD-maissa tai EU19-maissa keskimäärin.

Joissakin maissa erimittaiset trendit tuottavat hyvin erilaisia ennusteita vuonna 2025 saavutettavasta korkeasti koulutettujen osuudesta. Maat voidaan tässä tarkastelussa jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, johtavatko kolme tarkasteltua trendiä pitkälti samaan lopputulokseen vai onko korkeasti koulutettujen osuuden kasvu kiihtymässä (10 v trendi tuottaa korkeamman tason kuin 30 v trendi) vai hidastumassa (30 v trendi tuottaa korkeamman tason kuin 10 v trendi). Voimakkainta kiihtyminen on ollut Ranskassa, Ruotsissa, Puolassa ja Luxembourgiassa, joissa 10 vuoden trendi tuottaisi 5–7 prosenttiyksikköä korkeamman korkeasti koulutettujen osuuden kuin 30 vuoden trendi. Voimakkainta kasvun hidastuminen on ollut Suomessa, Kreikassa ja Islannissa, joissa lyhyin trendi tuottaa 4 prosenttiyksikköä alemman lopputuloksen kuin pisin trendi.

Kun korkeasti koulutettujen väestöosuuden kehitystrendiä tarkastellaan kansallisella aineistolla, voidaan korkeasti koulutettujen osuuden kasvuvauhdin havaita hidastuneen merkittävästi. Korkeasti koulutettujen väestöosuus ei ole 2000-luvulla muuttunut alle 40-vuotiaassa väestössä, vaan koulutustason nousu on keskittynyt vanhempiin ikäluokkiin. Vanhimpien ikäluokkien saavuttaessa pian nuoremmat ikäluokat myös korkeasti koulutettujen suhteellisessa osuudessa voidaan kasvun odottaa hidastuvan edelleen merkittävästi. Toteutuneeseen trendiin perustuva ennuste ei huomioi tätä hidastumista, toisin kuin edellä esitetty eri ikäryhmien koulutustason vertailuun perustuva karkea ennuste.

Laaditun karkean kansallisen ennusteen⁷ perusteella voidaan arvioida, että korkeasti koulutettujen osuus 25–64-vuotiaista tulee Suomessa olemaan 41,5 % vuonna 2025, noin 6,5–10,5 prosenttiyksikköä alle trendien perusteella ennakoitun osuuden. Ero vastaa noin 170 000–280 000 korkeasti koulutetun eroa.

Jos muissa maissa kehitys toteutuisi 10 vuoden trendiennusteen mukaisesti, mutta Suomessa kansallisen aineiston perusteella tehdyn ennusteen mukaisesti sijoittuisi Suomi vuonna 2025 41,5 prosentillaan noin 5,5 prosenttiyksikköä yli OECD-keskiarvon, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Norjan väliin.

Niissä maissa, joissa korkeasti koulutettujen osuuden kasvu on Suomen tapaan hidastunut, ratkaiseva tekijä on Suomen tavoin se, että koulutustaso ei muutu olennaisesti nuorissa ikäluokissa, mutta voimakkaampi kasvu jatkuu vanhemmissa ikäluokissa. Maissa, joissa koulutustason nousu on ollut nuoremmissa ikäluokissa voimakkaampaa, kasvu ei myöskään vastaavasti hidastu koko työikäisessä väestössä. Tulevan kehityksen ennakoimiseksi onkin tarkasteltava hieman tarkemmin kehitystä nuoremmissa ikäluokissa.

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa Suomessa tapahtunut korkeasti koulutettujen määrän kasvun hidastuminen näkyy voimakkaammin kuin koko työikäistä väestöä koskevassa ennusteessa. 30 vuoden trendin perusteella korkeasti koulutettujen osuus nousisi

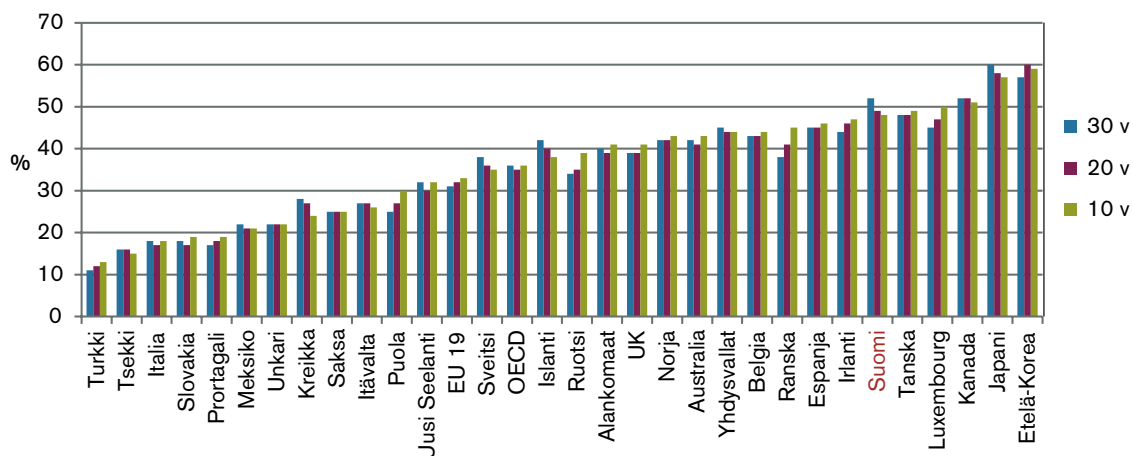
⁷ Kalenius: Suomalaisen koulutusrakenteen kehitys 1970-2030. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisu 2014:1. Ennuste ei huomioi 2000-luvulla tapahtunutta korkeasti koulutettujen osuuden kääntymistä nuoremmissa ikäluokissa laskuun, joka jatkuessaan laskee myös koko työikäisessä väestössä saavutettavaa korkeasti koulutettujen osuutta.

25–34-vuotiaassa ikäluokassa Suomessa noin 49 prosenttiin, 8 prosenttiyksikköä yli OECD-keskiarvon. 10 vuoden trendin perusteella osuus nousee 39 prosenttiin, 3 prosenttiyksikköä alle OECD-keskiarvon. On myös huomattava, että ennusteessa käytettyyn 10 vuoden trendiin sisältyy vielä 1990-luvun jälkipuoliskon vuosia, joina korkeasti koulutettujen osuus Suomessa vielä nousi.

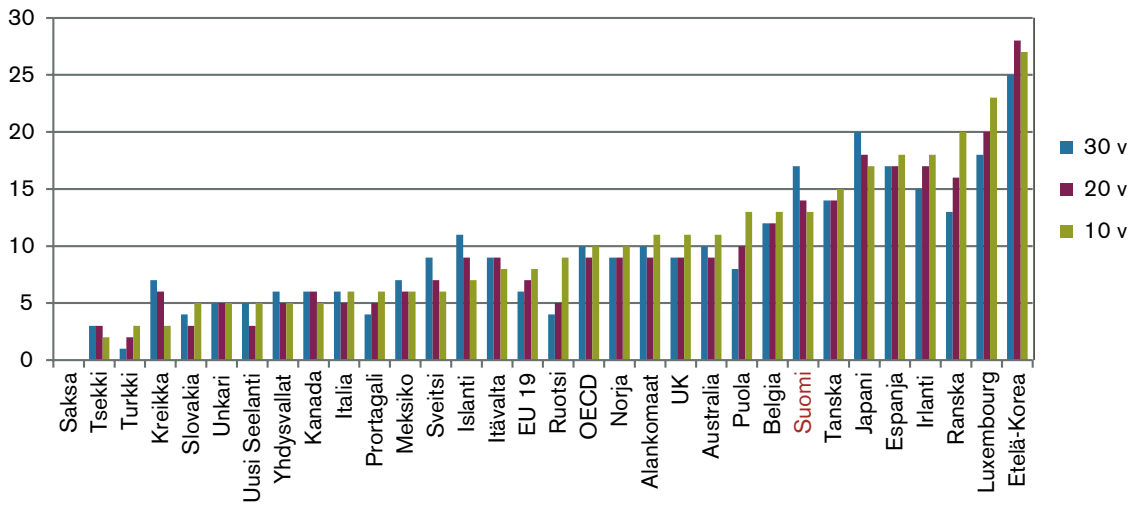
Jos vastaava trendiarvio tehdään 25–34-vuotiaille OECD-aineistosta vuosien 2005–2011 välisen kehityksen perusteella, Suomen saavuttama taso, noin 44 % on hieman korkeampi kuin kansallisten aineistojen perusteella on aiheellista odottaa. Suhteellinen sijoitus OECD-vertailussa vastaa varsin tarkkaan kansallisen aineiston perusteella arvioidun osuuden perusteella syntyvää sijoitusta.

35–44-vuotiaissa trendien perusteella arvioitu kehitys näyttää suomalaisittain suotuisammalta. Suomi sijoittuisi noin 57 % osuudellaan kärkijoukkoon, joskin jäisi selvästi jälkeen Etelä-Koreasta, jossa osuus nousee trendin perusteella noin 73 prosenttiin. Trendin jatkumiseen perustuvan ennusteen heikkous on oletus, että koulutustason nousu jatkuu kaikissa ikäluokissa historiallisen trendin mukaisesti. OECD-ennusteessa käytetyt trendit ovat niin pitkiä, että myös maissa, joissa korkeasti koulutettujen osuus nuorissa ikäluokissa ei ole olennaisesti muuttunut 2000-luvulla, trendiennuste tuottaa ennusteen korkeasti koulutettujen osuuden merkittävästä kasvusta tulevaisuudessa.

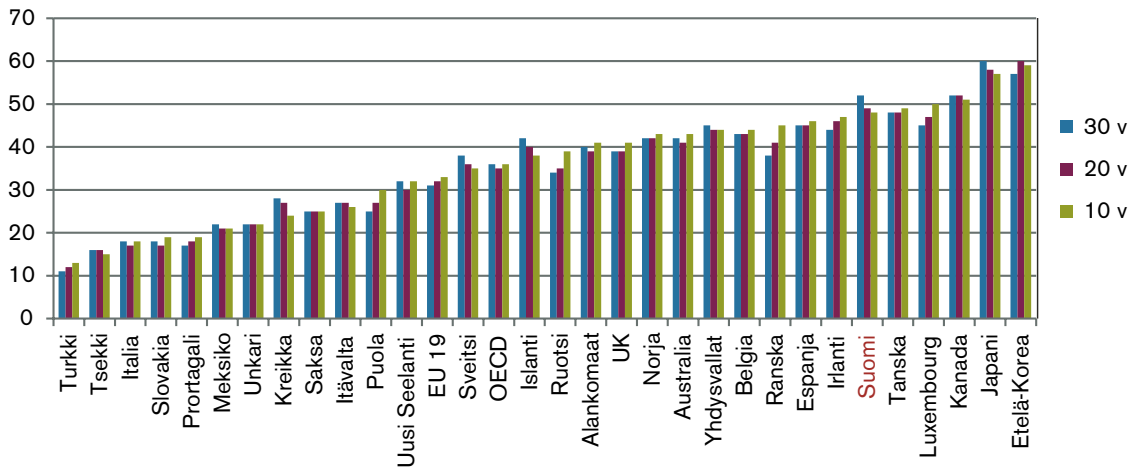
Kansallisten koulutusrakenneaineistojen perusteella korkeasti koulutettujen osuus 35–39-vuotiaista tulee kääntymään laskuun vuonna 2013. Varsin todennäköisenä voidaan pitää käänteen näkymistä myös 40–44-vuotiaissa vuonna 2018. Kansallinen aineisto ei anna mahdollisuutta ennustaa ikäluokkaosuutta tällä tarkkuudella vuoteen 2025 saakka, mutta OECD:n trendiennustetta todennäköisempänä voidaan pitää korkeasti koulutettujen osuuden nousemista 35–44-vuotiaiden ikäryhmässä 45–47 prosentin tasolle, noin 10 prosenttiyksikköä alle trendiennusteen ja hieman yli OECD-keskiarvon.

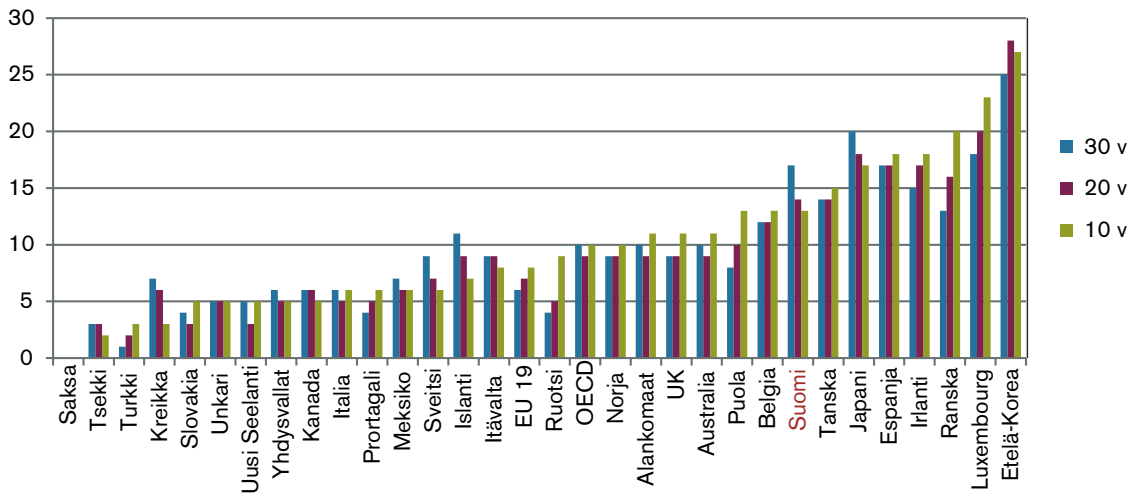
Kuvio 67. Trendiennuste: Korkeasti koulutettujen osuus 25–64-vuotiaista 2025 (prosenttia) 10, 20 ja 30 vuoden kehitystrendin perusteella

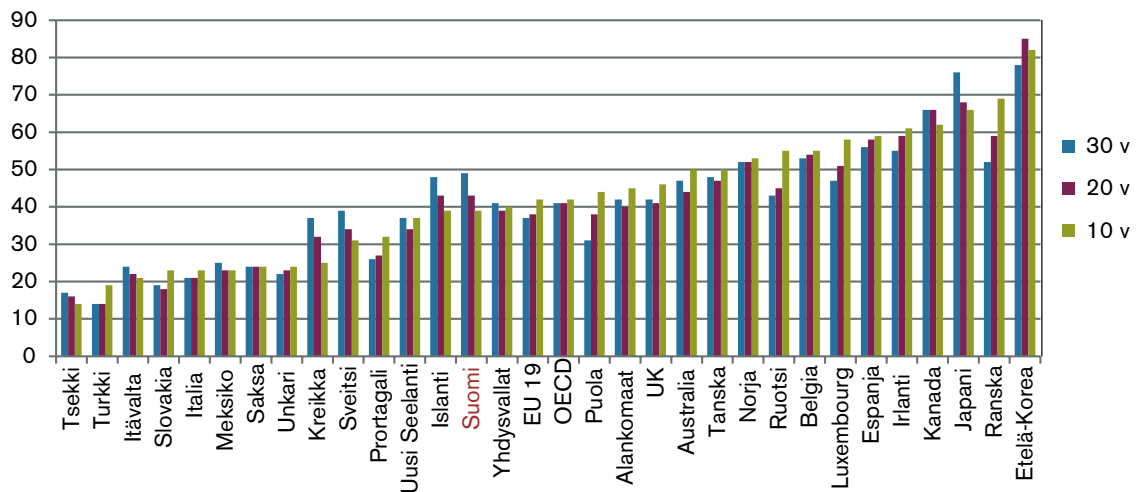
Kuvio 68. Trendiennuste: Korkeasti koulutettujen 25-64-vuotiaiden osuuden nousu 2005-2025 (prosenttiyksikköä) 10, 20 ja 30 vuoden kehitystrendin perusteella

Kuvio 69. Korkeasti koulutettujen osuus 25–34-vuotiaista 2025 (prosenttia) 10, 20 ja 30 vuoden kehitystrendin perusteella

Kuvio 70. Korkeasti koulutettujen 25–34-vuotiaiden osuuden nousu 2005-2025 (prosenttiyksikköä) 10, 20 ja 30 vuoden kehitystrendin perusteella

Kuvio 71. Korkeasti koulutettujen osuus 35–44-vuotiaista 2025 (prosenttia) 10, 20 ja 30 vuoden kehitystrendin perusteella

IIASA/VID-projektio

International Institute of Applied Systems Analysisin ja Vienna Institute of Demographicin World Population Projectin vuoteen 2050 ulottuva koulutusrakenneprojektio on ainoa Maailmanpankin tilastokannasta löytyvä koulutusrakennetta ennakoiva aineisto.

IIASA/VID on perusrakenteeltaan olennaisesti hienostuneempi kuin edellä esitetty OECD:n trendiennuste. Se on laadittu osana väestökehityksen ennustamista ja tunnistaa koulutusrakenteen ja väestörakenteen yhteyden. Malli tunnistaa sen, että koulutus suoritetaan pääosin varhaisessa elämänvaiheessa, mikä näkyy koulutuslaajennusten vaikutusten vaiheittaisena ulottumisena vanhempiin ikäluokkiin. Tämän lisäksi se huomioi myös koulutustason vaikutuksen syntyvyyteen.

Aineiston osalta korostetaan, että se ei ole ennuste, vaan projektio, jossa oletetaan, että koulutukseen osallistumisasteen nousu jatkaa historiallisella trendillään. Käytännössä malli olettaa, että nuorten ikäluokkien koulutustason nousu jatkuu 1970–2000-trendillä ja näkyy näin koko työikäisen väestön koulutustasossa.

IIASA/VID-projektion perusteella Suomen kansainvälinen vertailuasema koulutusrakennevertailussa tulee säilymään vahvana aina vuoteen 2050 saakka. Koulutusvuosina tarkasteltuna Projektiossa Suomen 15–64-vuotias väestö sijoittuu 2000-luvun alkuvuosina globaalissa vertailussa sijalle 3., nousee maailman kärkeen vuosiksi 2015–2020 ja laskien asteittain sijalle 5. vuoteen 2050 mennessä. Muilla kärkisijoilla esiintyvät Japani, Etelä-Korea, Norja, Irlanti, Uusi Seelanti sekä Australia. Suomen vertaillen korkea koulutustaso projektiossa nojaa sekä poikkeuksellisen alhaiseen matalasti koulutettujen osuuteen sekä korkeaan korkeasti koulutettujen osuuteen.

Suomen keskimääräistä koulutuspiduutta nostaa projektiossa matalasti koulutetun väestön pieni osuus vertailussa. Projektiossa Suomen työikäisessä väestössä ei ole eikä tule vuoteen 2050 mennessä olemaan lainkaan vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevia. Ero kansallisiin aineistoihin ja moniin kansainvälisiin aineistoihin liittyy tilastointitapaan.⁸

⁸ IIASA/VID katsoo toisen asteen koulutuksen suoritetuksi, jos suoritettuna on lower secondary education (ISCED 2), joka Suomessa ja useissa maissa sisältyy oppivelvollisuuskoulutukseen ja tyypillisesti käytettäessä kolmiportaista koulutusluokitusta (primary-secondary-tertiary) sisällytetään perusasteen koulutukseen. Mittaustapa ei IIASA/VID-aineistossa aiheuta vertailukelpoisuusongelmia kuin Barro-Leessä, koska käytäntö on yhdenmukaisesti Unescon uutta käytäntöä vastaava.

IIASA/VID-projektio antaa, mikäli koulutustarjonnassa ja nuorten ikäluokkien koulutusrakenteen kehityksessä Suomessa ei tapahdu hyvin merkittäviä muutoksia, liian positiivisen kuvan Suomen sijoittumisesta kansainvälisessä vertailussa. Ratkaiseva tekijä on se, että projektio perustuu historiallisen kehityksen jatkumiseen, kuten OECD-ennusteessakin. IIASA/VID-projektiossa kehitystrendin antava aikajakso on 1970–2000, joka karkeammassa OECD-ennusteessa tuottaa voimakkaimmin ylimitoitettun arvion koulutustason noususta. Kun trendin antavassa ajanjaksossa on mukana 1970-luvun voimakas koulutustason nousu nuorissa ikäryhmissä, eikä trendi toisaalta ota huomioon sitä, että Suomessa nuorten ikäryhmien koulutustaso on vakiintunut 1990-loppupuolella, johtaisi trendin jatkuminen huomattavasti odotettavissa olevaa voimakkaampaan koulutustason nousuun.

Korkeasti koulutettujen osuuden 25–44-vuotiaasta väestöstä IIASA ennustaa nousevan 47,8 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä, 50,3 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä ja yli 60 prosenttiin vuonna 2050. Kansallisen aineiston perusteella, joka osoittaa 20–39-vuotiaiden korkeasti koulutettujen osuuden vakiintuneen 1990-luvun lopun tasolle, osuus jää, ilman olennaisia muutoksia koulutustarjonnassa, hieman yli 40 prosentin.

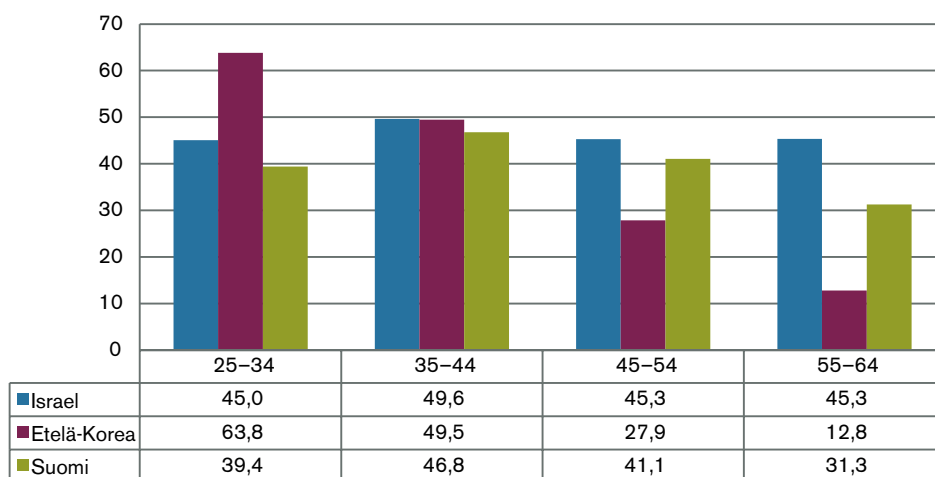
Nuorten koulutustason nousun yliarvioivasta ennusteesta seuraa myös Keskimääräistä koulutuspituutta nostaa myös ylimitoitettu ennuste korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden kansainvälisesti vertaillen korkeasta väestöosuudesta koko työikäisessä väestössä. Korkeasti koulutettujen osuus 25–64-vuotiaasta väestöstä olisi vuonna 2030 noin 49,1 prosenttia, kun kansallisten aineistojen perusteella osuus on arvioitu noin 42,3 prosentiksi. Ero ennusteiden välillä vastaa vuonna 2030 noin 180 000 tutkinnon suorittanutta. IIASA ennustaa nousun jatkuvan vuoden 2030 jälkeen ja korkeasti koulutettujen osuuden työikäisessä väestössä nousevan 58,1 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä.

Projektion pohjana olevan trendin ongelmista Suomen kehityksen ennakoinnissa kertoo projektion vertaaminen toteutuneeseen kehitykseen vuosien 2000–2010 osalta. Vuoden 2000 osalta korkeasti koulutettujen osuus on eri ikäryhmissä alle 3 prosenttiyksikön päässä kansallisten aineistojen kertomasta ja hyvin lähellä OECD-vertailujen tasoa. Vuoteen 2010 mennessä toteutuma on jäänyt ennusteesta jälkeen 25–29-vuotiaissa jo 7,2 prosenttiyksikköön ja 30–34-vuotiaissa noin 4,5 prosenttiyksikköä.

Koulutustasoerot eri ikäluokkien välillä OECD-maissa

Trendiennustetta tarkempi, mutta suhteellisen yksinkertainen tapa tarkastella odotettavissa olevaa koulutusrakenteen muutosta on tarkastella nuorten ikäluokkien koulutustasoa suhteessa koko työikäiseen väestöön ja suhteessa vanhempiin ikäluokkiin. Tarkastelu kertoo siitä työikäisen väestön koulutusrakenteen muutoksesta, joka seuraa vanhempien ikäluokkien asteittaisesta korvautumisesta nuoremmilla ikäluokilla. Jos vanhemmat, työiästä ja työmarkkinoilta poistuvat ikäluokat ovat matalammin koulutettuja kuin nuoremmat, työmarkkinoille siirtyvät ikäluokat, koko työikäisen väestön koulutustaso nousee. Jos poistuvat ikäluokat olisivat uusia korkeammin koulutettuja, keskimääräinen koulutustaso laskisi.

Israel on esimerkki maasta, jossa korkeasti koulutettujen osuus on hyvin samalla tasolla kaikissa ikäluokissa. Tällaisessa yhteiskunnassa koko väestön koulutustasossa ei tapahdu merkittävää muutosta, koska työelämästä poistuvat ikäluokat ovat yhtä hyvin koulutettuja kuin työelämään tulevat ikäluokat. Suomessa tähän tilanteeseen tullaan 2020-luvun alussa, jolloin matalammin koulutetut 55–64-vuotiaat ovat poistuneet työmarkkinoilta. Tämän jälkeen koulutustason nousu hidastuu, koska poistuvat ikäluokat ovat lähes yhtä koulutettuja kuin työmarkkinoille tulevat ikäluokat.

Kuvio 72. Korkeasti koulutettujen osuus ikäryhmittäin 2011

Pitkää koulutustason nousua taas ennustaa Etelä-Korean korkeasti koulutettujen ikärakenne. Nuorin ikäryhmä on selvästi koulutetumpi kuin toiseksi nuorin ikäryhmä. Jos nuorten ikäluokkien koulutustaso säilyy ennallaan, tulee korkeasti koulutettujen osuus koko työikäisessä väestössä kasvamaan ainakin 2040-luvun alkuun saakka.

Näyttää siltä, että Suomen osalta korkeasti koulutettujen määrän kehitystä on voitu ja voitaneen jatkossakin varsin luotettavasti ennakoida eri ikäluokissa olevien korkeasti koulutettujen määräsuhteiden perusteella. Kivinen et al. ovat esittäneet⁹, että ”suomalaisittain järkevään koulutustasovertailuun päästään siis vertaamalla vuosina 1946–1955 syntyneitä [55–64-vuotiaat] 1966–1985 syntyneisiin [25–44-vuotiaat].”

Suomessa nuoremman ikäluokan (25–44-vuotiaat) keskimääräisen korkeasti koulutettujen määrän vertaaminen vanhemman ikäluokan (55–64-vuotiaat) vastaavaan määrään on ennustanut varsin luotettavasti toteutunutta korkeasti koulutettujen määrän suhteellista muutosta 7 vuotta eteenpäin. Jos tutkinnonuudistusvuosi 2008 poistetaan tarkastelusta, ikäluokkien suhteet vuosina 1987–2005 ennustavat yli 91 % korrelaatiolla vuosina 1994–2012 toteutunutta korkeasti koulutettujen määrän lisäystä. Korrelaatiota heikentää se, että vielä 1990-luvun alussa korkeasti koulutettujen määrä nousi nuorissa ikäluokissa, mitä 1980-luvun lopun tiedoilla tehty ennuste ei voi ennustaa.

Vastaavaa menetelmää voidaan kuitenkin käyttää myös arvioitaessa kehitystä pidemmälle tulevaisuuteen. Jos sama vertailu tehdään niin, että työmarkkinoilta poistuvaa ikäluokkaa edustaa 45–54-vuotias ikäluokka, ennustaa korkeasti koulutettujen määrän suhde eri ikäluokissa Suomessa tulevaa kehitystä varsin hyvin 19 vuotta tulevaisuuteen vastaten sekä toteutunutta että lyhyemmän aikavälin ennustetta.

Tarkastelun ennustearvoa rajoittaa se, että nuorempien ja vanhempien ikäluokkien koulutustasoeroa tarkastellaan poikkileikkausaineistossa, jolloin esimerkiksi nuorten ikäluokkien koulutusrakenteessa tapahtuvat ennakoitavat muutokset eivät näy tarkastelussa. Suomessa hyvä ennustavuus seuraa siitä, että korkeasti koulutettujen osuus on nuorissa ikäluokissa vakiintunut jo 1990-luvun lopussa.

Eurostat-maiden tarkastelussa ikäluokkasuhteella ennustettu korkeasti koulutettujen määrän kasvu ei korreloi toteutuneen kasvun kanssa. Tämä selittyy pääosin sillä, että kor-

⁹ Osmo Kivinen, Juha Hedman & Päivi Kaipainen: Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet ja Suomen menestys koulutustasokilpailussa – OECD-tilastot evidenssipohjaisen politiikan lähteenä. Teoksessa ”Maailman osaavin kansa 2020 – Koulutuspolitiikan keinot, mahdollisuudet ja päämäärät”. Raportit ja selvitykset 2013:8, Opetushallitus

keasti koulutettujen osuus on nuorissa ikäluokissa jatkanut kasvuaan 2000-luvulla. Koska korkeasti koulutettujen osuus nuorissa on noussut, koko työikäisessä väestössä nousu on ollut nopeampaa kuin ennusteessa, joka olettaa osuuden nuorissa säilyvän ennallaan. EU28-maissa korkeasti koulutettujen määrän vuosikasvu on tämän seurauksena ollut 2010-luvulla noin 1,9 prosenttiyksikköä yli ennusteen.

Onkin hyvä huomata, että nuorempien ikäluokkien koulutusrakenteen muutostrendien jatkuminen tai pysähtyminen eri maissa vaikuttaa olennaisesti arvion lopputulokseen. Ikäluokkavertailuun perustuva arvio olettaa, että nuoremman ikäluokan koulutustasossa ei tapahdu muutoksia. Niiltä osin kuin nuoremmassa ikäluokissa tapahtunut koulutustason nousu jatkuu, se nostaa myös koko työikäisen väestön koulutustasoennustetta. EU2020-tavoitteiden tarkastelusta tiedetään, että valtaosassa Euroopan maita kasvu näyttää nuorissa ikäluokissa jatkuvan. Suomessa nuorten ikäluokkien koulutustaso on vakiintunut, joten Suomen osalta nuorten ikäluokkien koulutustason muutos ei muuta kokonaisarviota. Nuorten ikäluokkien koulutustason nousun jatkuminen muissa maissa kuitenkin vaikuttaa Suomen suhteelliseen sijoitukseen.

Suomen osalta kansainvälistä vertailua vaikeuttaa lisäksi se, että Suomessa suoritetaan tavoitesuoritusajaltaan varsin pitkiä korkea-asteen tutkintoja, koska opistoasteen koulutuksen lyhyet korkea-asteen tutkinnot ovat poistuneet. Monessa muussa OECD-maassa lyhyemmät korkea-asteen tutkinnot muodostavat merkittävän osan korkea-asteen koulutustarjonnasta. Osin tutkintojen pituudesta, mutta merkittävämmän opintojen aloittamisen viivästyttämisestä ja opintojen kestosta johtuen korkea-asteen tutkintoja suoritetaan Suomessa myös poikkeuksellisen iäkkäinä ja tutkinnonsuoritusikä näyttää nousseen 2000-luvulla. Tämä laskee korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuutta 25–34-vuotiaista, jota OECD-tarkastelussa pääasiallisesti käytetään.

OECD:n käyttämä 25–34-vuotiaiden ja 25–64-vuotiaiden ikäluokkien vertailu kertoo, että Suomessa korkeasti koulutettujen osuus on molemmissa hyvin samalla tasolla, eron ollessa vain 0,1 prosenttiyksikköä. Näin tarkasteltuna odotusarvo olisi, ettei korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus työikäisestä väestöstä tulisi enää nousemaan. Tuleva nousu näyttää näin tarkasteltuna nopeimmalta Etelä-Koreassa, jossa ero on yli 23 prosenttiyksikköä. Näin tarkasteltuna tarkastelussa olevasta 34 maasta kasvu tulee olemaan yli 5 prosenttiyksikköä 25 maassa.

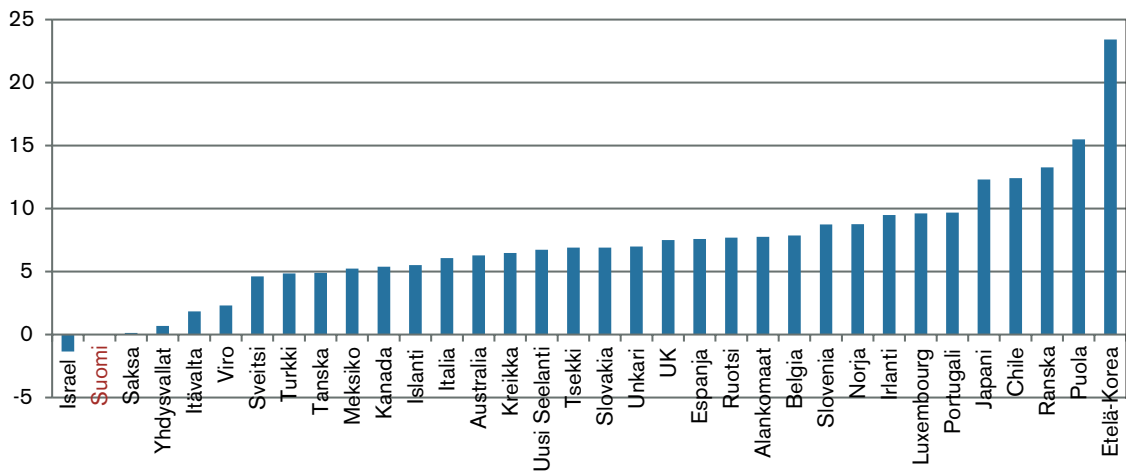
Nuorempia ikäluokkia voidaan myös verrata vanhimpiin ikäluokkiin, jotka tulevat nopeimmin poistumaan työiästä ja työmarkkinoilta. Tällöin vertailu kertoo koulutustason muutoksesta vanhemman ikäluokan korvautuessa nuoremmalla. Suomessa ero 25–34-vuotiaiden ja 55–64-vuotiaiden korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa on 8,1 prosenttiyksikköä, kun se OECD-maissa keskimäärin on 14,9 prosenttiyksikköä. Tässä tarkastelussa hyvin nopean tulevan kasvun maina erottuvat ne maat, joissa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on nuorissa ikäluokissa noussut voimakkaasti viimeisen 20 vuoden aikana. Näiden joukkoon kuuluvat Itä-Aasiassa nopean nousun kokeneet Etelä-Korea ja Japani, mutta myös Euroopan suurista maista Puola, Ranska ja Espanja. Muista pohjoismaista Tanskassa tuleva nousu olisi tällä tarkastelulla vain hieman Suomea nopeampaa, mutta Ruotsilla tuleva nousu olisi lähes ja Norjalla hieman yli kaksinkertainen Suomeen verrattuna.

Koska Suomessa tutkintoja suoritetaan kansainvälisesti iäkkäinä on pidetty parempana ikäluokkavertailuna 25–44-vuotiaiden vertaamista 55–64-vuotiaisiin. Kun tutkintojen verrattain korkea suorittamisikä tulee näin huomioiduksi, Suomen asema vertailussa paranee hieman. Tässäkin tarkastelussa Suomi jää huomattavasti jälkeen maista, joissa nuorten ikäluokkien koulutustaso on noussut nopeasti. Pohjoismaista Tanska jää Suomen taakse ja

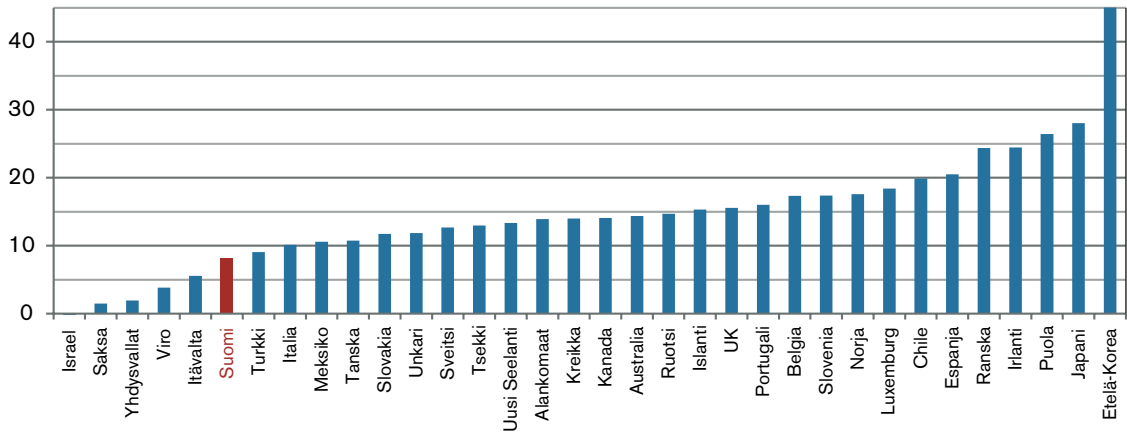
Ruotsin ja Norjan suhteellinen etumatka kapenee. Suomelle vertailu on edullinen paitsi nuorten ikäluokkien laajan tarkastelun, myös vanhempien ikäluokkien suppean tarkastelun ansiosta.

Kun arvioidaan odotettavissa olevaa kehitystä hieman pidemmällä aikavälillä, on poistuvaksi ikäluokaksi vertailussa laskettava myös 45–54-vuotiaat. Tällöin vertailun tulos on hyvin lähellä 25–34-vuotiaiden ja 55–64-vuotiaiden ikäluokkien vertailua. Prosenttiyksiköinä tarkasteltuna odotettavissa oleva korkeasti koulutettujen osuuden nousu jää pienemmäksi kuin 25–34- ja 55–64-vuotiaiden ikäluokkien vertailussa, mutta suhteellinen sijoitus nousee hieman paremmaksi. Eroa edelliseen tarkasteluun selittää se, että Suomessa 45–54-vuotiaiden ja 55–64-vuotiaiden välinen koulutustasoero on poikkeuksellisen suuri. Tämä vertailu antaisi odottaa pitkällä aikavälillä lähes 7 prosenttiyksikön nousua ja nousu olisi nopeampaa vain 25 muussa OECD-maassa. Tämän arvion tuottama koulutusaste on myös varsin lähellä kansallisten aineistojen perusteella arvioitua korkeasti koulutettujen osuutta vuonna 2020.

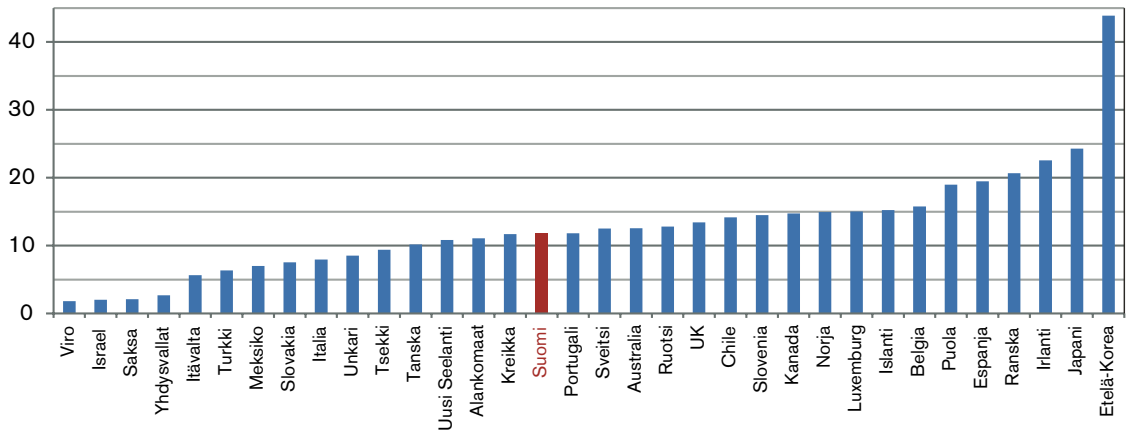
Jos 25–44-vuotiaiden keskimääräinen koulutustaso ennustaisi koko työikäisen väestön koulutustasoa vuonna 2020 myös muissa OECD-maissa, tulisi Suomen asema kansainvälisessä vertailussa olemaan hieman OECD-maiden keskitason yläpuolella. Tämä arvio on kuitenkin huomattavan epävarma, koska lähes kaikissa muissa OECD-maissa korkeasti koulutettujen osuus nuorissa ikäluokissa on nousussa, kun se Suomessa on vakiintunut ja kääntymässä laskusuuntaan. Jos korkeasti koulutettujen osuus nuorissa ikäluokissa jatkaa nousuaan muualla kuin Suomessa, Suomen sijoitus heikkenee vastaavasti myös koko työikäisen väestön koulutustasovertilussa. Jos nuorten ikäluokkien koulutustason nousu muissa OECD-maissa ei hidastu, ei korkeasti koulutettujen osuus Suomen työikäisestä väestöstä ylitä OECD-keskiarvoa vuonna 2030.

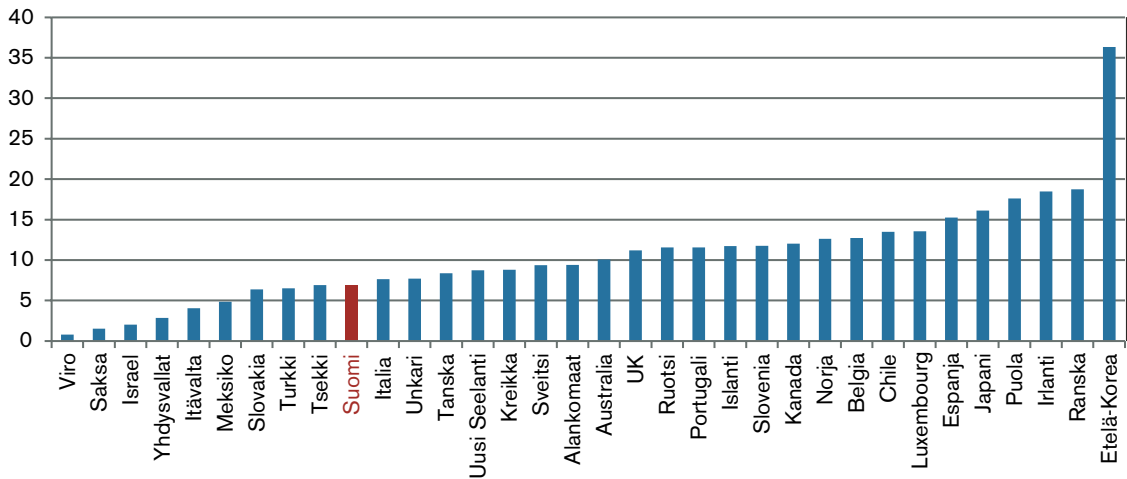
Kuvio 73. Korkeasti koulutettujen väestöosuuden ero 25–34-vuotiaat – 25–64-vuotiaat (2011)

Kuvio 74. Korkeasti koulutettujen väestöosuuden ero 25–34-vuotiaat – 55–64-vuotiaat (2011)

Kuvio 75. Korkeasti koulutettujen väestöosuuden ero 55–64-vuotiaat – 25–44-vuotiaat (2011)

Kuvio 76. Korkeasti koulutettujen väestöosuuden ero 45-64-vuotiaat – 25-44-vuotiaat (2011)

Koulutustasoerot eri ikäluokkien välillä Euroopassa

Käytettävissä olevan aineiston perusteella OECD-maiden osalta edellä esitetty vertailu perustuu puhtaasti koulutettujen ikäluokkaosuuksiin eikä huomioi ikäluokkien kokoeroja. Ikäluokkien kokoeroilla on kuitenkin huomattava vaikutus siihen, miten eri tavoin koulutetun työikäisen väestön määrä kehittyy.

Kehityksen suuntaa voidaan tarkastella myös vertaamalla työikäisiä ikäluokkia toisiinsa niin, että vanhempi ikäluokka edustaa poistuvaa työvoimaa ja nuorempi tulevaa työvoimaa. Näiden ryhmien erotus kertoo sen, mihin suuntaan ja millä nopeudella koulutustaso ja -rakenne ovat muuttumassa. Kun poistuvat ikäluokat ovat suurempia kuin työmarkkinoille tulevat ikäluokat, täytyy määrätyn tutkinnon suorittaneiden osuuden olla nuoremassa ikäluokassa korkeampi kuin poistuvassa ikäluokassa, jotta työmarkkinoille tulevat voisivat korvata työmarkkinoilta poistuvat.

Olettaen, että nuorten ikäluokkien koulutustasossa ei tapahdu olennaisia muutoksia, korvaussuhde kertoo siitä, kuinka nopeasti koulutusrakenne tulevaisuudessa muuttuu.

Eurostatin tilastojen perusteella koulutustason kehitystä voidaan arvioida OECD-maita tarkemmin, verraten eri tasoisen koulutuksen suorittaneiden määrää vanhemmassa ikäluokassa tutkinnon suorittaneiden määrään nuoremassa ikäluokassa.

Ikäluokkien vertailu voidaan tehdä usealla tavalla, joista seuraavassa esitetään kaksi. Ensimmäisessä tarkastelussa on verrattu keskimääräisen nuorten ikäryhmän tutkinnon suorittaneiden määrää keskimääräiseen vanhempaan ikäryhmään ja lopputulos kertoo siitä, kuinka monta tutkinnon suorittanutta nuorena ikäryhmässä on verrattuna vanhempaan ikäryhmään. Suhdeluvun ollessa 1 on tutkinnon suorittaneiden määrä keskimääräisessä nuorten ikäluokassa sama kuin keskimääräisessä vanhemmassa ikäluokassa. Suhdeluvun ollessa 2 on tutkinnon suorittaneita nuoria syntymävuotta kohti kaksi kertaa enemmän kuin vanhempia. Koska tämä tarkastelu kertoo vain ikäluokkien välisestä suhteesta, eikä koko työikäiseen väestöön kohdistuvasta muutoksesta, on lisäksi laskettu työikäisten tutkinnonsuorittaneiden muutosprosentti. Nuoremman ja vanhemman ikäryhmän keskimääräisten tutkinnonsuorittajien määrää vertaamalla on saatu tulos, jossa yhden vanhemman syntymävuosiryhmän korvaaminen nuoremmalla tuottaa määrätyn lisäyksen tai vähennyksen tutkinnon suorittaneiden määrässä. Tämä muutos on sen jälkeen suhteutettu 18–64-vuotiaiden tutkinnonsuorittaneiden määrään, saaden suhteellisen muutoksen nopeus.

Vertailu voidaan tehdä käyttäen useita ikäluokkia. Tarkastellessaan koulutustason nousupotentiaalia OECD tarkastelee pääsääntöisesti 25–34-vuotiaan ikäluokan koulutustason suhdetta koko työikäiseen väestöön (25–64-vuotiaat) tai suhteessa 55–64-vuotiaaseen ikäluokkaan. Kivinen et al. ovat esittäneet¹⁰, että ”suomalaisittain järkevään koulutustasovertailuun päästään siis vertaamalla vuosina 1946–1955 syntyneitä [55–64-vuotiaat] 1966–1985 syntyneisiin [25–44-vuotiaat].” Molemmissa tapauksissa nuorempi ikäluokka edustaa työmarkkinoille tulevia ja vanhempi työmarkkinoilta poistuvia ikäluokkia. Näiden ikäluokkavertailujen lisäksi seuraavassa tarkastellaan korkeasti koulutettujen 20–34- sekä 20–44-vuotiaiden suhdetta 55–64-vuotiaiden ikäluokkaan.

Tarkoituksenmukaisen ikäluokkavertailun valitsemisen kannalta ratkaisevaa on, mitä tehtävällä vertailulla halutaan mitata.

10 Osmo Kivinen, Juha Hedman & Päivi Kaipainen: Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet ja Suomen menestys koulutustasokilpailussa – OECD-tilastot evidenssipohjaisen politiikan lähteenä. Teoksessa ”Maailman osaavin kansa 2020 – Koulutuspolitiikan keinot, mahdollisuudet ja päämäärät”. Raportit ja selvitykset 2013:8, Opetushallitus

OECD-vertailussa lähtökohta on, että 25–34-vuotias ikäluokka on pitkälti saavuttanut sen koulutustason, jonka se tulee saavuttamaan, joten se kuvaa suhteellisen luotettavasti sitä tasoa, jota kohti koko työikäisen väestön koulutustaso on nousemassa. Kivisen et al. arvioissa Suomen osalta pitää tarkastella laajempaa ikäryhmää, koska korkea-asteen tutkinnot suoritetaan Suomessa kansainvälisesti vertaillen iäkkäinä. Tällöin nuorimpien ikäluokkien koulutustaso ei Suomessa edusta vertailukelpoisesti ikäluokan työikänsä aikana saavuttamaa koulutustasoa.

Käytettäessä Kivisen et al. käyttämää vertailuikäryhmää on kuitenkin huomattava, että tutkinnon suorittamisiällä on myös vaikutus koko työikäisen väestön koulutustasoon. Jos puolet ikäluokasta suorittaisi tutkinnon X 25-vuotiaana, nousee tutkinnon X suorittaneiden osuus 25–64-vuotiaista ennen pitkää puoleen koko väestöstä. Jos sama tutkinto suoritettaisiin 35-vuotiaana, osuus nousee 37,5 prosenttiin. Saavuttaakseen saman tilanteen, jossa tutkinnon suorittaneiden osuus on 50 prosenttia 25–64-vuotiaista, tulisi keskimäärin 35-vuotiaana tutkinnon suorittavia olla 2/3 ikäluokasta, eli tutkintoja tulisi suorittaa vuosittain kolmanneksen enemmän kuin jos samat tutkinnot suoritettaisiin 25-vuotiaana.

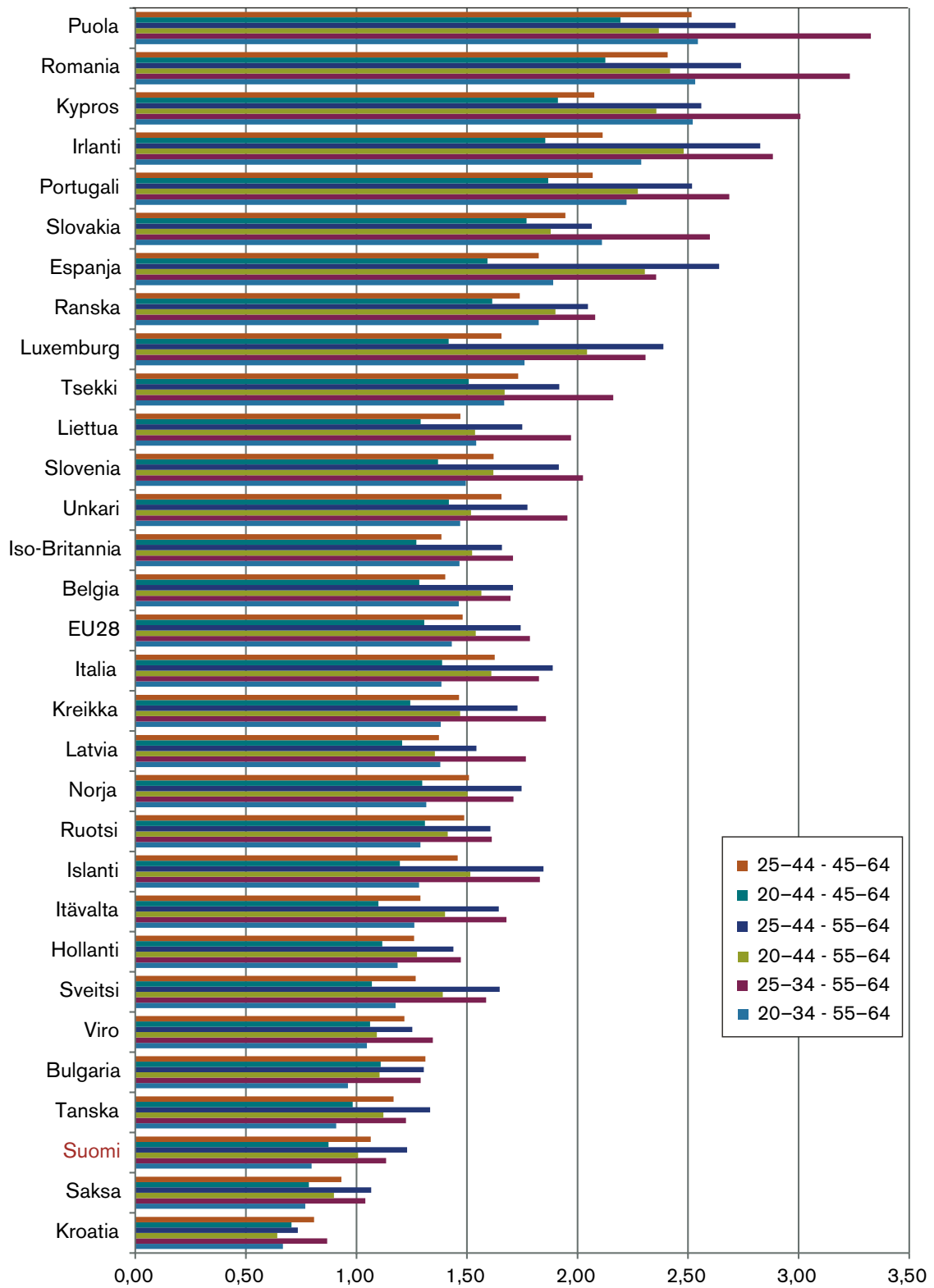
Edellisestä seuraa, että jos nuoria ikäryhmiä kuvaava tarkastelu ulotetaan suhteellisen vanhoihin ikäluokkiin, tulisi vertailussa jollakin tavoin huomioida tutkintojen suorittaneiden osuus myös nuoremmassa ikäluokassa, jos vertailun tavoitteena on verrata odotettavissa olevaa koko työikäisen väestön koulutustasoa.

Myös vanhemmissa ikäryhmissä ikäluokan koulutustasoa voidaan tarkastella suppeamman 55–64-vuotiaan ikäluokan ja toisaalta laajemman 45–64-vuotiaan ikäluokan avulla. Tarkastelujen ero liittyy ensisijaisesti siihen, kuinka pitkällä aikavälillä odotettavissa olevaa koulutusrakenteen kehitystä halutaan ennakoita. 55–64-vuotiaat tulevat poistumaan työstä viimeistään 2020-luvun alkuvuosina, joten heitä nuorempiin ikäluokkiin suhteuttava vertailu kuvaa kehitystä 2010-luvun loppuun saakka. Vastaavasti nuorten ikäluokkien vertaaminen 45–64-vuotiaaseen ikäryhmään kertoo enemmän vuoteen 2030 mennessä odotettavissa olevasta koulutustason muutoksesta. Jos vanhempia ikäluokkia tarkastellaan 45–64-vuotiaana joukkona, myös nuorissa ikäluokissa on syytä tarkastella laajempaa ikäjoukkoa, eli 20–44- tai 25–44-vuotiaita.

Suomen koulutustason nousun suhteellisen nopeuden kannalta kaikki kuusi näin muodostavaa ikäluokkavertailua tuottavat saman lopputuloksen. Suomessa korkeasti koulutettujen määrän odotettavissa oleva kehitys on Eurostat-maiden kolmanneksi hitain, korkeasti koulutettujen määrän kasvaessa hitaammin vain Kroatiassa ja Saksassa.

Suomen osalta luvut näyttävät parhailta silloin kun verrataan 25–44-vuotiaista ikäluokkaa 55–64-vuotiaaseen ikäluokkaan. Tämä johtuu kolmesta syystä. Vertailun ulkopuolelle jääneessä 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä korkeasti koulutettujen osuus on alhainen ja Suomessa, jossa tutkinnot suoritetaan suhteellisen iäkkäinä, erityisen alhainen. Samasta syystä 35–44-vuotiaiden sisällyttäminen vertailuun parantaa Suomen suhteellista asemaa. Vanhojen ikäryhmien tarkastelussa Suomen asemaa vertailussa parantaa se, että 45–54-vuotias ikäluokka on vertailun ulkopuolella. 55–64-vuotiaat ovat selvästi harvemmin suorittaneet korkea-asteen tutkinnon kuin 45–54-vuotiaat, joten heidän vertaamisensa nuoriin ikäluokkiin tuottaa suuremman kasvuennusteen kuin koko 45–64-vuotiaan ikäluokan vertaaminen nuorempiin.

Tästä huolimatta odotettavissa oleva koulutustason nousu on Suomen kannalta edullisimmassa tarkastelussa eurooppalaisittain poikkeuksellisen hidasta. Sen lisäksi, että vain kahdessa maassa kasvu on Suomea hitaampaa, on kasvu suuressa osassa maita huomattavasti nopeampaa kuin Suomessa. 24 maassa vertailun 31 maasta näin arvioitu koulutustason nousu on yli 2,5 kertaa nopeampaa kuin Suomessa ja 11 maassa yli 4 kertaa nopeampaa kuin Suomessa.

Kuvio 77. Nuorten korkeasti koulutettujen määrä suhteessa iäkkäisiin korkeasti koulutettuihin (2013)

Myös tarkasteltaessa korkeasti koulutetun väestön muutosnopeutta kaikki kuusi ikäluokkavertailua tuottavat saman lopputuloksen. Suomessa korkeasti koulutettujen määrän odotettavissa oleva kehitys on Eurostat-maiden kolmanneksi hitain, korkeasti koulutettujen määrän kasvaessa hitaammin vain Kroatiassa ja Saksassa.

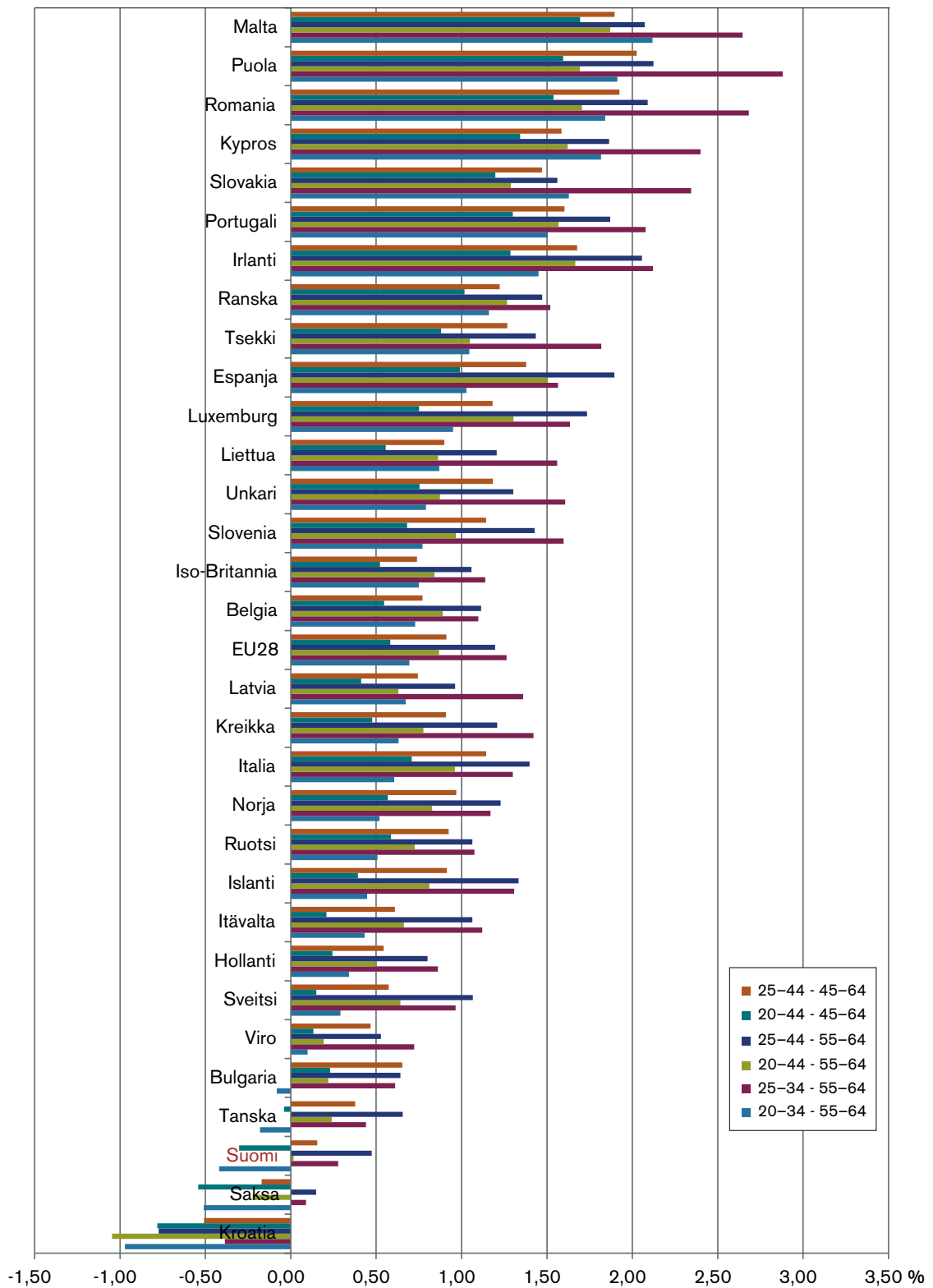
Suomen osalta luvut näyttävät parhailta silloin kun verrataan 25–44-vuotiaista ikäluokkaa 55–64-vuotiaaseen ikäluokkaan. Tämä johtuu kolmesta syystä. Vertailun ulkopuolelle jääneessä 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä korkeasti koulutettujen osuus on alhainen ja Suomessa, jossa tutkinnot suoritetaan suhteellisen iäkkäinä, erityisen alhainen. Samasta syystä 35–44-vuotiaiden sisällyttäminen vertailuun parantaa Suomen suhteellista asemaa. Vanhojen ikäryhmien tarkastelussa Suomen asemaa vertailussa parantaa se, että 45–54-vuotias ikäluokka on vertailun ulkopuolella. 55–64-vuotiaat ovat selvästi harvemmin suorittaneet korkea-asteen tutkinnon kuin 45–54-vuotiaat, joten heidän vertaamisensa nuoriin ikäluokkiin tuottaa suuremman kasvuennusteen kuin koko 45–64-vuotiaan ikäluokan vertaaminen nuorempiin.

Tästä huolimatta odotettavissa oleva koulutustason nousu on Suomen kannalta edullisimmassa tarkastelussa eurooppalaisittain poikkeuksellisen hidasta. Sen lisäksi, että vain kahdessa maassa kasvu on Suomea hitaampaa, on kasvu suuressa osassa maita huomattavasti nopeampaa kuin Suomessa. 24 maassa vertailun 31 maasta näin arvioitu koulutustason nousu on yli kaksi kertaa nopeampaa kuin Suomessa ja viidessä maassa yli 4 kertaa nopeampaa kuin Suomessa.

Huomionarvoista on, että monet niistä maista, jotka ovat jo nousseet Suomen rinnalle tai ohi korkeasti koulutettujen työikäisten osuudessa, näyttävät jatkavan voimakasta kasvuaan myös tulevaisuudessa. Niissä viidessä maassa, joissa korkeasti koulutettujen osuus työikäisistä on Suomea korkeampi, korkeasti koulutettujen määrä kasvaa Suomelle edullisimmassa vertailussa keskimäärin 2,8-kertaisella vauhdilla Suomeen verrattuna.

Verrattaessa 25–44-vuotiaita 45–64-vuotiaisiin, mikä kuvaa paremmin 2020-luvulla odotettavissa olevaa tilannetta, vertailu on Suomelle selvästi epäedullisempi. 28 maassa 31 maasta kasvuvauhti on yli kaksinkertainen Suomeen verrattuna, 22 maassa yli 5-kertainen ja kuudessa maassa yli 10-kertainen. Niissä viidessä maassa, joissa korkeasti koulutettujen osuus työikäisistä on Suomea korkeampi, korkeasti koulutettujen määrä kasvaa Suomelle edullisimmassa vertailussa keskimäärin 6,6-kertaisella vauhdilla Suomeen verrattuna.

Ikäluokkien kokosuhteiden tarkastelun perusteella on odotettavissa, että Suomessa korkeasti koulutettujen määrä ja osuus työikäisistä kasvaa huomattavasti vähemmän kuin muissa eurooppalaisissa maissa. Myös maissa, joissa korkeasti koulutettujen osuudet ovat korkeampia kuin Suomessa, korkeasti koulutettujen määrän kasvu jatkuu huomattavasti Suomea nopeampana ja ero tulee kasvamaan 2020-luvulle saavuttaessa.

Kuvio 78. Korkeasti koulutettujen määrän kasvuvauhti 2013

Yhteenveto tulevasta kehityksestä

Tulevaa koulutusrakenteen kehitystä voidaan arvioida monin tavoin.

1990-luvun alusta 2000-luvun alkuvuosiin Suomi on useilla mittareilla sijoittunut koulutustasoltaan korkeimpien maiden joukkoon. Muissa kehittyneissä maissa tapahtunut koulutustason nousu on jo 2000-luvulla nopeasti kaventanut eroa muihin kehittyneisiin maihin ja nuorissa ikäluokissa suomalaisten koulutustaso on keskimääräisen kehittyneen maan tasolla.

Suomen asema koulutustasovertailussa näyttää tulevaisuudessa vahvalta jos oletetaan, että koulutustaso jatkaa nousuaan. Toteutuneeseen kehitystrendiin perustuvissa ennusteissa Suomen koulutustaso tulee nousemaan vielä pitkään. Jos trendin perusteella arvioitu koulutustason nousu jatkuisi, tulisi Suomen asema kansainvälisessä vertailussa säilymään lähivuosisikymmeninä säilymään varsin vakaana.

Kansallisen aineiston perusteella me tiedämme trendin katkenneen ja nuorten ikäryhmien koulutustason vakiintuneen 1990-luvun lopussa. Tehtyjen koulutustarjontaa koskevien päätösten perusteella nuorten ikäryhmien koulutusrakenteen ei ole syytä odottaa muuttuvan jatkossakaan. Koulutustason trendinomainen, tuolloin yli 50 vuotta jatkunut nousu hidastuu olennaisesti kun eläkkeelle siirtyvien ikäluokkien koulutustaso nousee lähelle nuorten, työmarkkinoille siirtyvien ikäluokkien koulutustasoa. Tämän seurauksena Suomi tulee 2010- ja 2020-luvuilla kuulumaan niihin harvoihin kehittyneisiin maihin, joissa väestön koulutustason nousu käytännössä pysähtyy. Euroopassa samaan joukkoon kuuluvat Kroatia, Saksa ja Tanska, Euroopan ulkopuolella erityisesti Yhdysvallat ja Israel.

Nuorten ikäluokkien että koko työikäisen väestön koulutustason noustessa varsin nopeasti Euroopassa ja OECD-maissa suomalaisten suhteellinen asema kansainvälisessä vertailussa tulee muuttumaan olennaisesti. Jos ennusteessa oletetaan, että nuorten ikäluokkien koulutustaso vakiintuisi 2010-luvulla myös kaikissa muissa Euroopan maissa, Suomen työikäisten koulutustaso tulee vuonna 2030 olemaan hieman korkeampi kuin Euroopassa keskimäärin.

Todennäköistä kuitenkin on, että myös nuorten ikäluokkien koulutustaso tulee Euroopassa jatkamaan nousuaan vielä 2020-luvulle saakka. Tästä seuraa, että Euroopassa työikäisen väestön koulutusrakenteen vakiintuneen aikaisintaan 2050- ja 2060-lukujen vaihteessa, noin 40 vuotta myöhemmin kuin Suomessa. Vakiintuminen tulee tapahtumaan olennaisesti Suomea korkeammalla koulutustasolla.

Vuoteen 2030 ulottuvan tarkan koulutustasoennusteen laatiminen ei ole käytettävissä olevilla aineistoilla ollut mahdollista. Jos oletetaan, että nuorten ikäryhmien koulutustaso jatkaa nousuaan Euroopassa, voi Suomi sijoittua vuonna 2030 koko työikäisen väestön koulutustason eurooppalaisessa vertailussa varsin lähelle EU28-maiden keskiarvoa. Se, sijoittuuko Suomi työikäisen väestön koulutustasossa EU28-keskiarvon alapuolelle, riippuu siitä, kuinka voimakkaana koulutustason nousu nuorissa ikäluokissa jatkuu muualla Euroopassa.

Joka tapauksessa nuorten 25–34-vuotiaiden ja 30–34-vuotiaiden ikäluokkien koulutustaso on noussut lähes kaikissa Euroopan maissa selvästi 2000-luvulla. Tästä seuraa, että ilman koulutustarjonnan merkittävää vähentämistä jatkaa ennusteessa käytetyn 25–44-vuotiaan väestön koulutustaso nousuaan vähintään 2020-luvun puoliväliin saakka. Nuorten ikäluokkien koulutustason vakiintuminen nopealla aikajaksolla edellyttäisi valtaosassa Euroopan maita koulutustarjonnan hyvin merkittäviä leikkauksia. Tätä ei voida pitää realistisena.

Todennäköisenä voidaan pitää, että vuoteen 2030 mennessä suomalaisen työikäisen väestön koulutustaso on varsin lähellä EU-maiden ja OECD-maiden keskiarvoa, varsin todennäköisesti hieman niiden alapuolella.

Huomioita koulutustason kansainvälisestä vertailusta

Monissa yhteiskuntien kilpailukykyä arvioivissa mittauksissa käytetään koulutuksen kuvaamiseen mittareita, jotka antavat suomalaisten koulutustasosta hyvin erilaisen kuvan kuin edellä esitetty väestön koulutusrakennetta kuvaava aineisto. Nämä mittarit kuvaavat usein koulutuksen tarjontaa, koulutukseen osallistumista sekä odotettua koulutuksen suorittamista. Aineistojen tuottama erilainen kuva seuraa pitkälti siitä, että mittareilla mitataan eri asioita. Osin ongelmia seuraa siitä, että koulutusjärjestelmien erot tuottavat vääristymiä tuloksissa.

Korkeakoulutetut ja korkeasti koulutetut

Väestön koulutustason kansainvälistä vertailua vaikeuttavat koulutusjärjestelmien väliset erot. Käytännössä eroista seuraa, että kansainvälinen koulutustasoluokittelu on pääosin tapahtunut varsin karkealla tasolla ja suuri osa aineistosta on jaettu perusasteen koulutukseen, joka usein sisältää alemman toisen asteen koulutuksen, toisen asteen koulutukseen ja korkea-asteen koulutukseen. Tarkemmissa luokituksissa on usein yhteismitallisuusongelmia, jotka osin tulevat helpottamaan kun kansainvälisen ISCED-koulutusluokituksen mukaiset aineistot alkavat valmistua vuoden 2014 lopusta alkaen.

Väestön koulutustasoa tarkasteltaessa kansainvälisen vertailun tilastointiin liittyvä perusongelma on läsnä myös kansallisten aineistojen tarkastelussa ja tulokinnassa. Jo nykyistä koulutusjärjestelmää tarkasteltaessa joudutaan tilastollisessa tarkastelussa tekemään paljon rajauksia, koska tarkkaa tietoa ei ole riittävässä määrin saatavilla. Tutkinnot kuvaavat tuottamaansa osaamista väistämättä varsin karkealla tasolla ja eri alojen välillä on usein eroja opiskeluun käytetyssä ajassa. Esimerkiksi ylempiä korkeakoulututkintoja pidetään kuitenkin samantasoisina, vaikka opiskelijat opiskelisivatkin jollakin alalla enemmän kuin toisella. Sisältöjen vaativuuden mittaaminen vaadittavasta työmäärästä erotettavalla tavalla on vielä vaativampaa, koska vaativuudelle ei ole helposti esitettävissä työmäärästä riippumatonta mittaria.

Kansallisessakin aineistossa koko väestön koulutustason tarkastelua vaikeuttaa tämän lisäksi koulutusjärjestelmän muuttuminen ajassa. Työikäisessä väestössä on samaan aikaan hyvin eri aikaan tutkintoja suorittaneita henkilöitä ja eri aikoina, erilaisilla tutkintorakenteilla suoritettuja tutkinnot on välttämätöntä sisällyttää yhtenäiseen luokitukseen, jolla koko väestön koulutustasoa voidaan kuvata.

Perusasteen ja toisen asteen välinen rajanveto on usein myös kansainvälisessä vertailussa vain vähän kiistanalainen, mutta korkea-asteen koulutukseen liittyvät erot herättävät usein Suomessa keskustelua. Keskustelun taustalla on Suomessa 1990-luvulla tapahtunut ammattikorkeakoulu-uudistus, jonka yhteydessä aiemmat opistotason tutkinnot uudistettiin ammattikorkeakoulututkinnoiksi. Muutos oli tilastollisesti merkityksellinen, koska se muutti muutoksen kohteena olleen koulutuksen asemaa korkea-asteen koulutuksen sisällä. Opistoasteen koulutus oli ns. alimman korkea-asteen koulutusta, mutta ei korkeakoulutusta. Kansainvälisessä luokituksessa se on sisällytetty luokkaan ISCED 5B. Ammattikorkeakoulutus taas on laskettu korkeakoulutukseksi ja sisältyy kansainvälisessä luokituksessa luokkaan ISCED 5A. Tutkintojen hieman pidentyessä ne siirtyivät luokasta 5B luokkaan 5A.

Muutoksesta seuraa, että vaikka 1990-luvun puolivälin jälkeen korkeasti koulutettujen osuus nuorissa ikäluokissa on ollut hyvin vakiintunut, korkeakoulutettujen määrä on noussut voimakkaasti opistotutkinnon suorittaneiden asteittain korvautuessa ammattikorkeakoulutetuilla.

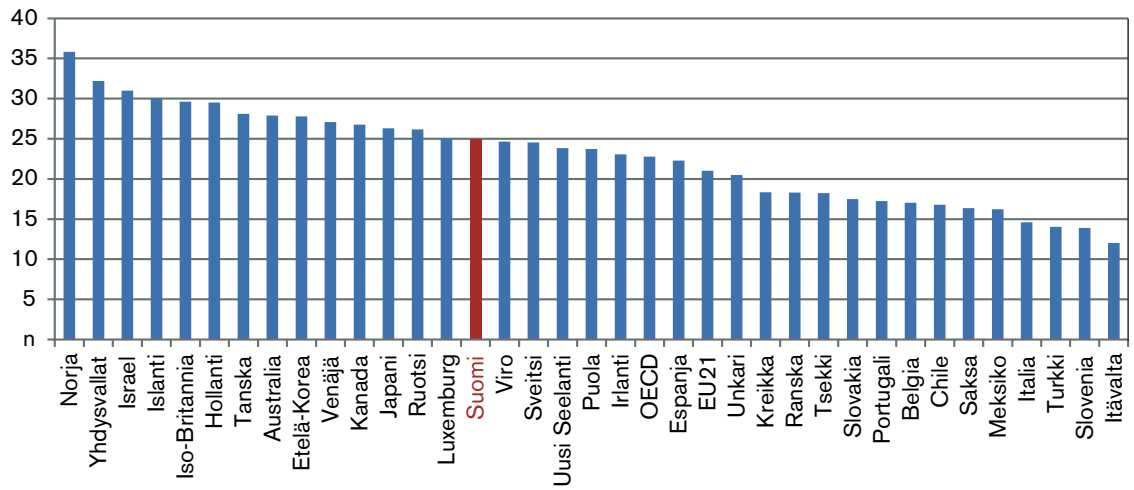
Jos kansainvälinen vertailu rajoitetaan korkeakoulutettuihin, Suomen asema työikäisen väestön kansainvälisessä vertailussa heikkenee selvästi. Tämä johtuu siitä, että opistoasteen tutkinnon suorittaneet muodostavat hyvin merkittävän osan korkeasti koulutetuista kaikissa yli 35-vuotiaissa ikäryhmissä ja osuus on koko työikäisessä väestössä yhä kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen suuri. 35–44-vuotiaista korkeasti koulutetuista neljännes on yhä opistoasteen tutkinnon suorittaneita ja 45–64-vuotiaista vastaava osuus on yli 50 %.

25–34-vuotiaassa ikäryhmässä, jossa opistoasteen tutkinnon suorittaneet ovat suurelta osin jo poistuneet ikäryhmästä, Suomi menestyy korkeakoulutettuihin rajatussa kansainvälisessä vertailussa odotetusti paremmin kuin koko korkea-asteen kattavassa vertailussa, koska lyhyemmän tutkinnon suorittaneiden osuus on meillä ikäluokassa hyvin alhainen, noin 2 prosenttiyksikköä. On kuitenkin syytä huomata, että nuorten ikäluokkien koulutustasoa voimakkaasti nostaneet maat, kuten Iso-Britannia ja Puola ohittavat Suomen tässäkin tarkastelussa.

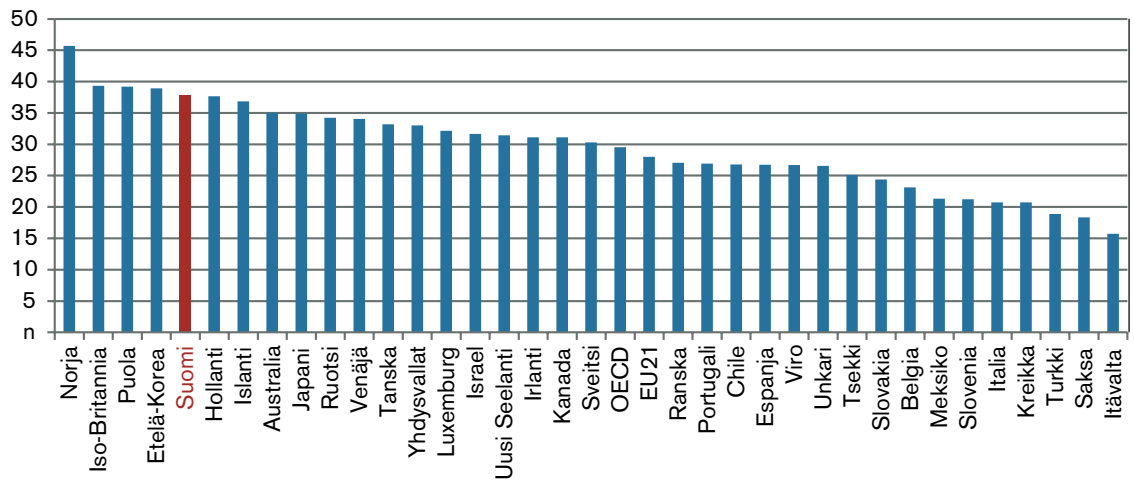
Tarkasteltaessa kaikkia korkeasti koulutettuja, työikäisen väestön koulutustaso on Suomessa korkea, mutta suhteellinen asema on heikentynyt ja heikentymässä, koska koulutustason nousu on meillä nuorissa ikäluokissa käytännössä pysähtynyt ja on työikäisessä hidastunut ja lähes pysähtymässä 2020-luvun alkuun mennessä. Jos tarkastelu ositetaan kattamaan vain korkeakoulutus, Suomen asema kansainvälisessä vertailussa näyttääkin siltä, että kuulumme keskikastiin, mutta asemamme on hitaasti paranemassa, kun opistoasteen tutkinnon suorittaneet korvautuvat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla.

Kansallisen aineiston perusteella opistoasteen ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden välillä ei ole kuitenkaan olennaista eroa palkkatasossa tai työllisyysasteessa. Tämä puoltaisi tulkintaa, että ammattikorkeakoulu-uudistus ei ole johtanut koulutustason erittäin huomattavaan nousuun, kuten korkeakoulutettuihin rajattu tarkastelu antaisi ymmärtää.¹¹

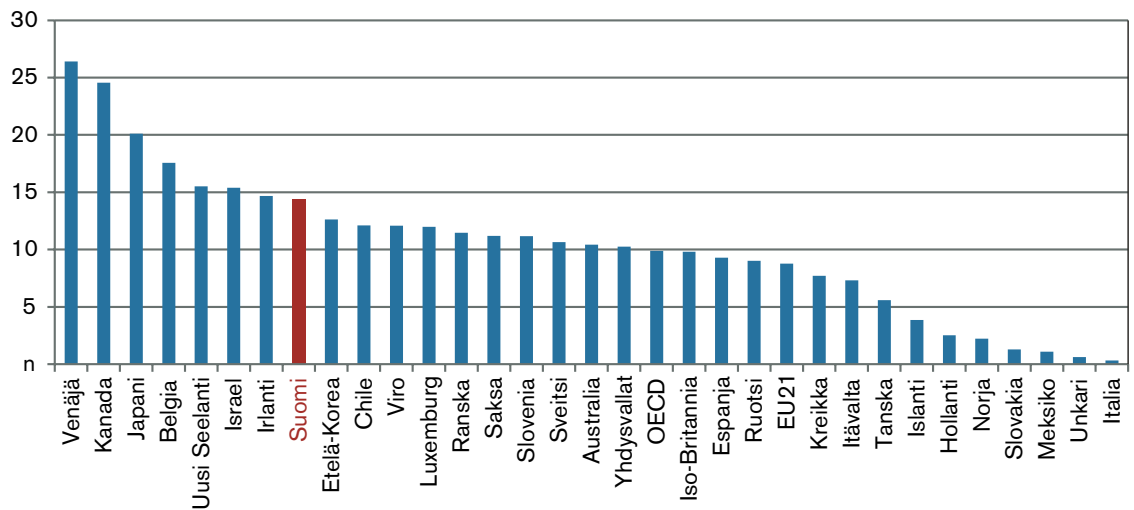
11 Kts. Korkeasti koulutetun väestön kehitys...

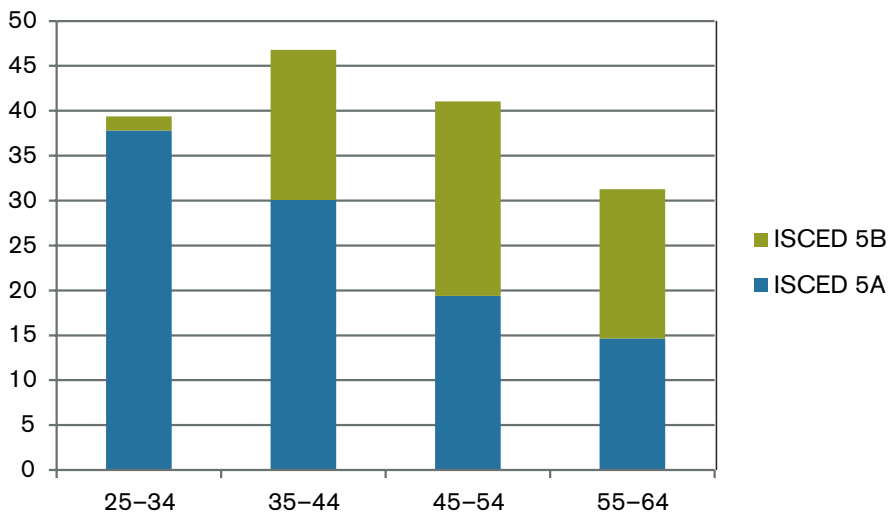
Kuvio 79. Korkeakoulutettujen (ISCED 5A) osuus 25–64-vuotiaista OECD-maissa (2011)

Kuvio 80. Korkeakoulutettujen (ISCED 5A) osuus 25–34-vuotiaista OECD-maissa (2011)

Kuvio 81. Alimman korkea-asteen tutkinnon (ISCED 5B) suorittaneiden osuus 25–64-vuotiaista OECD-maissa (2011)

Kuvio 82. Alin korkea-aste ja korkeakoulutetut Suomessa 2011 (OECD)

Aloittamisaste, läpäisyaste ja valmistumisaste

OECD käyttää koulutusjärjestelmien vertailuun myös kolmea tiiviisti toisiinsa liittyvää käsitettä: aloittamisastetta (entry rate), läpäisyastetta (completion rate) ja valmistumisastetta (graduation rate).

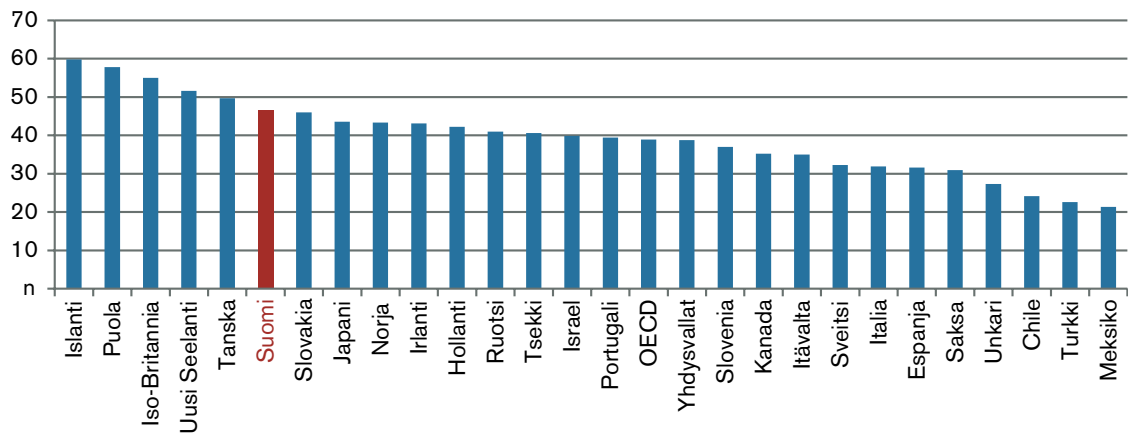
Aloittamisasteella viitataan siihen, kuinka suuri osa ikäluokasta aloittaa tietyn tasoiset opinnot, läpäisyasteella siihen, kuinka suuri osa aloittaneista valmistuu ja valmistumisasteella siihen, kuinka suuri osa ikäluokasta valmistuu koulutuksesta.

Kaikkia kolmea mittaria laskettaessa aineiston saatavuus vaikuttaa laskentaan. Niissä maissa, joissa tieto on saatavilla, lasketaan ensimmäistä kertaa opinnot aloittavia, henkilötasolla seurattua läpäisyä ja ensimmäisen tutkinnon suorittaneita. Aineistoeroilla ja puutteilla, mm. tiedoilla ulkomaalaisista opiskelijoista saattaa olla vaikutusta vertailussa.

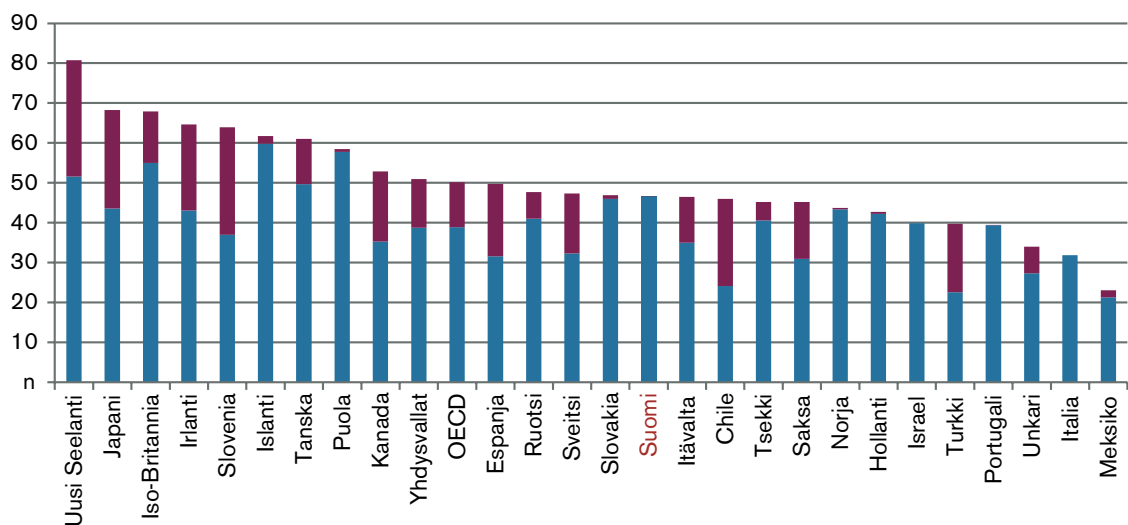
Tietopuutokset näyttäivät osittain vaikuttavan aineiston luotettavuuteen. Aineistolla pyritään mittaamaan ensimmäisen tutkinnon suorittamista, ja toisen asteen koulutuksen valmistumisaste on ollut Suomessa lähes koko ajan yli 90 % vuodesta 1995 lähtien, 2000-luvulla keskimäärin 92,2 %. Tästä huolimatta perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus ei missään 5-vuotiskäluokassa ylitä kansallisessa aineistossa 86,8 prosenttia. Valmistumisaste näyttäisikin tuottavan lievän yliarvion saavutettavasta koulutustasosta.

Korkea-asteen koulutuksessa valmistumisaste näyttää tuottavan Suomen osalta suhteellisen hyvin kansallista tietopohjaa vastaavan arvion saavutettavasta koulutustasosta, mutta kokonaiskuvaan tilanteesta vaikuttaa voimakkaasti ammattikorkeakoulu-uudistus, jonka seurauksena kaikki Suomessa suoritettavat korkea-asteen tutkinnot ovat korkeakoulututkintoja. Jos tarkastelu rajoitetaan korkeakoulutukseen, Suomi sijoittuu 46,6 prosentillaan vertailussa kohtuullisesti, vaikka jää selvästi jälkeen esimerkiksi Islannista (59,8 %), Puolasta (57,8 %) ja Iso-Britanniasta (55,0 %).

Kun tarkastelu laajennetaan koskemaan koko korkea-astetta, kuva muuttuu ja odotettu valmistumisaste jää Suomessa alle OECD-keskiarvon. Kahden koulutuslajin yhteenlasketut valmistumisasteet eivät tosin huomioi sitä, että osa ISCED 5B –koulutuksen suorittaneista voi myöhemmin jatkaa ISCED 5A –koulutuksen. Jos tällaiseen moninkertaiseen koulutukseen osallistuu OECD-maiden ISCED 5B –koulutuksen suorittaneista alle kolmannes, jää Suomi alle OECD-keskiarvon koko korkea-asteen koulutuksen huomioivassa valmistumisasteessa.

Kuvio 83. Korkeakoulutuksen (ISCED 5A) valmistumisaste OECD-maissa (2011)

Kuvio 84. Korkea-asteen koulutuksen (ISCED 5A+5B) valmistumisaste OECD-maissa (2011)

Osallistumisaste

World Economic Forumin kilpailukykymittauksissa korkea-asteen koulutuksen keskeinen kriteeri on ollut korkea-asteen koulutukseen osallistumisaste (gross enrolment ratio/rate), joka Suomessa on ollut yli 90 prosenttia vuodesta 2005 lähtien.

Koko maailmassa Suomen ohi tällä mittarilla nousevat vuonna 2012 vain Etelä-Korea ja Yhdysvallat, joissa osuudet ovat olleet hieman Suomea korkeammat. Aiempina vuosina 2000-luvulla ohi nousevat myös Kreikka yli 110 prosentillaan ja useana vuonna Kuuba parhaimmillaan lähes 120 prosentin osuudellaan. Aineistossa on suurta vuosittaista vaihtelua, mutta vuosien 1999–2012 keskiarvossa Suomi sijoittuu vertailussa toiseksi Etelä-Korean jälkeen.

Mittari on vertailukäytössä ongelmallinen, koska se lasketaan jakamalla korkea-asteen opiskelijoiden määrä edellisen 5 vuoden aikana toisen asteen koulutuksen päättymisiään ohittaneiden nuorten määrällä. Mittari siis käytännössä olettaa, että korkea-asteen koulutukseen siirrytään suoraan toisen asteen koulutuksen jälkeen ja mittaa sitä osuutta ajasta, jonka nuori keskimäärin korkeakoulutuksessa viettää. Prosentin noustessa yli sadan vuosia on keskimäärin enemmän kuin viisi. Mittaustavasta seuraa kuitenkin useita virhelähteitä.

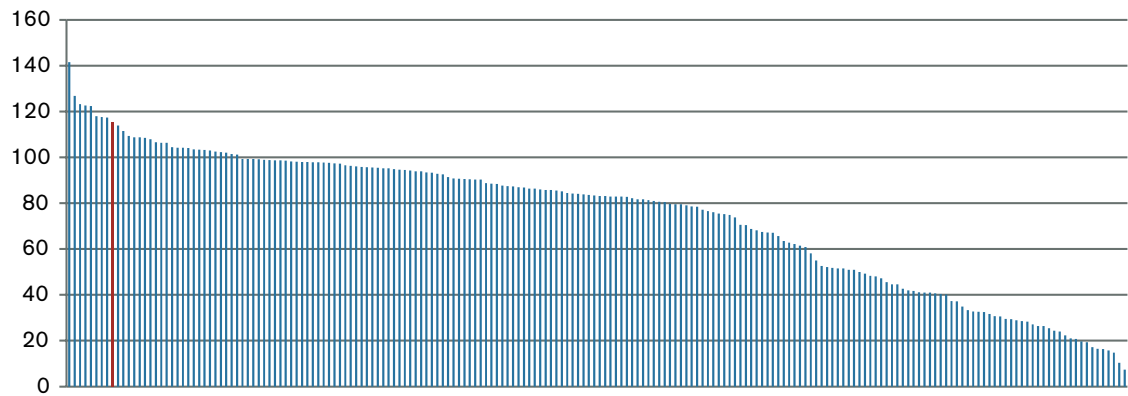
Mittari on hyvin herkkä koulutuksen kestolle. Kokonaisopiskelijamäärä heijastaa suoraan oppilaitoksessa vietettyä aikaa eikä sitä ole korjattu esimerkiksi tutkinnon tavoitteellisella suoritusajalla, jolloin opintojen viivästyminen nostaa osallistumisastetta. Esimerkiksi yliopistoissa on Suomessa ollut vuoden 2005 jälkeen noin 150 000–160 000 perustutkinto-opiskelijaa, vaikka uusia opiskelijoita on ollut vuosittain noin 20 000. Käytännössä keskimääräinen perustutkinto-opiskelija onkin läsnä yli seitsemän vuotta. Samalla opiskelijoiden osuudella osallistumisaste on kaksinkertainen verrattuna järjestelmään, jossa tutkinnot suoritettaisiin keskimäärin 3,5 vuodessa.

Kokonaisopiskelijamäärä tuottaa harhaisen ennusteen, jos luvut sisältävät moninkertaista koulutusta, jossa samalla henkilöllä voi olla opinto-oikeus useassa korkeakoulussa. Tällöin se, että korkeakouluopiskelijoilla on keskimäärin 1,5 opiskelupaikkaa korkeakoulussa, tuottaa 1,5-kertaisen osallistumisasteen, vaikka opiskelijoiden määrä ei muutu. Esimerkiksi Suomessa yliopistojen em. 20 000 aloituspaikasta noin 7 000 suuntautuu henkilöille, jotka ovat aiemmin suorittaneet korkeakoulututkinnon tai joilla on jo tutkinnon suoritusoikeus korkeakoulussa.

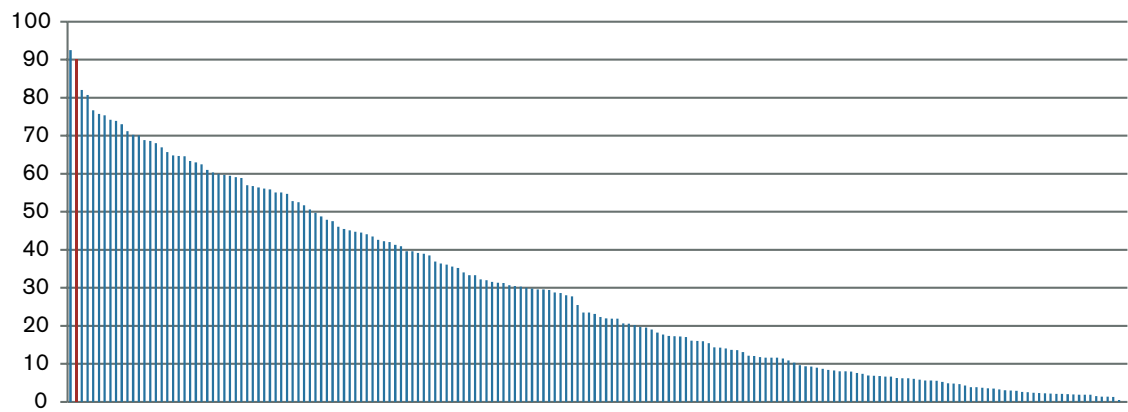
Tuloksiin voi myös vaikuttaa ikäluokkien kokoero, jos korkeakouluopintoihin osallistuva joukko on eri-ikäinen kuin juuri toisen asteen päättänyt joukko. Suomessa vaikutus on suhteellisen pieni, vaikka korkeakouluopiskelijoiden ikäluokat ovatkin hieman suurempia kuin toisen asteen koulutuksen juuri päättäneet ikäluokat.

Mittaustavan ongelmat näkyvät hyvin myös toisen asteen koulutuksessa, jonka osallistumisaste on vuosina 1999–2012 ollut alimmillaankin yli 107 % ja korkeimmillaan yli 130 %. Tämä ei ole vaikuttanut mitenkään siihen, että toisen asteen tutkinnon on Suomessa suorittanut parhaimmillaan 86,8 % ikäluokasta, eikä tilanne ole nuorissa ikäluokissa parantunut 1980-luvun puolivälin jälkeen.

Edellä esitetyt tekijät selittävät sitä, että osallistumisaste ennustaa heikosti saavutettavaa koulutustasoa, eikä korreloi korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden nuorten ikäluokasuuden kanssa. Vertailussa menestyy hyvin jos suoritettavat tutkinnot ovat pitkiä, moninkertainen koulutus on laajaa ja niiden suorittaminen viivästyy. Mittaamalla koulutuksessa olemista osallistumisaste kuvaa jollakin tarkkuudella yhteiskunnan koulutukseen tekemiä panostuksia, käytännössä koulutuksessa vietettyä aikaa. Sen sijaan se ei kuvaa panostusten tuloksena syntyvää koulutustasoa.

Kuvio 85. Toisen asteen koulutuksen osallistumisaste maailmassa (keskiarvo 1999-2012), Suomi punainen

Kuvio 86. Korkea-asteen koulutuksen osallistumisaste maailmassa (keskiarvo 1999-2012) , Suomi punainen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2014 ilmestyneet

- 1 Suomalaisen koulutusjärjestelmän kehitys 1970–2030
- 2 Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta
- 3 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2015–2018
- 4 Osallisuus, palaute, seuranta; Kuntien liikuntatoimien nykykäytännöt
- 5 Drop-out vai throw-out?; Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista
- 6 Tutkimus- ja innovaationeuvoston toiminnan ja vaikuttavuuden arviointi
- 7 Cultura Cooperation in the Barents Region; Strategy 2014–2018
- 8 Taikalamput näkyvät ja vaikuttavat; Lastenkulttuurin taikalamppuverkoston keskusten vuosien 2009–2013 toiminnan vaikuttavuuden arviointi
- 9 Miesten ja naisten tasa-arvon edistäminen liikuntapolitiikassa; Hyviä käytäntöjä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa
- 10 Opiskelijatutkimus 2014. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu
- 12 Korkeasti koulutetun väestön kehitys
- 13 Koulutus, työllisyys ja työttömyys
- 14 Kansainvälisen tutkimusrahoituksen vastinrahoitus Suomessa
- 15 Opetuksen ja oppimisen kansainvälinen tutkimus TALIS 2013. Yläkoulun ensituloksia
- 16 PISA12. Suomalaisnuorten ongelmanratkaisutaidot

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-321-7 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)

Helsinki 2014